

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษา เรื่อง "การศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ: การวิจัยพหุกรณีศึกษา" ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ โดยใช้การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Analysis) จากกรณีศึกษา 4 กรณี คือ โรงเรียนวิถียุทธกัลยาณมิตรในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละกรณีศึกษาที่ประกอบด้วย ประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ

ประเด็นที่ 2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ จำแนกตามรายละเอียดของการวิเคราะห์

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 1

กรณีศึกษาที่ 1 เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม. เขต 1 เปิดทำการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถียุทธเมื่อปี พ.ศ. 2546 สาเหตุที่ทำให้กรณีศึกษาที่ 1 เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถียุทธ เนื่องจาก สถานที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ใกล้วัด ทางวัดให้การสนับสนุนในเรื่องการให้พระมาบรรยายธรรม สนับสนุนงบประมาณสิ่งของ และทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีพุทธอยู่แล้ว รวมทั้งนักเรียนโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 99.98 นับถือศาสนาพุทธ และส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น ครอบครัวแตกแยก ทางโรงเรียนจึงต้องการให้นักเรียนมีธรรมะอยู่ในจิตใจ รายละเอียดรูปแบบการเรียนการสอน และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ มีดังนี้

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ

รูปแบบการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบ คือ ปรัชญา/หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

ปรัชญา/หลักการ

จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่า ครูผู้รับผิดชอบโครงการมีแนวคิดว่าการอบรมสั่งสอน หรือการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนนั้นไม่ได้คาดหวังให้ผู้เรียนของโรงเรียนทั้งหมดมีคุณลักษณะที่ดีเหมือนกันทุกคน แต่หวังเพียงว่าผู้เรียนที่เคยมีความประพฤติไม่ดี สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้ และผู้เรียนที่เคยประพฤติปฏิบัติดีอยู่แล้ว ยังคงรักษาความดีและกระทำความดีมากยิ่งขึ้น รายละเอียดจากการสัมภาษณ์มีดังนี้

“ที่คิดว่าคนทุกคนออกสตาร์ทไม่เท่ากัน แต่สามารถมีลู่วิ่งและเส้นชัยของตนเอง โดยไม่ต้องแข่งดีแข่งเด่นกับใคร และให้ทุกคนเป็นผู้ชนะในแบบของเขาเองทุกคน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์ / 15 ม.ค.50)

“ผลที่เกิดกับเด็กที่ไม่ได้หวังว่าต้องดีร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่เกรแล้วดีขึ้นก็พอใจ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์ / 18 ม.ค.50)

“อย่างพี่สอนวิชาสังคม พี่ก็สอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรม บาป บุญ ต่าง ๆ อยู่บ่อย ๆ อย่างน้อยให้เข้าฟังผ่านหูก็ยังดี แต่บางเรื่องพี่ยกตัวอย่างเรื่องจริงก็สนใจฟังมากหน่อย พี่เชื่อว่ามันจะติดตัวเขาไปจนโต บางครั้งก็เอาหนังสือมาให้อ่าน เคยอ่านไหม หนังสือที่บอกว่าถ้าทำอย่างนี้แล้วจะเกิดมาเป็นอะไร บางคนมันก็กลัว หรือเมื่อก่อนมีรายการที่มีแม่ชีมาพูดนะ พี่ยังแนะนำให้เด็กดู เขาจะได้กลัวไม่กล้าทำชั่ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์ / 15 ม.ค.50)

“กิจกรรมที่โรงเรียนจัดมีเยอะ พี่อยากให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาที่เป็นศาสนาของตัวเอง ไม่ใช่บอกว่าตัวเองนับถือพุทธ แต่สวดมนต์ยังสวดไม่เป็น หรือวันสำคัญทางศาสนายังไม่รู้ ไปรู้แต่วันอะไรกันก็ไม่รู้...โรงเรียนเรามีครูพระมาสอนทุกวัน พี่ก็จะให้ได้แต่ละห้องเวียนกันไปให้มาประเมินอาหาร จะได้ทำเป็นว่าวิธีการเป็นอย่างไรในฐานที่เป็นพุทธศาสนิกชน ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์ / 19 ม.ค.50)

วัดอุปประสงค์

จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ทางโรงเรียน มีวัดอุปประสงค์ ในการเรียนการสอน สามารถแบ่งเป็นรายชื่อได้ดังนี้

1. ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี
2. ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้

3. ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณธรรม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน คือ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ กตัญญู(ศีล) เป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทย และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (ศีล) เป็นผู้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีสัมมาคารวะ (สมาธิ) เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ มีผลการเรียนผ่านเกณฑ์ศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพได้ตามความถนัดและความสนใจ (ปัญญา) และมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ตามเกณฑ์มาตรฐาน (ปัญญา)

รายละเอียดของการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครูที่สอนในวิชาต่าง ๆ มีดังนี้

“ที่โรงเรียนที่มีการจัดการวัด วัดตามเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และก็วัดตามคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ของโรงเรียน และก็ของสาระอีก ตามสาระการเรียนรู้ เช่นที่สอนสังคมก็จะมี 5 ข้อ ก็วัดตาม5ข้อนั้น เดียวที่เอาให้ดู รอบั๊บนะ....

1. ยึดมั่นตามหลักธรรมทางศาสนา
2. ศรัทธาการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักการประหยัด อดออม
4. เป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม และภูมิใจในความเป็นไทย
5. เป็นผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อันที่เอาไปคิดเกรด คือวัดตามเนื้อหาสาระการเรียนรู้ แต่พวกนี้ไม่คิดรวม อันนี้คะแนนเต็มร้อย ผ่านไม่ผ่านเท่านั้น ครูทุกคนที่สอนต้องทำแบบนี้หมดแต่มันก็ขึ้นกับแต่ละสาระ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 15 ม.ค.50)

“โรงเรียนที่มี2ช่วงชั้น คือช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้น4 วัดและประเมินเหมือนกัน คือมีการสอบกลางภาค ปลายภาค รายงาน ใบงาน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และก็การประเมินตามสภาพจริง ประเมินตามสภาพจริงที่ก็ดูจาก แฟ้มสะสมผลงานที่จะให้เก็บพวกรายงาน ใบงาน แบบฝึกต่าง ๆ ไว้ และก็มีการสัมภาษณ์ แสดงบทบาทสมมติ เราดูความก้าวหน้าของนักเรียนถ้าไม่ดีขึ้นได้ไปปรับปรุงให้ถูกถ้าดีก็ส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น ”

(ครูวิชาภาษาไทย กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 19 ม.ค.50)

“ที่โรงเรียนมีครูพระมาสอนวิชาพระพุทธศาสนา 2 คาบ/ห้องและมีกิจกรรม อบรม ธรรมะ 5 นาที ทุกเช้า แต่ถ้าวันพุธพระจะมาสอนเด็กจะได้ซึมซับหลักธรรมคำสอนทาง พระพุทธศาสนา”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์ 22 ม.ค.50)

และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารมีความสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครูที่สอนในวิชาต่าง ๆ คือ มีการวัดและประเมินผลตามคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ คือ ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีความรู้ จากรายละเอียดเอกสาร ดังนี้

จากการวิเคราะห์เอกสาร แผนการจัดการเรียนรู้ พบว่าการประเมินผลแบ่ง คะแนนออกเป็น 70 : 30 โดยแบ่งออกเป็น

1. เรียนรู้ด้วยตนเอง 10 คะแนน
2. ทำงานกลุ่ม 10 คะแนน
3. ทดสอบ 40 คะแนน
4. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 10 คะแนน
  - 4.1 เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ กตัญญู(ศีล)
  - 4.2 เป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทยและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (ศีล)
  - 4.3 เป็นผู้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีสัมมาคารวะ (สมาธิ)
  - 4.4 เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ มีผลการเรียนผ่านเกณฑ์ศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ตามความถนัดและความสนใจ (ปัญญา)
  - 4.5 มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ตามเกณฑ์มาตรฐาน (ปัญญา)
5. ประเมินตามสภาพจริง 30 คะแนน

(วิเคราะห์เอกสารแผนการจัดการเรียนรู้ กรณีศึกษาที่ 1 / 15 ม.ค.50)

ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากที่ผู้วิจัยได้สังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการของ กรณีศึกษาที่ 1 ที่สอนในวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 4 ครั้ง ในวันที่ 16, 19 23 และ 26 มกราคม 2550 และการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์เอกสาร สรุปได้ว่า

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการมี 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ใช้การซักถามและเกริ่นนำในเรื่องที่จะเรียน

2. ขั้นสอน ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยกระบวนการกลุ่ม ฝึกให้นักเรียนใช้กระบวนการคิด และแสดงความคิดเห็น ระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง และมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

3. ขั้นสรุปและประเมินผล ครูสรุปเนื้อหาที่เรียน และให้นักเรียนอ่านบทเรียนล่วงหน้า นอกจากนี้มีการเสริมเนื้อหานอกเหนือบทเรียน

กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ คือ

1. การใช้กระบวนการกลุ่ม
2. ฝึกให้นักเรียนใช้กระบวนการคิด แสดงความคิดเห็น
3. ในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง และทุกครั้งครูผู้รับผิดชอบโครงการ มีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวันในเนื้อหาวิชาที่นำมาสอน และมีการสอนถึงเรื่องบาป บุญคุณโทษ

4. นอกจากนี้ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต แต่กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน คือ สวดมนต์ ไหว้พระ แม่เมตตาหน้าแถว และนั่งสมาธิในช่วงเช้า และกิจกรรมที่นักเรียนบางส่วนได้ปฏิบัติ คือ การถวายภัตตาหารเพล

รายละเอียดของการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการ การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร มีรายละเอียด ดังนี้ จากที่ผู้วิจัยได้สังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการของกรณีศึกษาที่ 1 ที่สอนในวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 นักเรียนเรียนเรื่องวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ประวัติบุคคลสำคัญสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ดำเนินการสอนเป็น 3 ขั้นตอน คือขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุปและประเมินผล

โดยขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ครูมีการซักถามนักเรียนว่าคาบที่แล้วเรียนอะไรบ้าง และให้นักเรียนสรุปบทเรียนที่ผ่านมาและบอกนักเรียนถึงบทเรียนจะเรียนต่อไป นอกจากนี้มีการถามเกริ่นนำในเรื่องที่กำลังจะเรียน อาทิเช่น เรียนเรื่องประวัติบุคคลสำคัญสมัยสุโขทัยและอยุธยา ครูถามนักเรียนว่านักเรียนรู้จักบุคคลใดบ้างในสมัยสุโขทัยและอยุธยา นักเรียนช่วยกันตอบ ครูบอกนักเรียนว่าในวันนี้เราจะรู้จักบุคคลในสมัยนั้นให้ดียิ่งขึ้น เป็นต้น

ขั้นสอน ครูให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มค้นหาความรู้ด้วยตนเอง และนำเสนอหน้าชั้นเรียน โดยครูอธิบายรายละเอียดในการทำงาน และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแบ่งงานกันทำ ในระหว่างดำเนินการสอนมีการสอดแทรกคุณธรรม อาทิเช่น ในคาบเรียนเรื่องภูมิปัญญาไทย ในระหว่างที่นักเรียนทำงานครูนำหนังสือที่เกี่ยวกับผลของกรรมมาให้นักเรียนศึกษา และให้ลองอ่าน โดยครูอ่านบางเรื่องให้นักเรียนฟังไปด้วยขณะทำงานกลุ่ม และในคาบเรียนเรื่องประวัติบุคคลสำคัญ ครู

ให้นักเรียนคิดว่านักเรียนสามารถนำคุณธรรมของบุคคลสำคัญในข้อใดมาปฏิบัติเป็นแบบอย่างได้บ้าง นอกจากนี้มีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิเช่น การไม่เอาเปรียบบุคคลอื่น การมีมารยาทในการฟัง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าครูผู้รับผิดชอบโครงการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ กระบวนการกลุ่ม ฝึกให้นักเรียนใช้กระบวนการคิด และแสดงความคิดเห็นในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง และทุกครั้งครูผู้รับผิดชอบโครงการมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวันในเนื้อหาวิชาที่นำมาสอน และมีการสอนถึงเรื่องบาป บุญคุณโทษ และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียน พบว่ามีความสอดคล้องกับการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน รายละเอียดดังนี้

“อย่างพี่สอนวิชาสังคม พี่ก็สอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรม บาป บุญ ต่าง ๆ อยู่บ่อย ๆ อย่างน้อยให้เข้าฟังผ่านหูก็ยังดี แต่บางเรื่องพี่ยกตัวอย่างเรื่องจริงก็สนใจฟังมากหน่อย พี่เชื่อว่ามันจะติดตัวเขาไปจนโต บางครั้งก็เอาหนังสือมาให้อ่าน เคยอ่านไหม หนังสือที่บอกว่าถ้าทำอย่างนี้แล้วจะเกิดมาเป็นอะไร บางคนมันก็กลัว หรือเมื่อก่อนมีรายการที่มีแม่ชีมาพูดนะ พี่ยังแนะนำให้เด็กดู เขาจะได้กลัวไม่กล้าทำชั่ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 15 ม.ค.50)

“ตอนแรกก็เบื่อเหมือนกัน ที่ต้องนั่งสมาธิทุกเช้า แต่ตอนนี้ทำได้แล้ว ชอบนั่งสมาธิส่วนตอนเย็นมีให้สวดมนต์ และในคาบโดยเฉพาะสังคมกับศาสนาจะพูดถึงหลักธรรมต่าง ๆ ตลอดและก็ความสำคัญของวันสำคัญแต่ละวัน มีเรียกถามด้วย และก็โรงเรียนพาไปวัดเดินไปวัดน้อยกัน”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 19 ม.ค.50)

ขั้นสรุปและประเมินผล หลังจากที่นักเรียนนำเสนอครบแล้ว ครูสรุปเนื้อหาที่เรียนอีกครั้ง มีการเสริมแรงโดยการชม และให้นักเรียนอ่านบทเรียนต่อไปเพื่อเตรียมเรียนในคาบต่อไป นอกจากนี้มีการเสริมเนื้อหานอกเหนือที่เรียน อาทิเช่น คาบเรียนเรื่องประวัติบุคคลสำคัญสมัยธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ มีการอธิบายเกี่ยวกับประวัติบุคคลสำคัญในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ อาทิเช่น ขรรค์ไชยศรี หลวงประดิษฐไพเราะ (ศุบุทราง) พระยาดำรงราชานุภาพ เป็นต้น และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ทำให้ผู้วิจัยพบว่าทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตอย่างหลากหลาย

“กิจกรรมที่โรงเรียนจัดมีเยอะ พี่อยากให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาที่เป็นศาสนาของตัวเอง ไม่ใช่บอกว่าตัวเองนับถือพุทธ แต่สวดมนต์ยังสวดไม่เป็น หรือวันสำคัญทางศาสนายังไม่รู้ ไปรู้แต่วันอะไรกันก็ไม่รู้...โรงเรียนเรามีครูพระมาสอนทุกวัน พี่ก็

จะให้ได้แต่ละห้องเวียนกันไปให้มาประเด็นอาหาร จะได้ทำเป็นว่าวิธีการเป็นอย่างไรใน
ฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 19 ม.ค.50)

ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์เอกสาร พบว่ามีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น
นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเข้าค่ายธรรมที่จังหวัดราชบุรี การเชิญธรรมจักร กีฬาสี
มีธงอิทธิบาท 4 วันพระเอนักเรียนบางห้องไปฟังธรรม เวียนเทียน ตอบปัญหาธรรมมะ ถวาย
ภัตตาหารเพล การสอบธรรมมะ พระมาสอนพระพุทธศาสนา 2 คาบ/ห้อง อบรมธรรมมะ 5 นาที
ทุกเช้าวันพุธ นอกจากนี้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีการบูรณาการ สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม โดย
แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้จัดทำโครงการ อาทิเช่น วิชาการงานพื้นฐานอาชีพ ให้นักเรียนฝึกพับ
ดอกบัว ฝึกสมาธิ ชื่อโครงการว่า สมาธิกับนิลุบล วิชาศิลปศึกษา วาดภาพระบายสีพุทธประวัติ
ประดิษฐ์อักษรปริศนาธรรม โครงการผ้าบาติก สอดแทรกแนววิถีพุทธใช้ชื่อว่า อินทรีย์ 5 ผ้าบาติก
วิชาภาษาไทย นิทานธรรมมะ การประกวดพุทธภาษิต ได้วาทีธรรมมะ ละครธรรมมะ วิชา
วิทยาศาสตร์ น้ำชาซ่าภาวนา 4 น้ำกัลยาณมิตร เทียนเจลอริยส์จ 4 วิชาสังคมศึกษา อบรม
ธรรมมะ 5 นาที พัดคุณธรรม กงจักรไตรสิกขา

แต่จากการสังเกตการจัดกิจกรรมของทางโรงเรียนในแต่ละวัน ตั้งแต่วันแรกที่ผู้วิจัยลง
สนามเก็บข้อมูล พบว่า กิจกรรมที่นักเรียนทุกคนได้ปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน คือ สวดมนต์ ไหว้พระ
แผ่เมตตาหน้าแถว และนั่งสมาธิในช่วงเช้า กิจกรรมที่นักเรียนบางส่วนได้ปฏิบัติ คือ การถวาย
ภัตตาหารเพลแด่พระที่มาสอนวิชาพระพุทธศาสนาทุกวัน และแต่ละห้องได้เรียนกับครูพระ 2 คาบ

วิธีการวัดและประเมินผล

จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่าโรงเรียนมีการวัดและการ
ประเมินผล ดังนี้

1. วัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้
2. วัดและประเมินผลตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสาระการเรียนรู้
3. วัดและประเมินผล ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน

นอกจากนี้ทางโรงเรียนจัดให้มีการประเมินตามมาตรฐานและตัวชี้วัดด้านคุณธรรม
จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ แบ่งเป็นการประเมิน 3 แบบ คือ

4. ประเมินคุณธรรมที่กำหนดเป้าหมายโรงเรียน
5. ประเมินคุณภาพนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์
6. ประเมินตนเองโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

โดยใช้วิธีการการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่น การสอบ การเก็บคะแนนจากใบงาน รายงาน การทำงานกลุ่ม การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเข้าชั้นเรียน และการประเมินตามสภาพจริง เพื่อนำผลการวัดและการประเมินผลมาส่งเสริมหรือปรับปรุงนักเรียนให้มีความก้าวหน้า ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการวัดและประเมินผล โดยวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูที่สอนในวิชาต่าง ๆ นักเรียน และสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน มีรายละเอียดดังนี้

จากการวิเคราะห์เอกสาร แผนการจัดการเรียนรู้ พบว่าการประเมินผลแบ่งคะแนนออกเป็น 70 : 30 โดยแบ่งออกเป็น

1. เรียนรู้ด้วยตนเอง 10 คะแนน
2. ทำงานกลุ่ม 10 คะแนน
3. ทดสอบ 40 คะแนน
4. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 10 คะแนน
  - 4.1 เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ กตัญญู(ศีล)
  - 4.2 เป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทยและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (ศีล)
  - 4.3 เป็นผู้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีสัมมาคารวะ (สมาธิ)
  - 4.4 เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ มีผลการเรียนผ่านเกณฑ์ศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ตามความถนัดและความสนใจ (ปัญญา)
  - 4.5 มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ตามเกณฑ์มาตรฐาน (ปัญญา)
5. ประเมินตามสภาพจริง 30 คะแนน

(วิเคราะห์เอกสารแผนการจัดการเรียนรู้ กรณีศึกษาที่ 1 / 15 ม.ค.50)

โรงเรียนมีการวัดและการประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้พร้อมทั้งวัดและประเมินผลตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ครู มีรายละเอียด ดังนี้

"ที่โรงเรียนที่มีการจัดการวัด วัดตามเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และก็วัดตามคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ของโรงเรียน และก็ของสาระอีก ตามสาระการเรียนรู้ เช่นที่สอนสังคมก็จะมี 5 ข้อ ก็วัดตาม5ข้อนั้น เดียวที่เอาให้ดู รอแบบนี้...."

1. ยึดมั่นตามหลักธรรมทางศาสนา
2. ศรัทธาการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักการประหยัด อดออม
4. เป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม และภูมิใจในความเป็นไทย

5. เป็นผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อันที่เอาไปคิดเกรด คือวัดตามเนื้อหาสาระการเรียนรู้ แต่พวกนี้ไม่คิดรวม อันนี้คะแนนเต็มร้อย ผ่านไม่ผ่านเท่านั้น ครูทุกคนที่สอนต้องทำแบบนี้หมดแต่มันก็ขึ้นกับแต่ละสาระ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 15 ม.ค.50)

และมีการวัดและการประเมินผลตามตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสาระการเรียนรู้ นั้น ๆ ด้วย รายละเอียดของข้อมูลการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ส่วนใหญ่เวลาที่สอนที่จะทำใบงานไปให้เด็ก มันช่วยสรุปบทเรียนได้ดี และเด็กจะได้เข้าใจมากขึ้นและเป็นคะแนนช่วยด้วยจะได้ผ่าน ”

(ครูวิชาภาษาอังกฤษ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 15 ม.ค.50)

“เด็กที่มาเรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีปัญหา ก็ต้องมีที่เกเรมันเป็นเรื่องธรรมดา บางที่มาเรียนนะแต่ไปแอบไม่ยอมเข้าพอจะสอบเวลาเรียนไม่พอ แต่ก็ต้องให้ไปทำอย่างอื่นแทน พยายามให้จบนะยิ่งพวก ม.3 ม.6 เพื่อจะได้ไปทำงานช่วยครอบครัว ตอนหลังพี่ก็เลยมีคะแนนเข้าห้องมาช่วยขอให้คุณเข้าเรียนเหมือนจังกัณฑ์ ”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“โรงเรียนเรามี 2 ช่วงชั้น เด็กวัยนี้ถ้าดีก็ดีเลยถ้าไปทางแยก็ไปเลย ช่วงวัยนี้ยากกว่าเลี้ยงเด็กเล็กอีก บางที่แต่งตัวมาจากบ้านนะแต่ไม่เข้าเรียนเวลาสอนก็ต้องมีเทคนิคไม่นั้นไม่มีใครเรียนยังห้องท้ายๆต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษห้องท้ายที่สอนไม่เหมือนห้องต้นนะ บางเรื่องเขาจะไม่รับมันต้องปรับ บางที่ต้องมีใบงาน รายงานให้ทำมากหน่อยเพื่อเก็บคะแนนในส่วนนี้เพราะถ้าสอบอย่างเดียวไม่รอดแน่ ”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“โรงเรียนที่มี 2 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้น 4 วัดและประเมินเหมือนกัน คือมีการสอบกลางภาค ปลายภาค รายงาน ใบงาน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และก็การประเมินตามสภาพจริง ประเมินตามสภาพจริงที่ก็ดูจาก แฟ้มสะสมผลงานที่จะให้เก็บพวกรายงาน ใบงาน แบบฝึกต่าง ๆ ไว้ และก็มีการสัมภาษณ์ แสดงบทบาทสมมติ เราดูความก้าวหน้าของนักเรียนถ้าไม่ได้จะไปปรับปรุงให้ถูกถ้าดีก็ส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น ”

(ครูวิชาภาษาไทย กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 19 ม.ค.50)

จากการสัมภาษณ์ครูวิชาต่าง ๆ พบว่าการวัดและการประเมินผลตามผลการเรียนรู้มีวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสอบ การเก็บคะแนนจากใบงาน รายงาน การทำงานกลุ่ม การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเข้าชั้นเรียน และการประเมินตามสภาพจริง เพื่อนำผลการวัดและการประเมินผลมาส่งเสริมหรือปรับปรุงนักเรียนให้มีความก้าวหน้า ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่มร่วมกันทำใบงาน และให้หัวหน้าห้องรวบรวมส่งท้ายคาบ และสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักเรียนดังรายละเอียดต่อไปนี้

“พี่หนูเรียนเคมีไม่รู้เรื่องเลยอะ คะแนนสอบกลางภาคก็ไม่ดีเลย ทำไงดีจะเรียนพิเศษที่ไหนดี เดียวก็จะสอบปลายภาคแล้ว”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1 / 18 ม.ค. 50)

“รายงานเทียบเลยพี่ เบื่อเหมือนกันนะเนี่ย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1 / 24 ม.ค. 50)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสารแบบวัดและการประเมินผล พบว่า โรงเรียนมีการประเมินตามมาตรฐานและตัวชี้วัดด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ แบ่งเป็นการประเมิน 3 แบบ คือ

1. ประเมินคุณธรรมที่กำหนดเป้าหมายโรงเรียน
2. ประเมินคุณภาพนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์
3. ประเมินตนเองโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

ตัวอย่าง การประเมินคุณภาพนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ มี 3 ตัวบ่งชี้ ตัวบ่งชี้ที่ 1 นักเรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เสียสละ มีรายการประเมิน ดังนี้

1. แต่งกายตามระเบียบทั้งในและนอกโรงเรียน
2. เมื่อทำสิ่งใดต้องทำให้สำเร็จ
3. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
4. ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม
5. ตรงต่อเวลา
6. ละเว้นจากการพูดเกินความจริง
7. ละเว้นการนำของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
8. บริจาคสิ่งของ หรือเงินตามโอกาสต่างๆ
9. เลื้อเพื่อเผื่อแผ่

10. แบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น

เกณฑ์การประเมิน

1. ปฏิบัติตามคำสั่ง คำบอกและมีผู้ควบคุมดูแลกำกับปฏิบัติ
2. ปฏิบัติโดยอาศัยผู้อื่นคอยเตือน
3. ปฏิบัติเองโดยไม่มีคำสั่ง
4. ปฏิบัติจนเป็นนิสัย เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้
5. ปฏิบัติจนเป็นนิสัย เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้ และแนะนำชักชวนให้ผู้อื่น

ปฏิบัติ

การประเมินตนเองโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ นั้นเป็นการประเมินตามคุณลักษณะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน คือด้านด้านกาย (กายภาพ) ด้านศีล (สังคัม) ด้านจิต (จิตใจ/ อารมณ์) และด้านปัญญา โดยใช้แบบสอบถาม ที่มีมาตราวัด 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง และน้อย นักเรียนทุกระดับตอบแบบสอบถาม ผลจากการประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนด้านกาย (กายภาพ) ด้านศีล (สังคัม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) และด้านปัญญามีระดับคะแนน 2.33 2.36 2.44 และ 2.35 ตามลำดับ

(วิเคราะห์เอกสารแบบการวัดและการประเมินผล กรณีศึกษาที่ 1 / 15 ม.ค.50)

ประเด็นที่ 2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านกาย (กายภาพ)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านกาย (กายภาพ) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 3 ข้อ พบว่า ผู้เรียนเลือกอุปโภค บริโภคสิ่งของให้เกิดประโยชน์ และเหมาะสมกับกาลเทศะ แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ตามกาลเทศะแต่บางส่วนทำผิดกฎระเบียบโรงเรียน ผู้เรียนร่วมมือรักษาสีแกวดล้อมในโรงเรียนใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่า และให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. การบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้ นักเรียนมีพฤติกรรมในการเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ รู้จักเลือกใช้สิ่งของให้เกิดประโยชน์ และเหมาะสมกับกาลเทศะ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในเรื่องของการบริโภค นักเรียนเลือกซื้ออาหารที่มีคุณค่า อาทิเช่น ข้าวผัด ไข่เจียว นม เป็นต้น รวมทั้งในช่วงหลังเลิกเรียนมีร้านค้ามาตั้งหน้าบริเวณโรงเรียน นักเรียนเลือกซื้ออาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น ลูกชิ้นทอด ขนมปัง แพนเค้ก

เป็นต้น บริเวณโรงอาหารของทางโรงเรียนมีความสะอาด มีร้านค้าขายอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และจากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนนักเรียนจำนวนมากที่มีโทรศัพท์มือถือมาโรงเรียน และคุยในเวลากลางวัน บางคนซาร์ทแบตเตอรี่ในช่วงพักกลางวัน

(สังเกตช่วงเวลาพักกลางวัน กรณีศึกษาที่ 1/ 15 ม.ค.50)

และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน พบว่านักเรียนจะใช้โทรศัพท์มือถือในช่วงเวลาพักกลางวัน หรือช่วงเปลี่ยนคาบ และแต่งกายตามกาลเทศะ รายละเอียดข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้

“นักเรียนที่นี้เกือบทุกคนมีโทรศัพท์มือถือ ที่ว่ามันมีความจำเป็นนะ แต่ต้องไม่เอามาคุยในห้องเรียน ห้ามคงห้ามไม่ได้ ถ้าเรื่องการแต่งตัวก็ตามแฟชั่นบ้างแต่ก็จะแต่งตอนอยู่นอกโรงเรียน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 24 ม.ค.50)

“ทุกคนก็มีทั้งนั้นและ แต่ไม่คุยในคาบหรือคนเดียวโดนยึด”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 24 ม.ค.50)

“ที่ โทรศัพท์มือถือเดี๋ยวนี้นั้นมันเป็นปัจจัยที่ 5 ไปแล้ว แต่ก็ไม่ได้คุยในเวลาเรียนนะ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 25 ม.ค.50)

จากการศึกษาเอกสารรายงานการประเมินตนเองตามตัวบ่งชี้ของโรงเรียนวิถิพุทธ ตามตัวบ่งชี้ที่ 1 ด้านกาย ผลอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ย 2.33 คะแนน ส่วนในด้านศีล มีคะแนนเฉลี่ย 2.36 คะแนน ด้านจิตมีคะแนนเฉลี่ย 2.44 คะแนน ด้านปัญญา มีคะแนนเฉลี่ย 2.35 คะแนน (วิเคราะห์เอกสารรายงานการประเมินตนเองตามตัวบ่งชี้ของโรงเรียนวิถิพุทธ กรณีศึกษาที่ 1:

/ 24 ม.ค.50)

2. การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อยตามกาลเทศะ ถูกต้องตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน แต่มีบางส่วนที่ทำผิดระเบียบในเรื่องการตัดผม การใส่เครื่องประดับ และนักเรียนมีสุขภาพดี รายละเอียดข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในเรื่องการดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย พบว่านักเรียนส่วนใหญ่แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่สะอาด ถูกระเบียบ แต่มีนักเรียนตัดผมผิดระเบียบของทางโรงเรียนมีการชอยผม และมีการใส่เครื่องประดับ โดยเฉพาะตุ้มหูที่มีการเจาะหลายรู และใส่ตุ้มหูที่มีสีฉูดฉาด มีบางส่วนที่ไม่ทำตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน และสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูและครูผู้รับผิดชอบโครงการดังรายละเอียดต่อไปนี้

“เด็กส่วนใหญ่แต่งตัวถูกระเบียบ แต่ก็มีบ้างที่เก ดัดผมผิดระเบียบทรงแฟชั่น สไลด์ผมกำลังเป็นสาวรักสวยรักงาม”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 16 ม.ค.50)

“เด็กส่วนใหญ่ที่มาเรียนมาจากชุมชนแออัด ที่บ้านมีปัญหา บางคนมีนิสัย ก้าวร้าว จะบอกว่าเป็นวิถีพุทธแล้วดีหมดคงเป็นไปได้ ก็ยังมีเด็กที่ทำผิดแต่ก็มีน้อย เรื่องผมขอยมาบ้าง แต่บางคนผมยาวพอรดมาก็ดูเรียบร้อย”

(ครูครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“ที่โรงเรียนเน้นด้านกีฬา โดยเฉพาะกีฬาบาส จำนองแวนได้ใหม่เรียนอยู่ที่นี้และ เวลาฝึกซ้อมมานานกันอยู่ที่นี้เรามีที่พักให้ ส่วนกีฬาอื่นแล้วแต่เด็กเลือก โรงเรียนที่แคบ โรงยิมเลยอยู่ด้านบนของตึก เด็กที่นี้เลยมีสุขภาพดี”

(ครูเคมี กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

3. การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม นักเรียนส่วนใหญ่ร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียน ทั้งขยะลงถัง ทำความสะอาดในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ประหยัด ร่วมปิดไฟทุกครั้งหลังเลิกใช้ และให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในช่วงเข้าก่อนกิจกรรมหน้าเสาธง พักกลางวัน และหลังเลิกเรียน ในเรื่อง การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม พบว่า บริเวณโรงเรียนโดยรอบสะอาด ตอนเช้านักเรียนที่เป็นเวรทำความสะอาดห้องเรียนของตนเอง นักเรียนทั้งขยะลงถัง และจากการสังเกตหลังจากเลิกเรียนในแต่ละคาบและย้ายห้องเรียน นักเรียนปิดไฟทุกครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

“ที่โรงเรียนค่าไฟค่อนข้างสูง บางที่เด็กมันเอาโทรศัพท์มาชาร์จ เอาที่หนีบผมมา แต่มันก็ส่วนน้อย แต่เวลาออกจากห้องก็ปิดไฟกันทุกครั้งโรงเรียนมีกิจกรรมเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมให้นักเรียนได้เข้าร่วมอยู่เสมอ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 18 ม.ค.50)

“ที่มีกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์พลังงานมีการ จัดบ่อย มีชมรม เพื่อปลูกฝังแก่เด็ก”

(ครูวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

“ก็เข้าร่วมกิจกรรมที่ อ.จัดบ่อยๆ บางที่ต้องไปออกค่ายกับเพื่อนๆสนุกดี และทำให้มีความรู้มากขึ้นด้วย อ.จะพูดบ่อย ๆ ให้ประหยัดน้ำ ประหยัดไฟ เดี่ยวต่อไปไม่มีใช้หนูว่าก็ได้ผลนะ ทุกครั้งที่ออกจากห้องก็หันไปดูว่าปิดยัง”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านศีล (สังคม)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านศีล (สังคม) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 3 ข้อพบว่า ผู้เรียนปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ไม่ทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา พึ่งตนเองได้ แต่ผู้เรียนบางส่วนไม่สามารถปฏิบัติตนให้อยู่ใน ศีล 5 พุดจาหยาบค้าย และขาดความรับผิดชอบ เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. การมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต นักเรียนโดยส่วนใหญ่ของโรงเรียนปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ไม่ทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น แต่มีบางส่วนที่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ พุดจาหยาบค้าย ขาดความซื่อสัตย์ แต่ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในเรื่องการมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต พบว่านักเรียนพุดจาหยาบค้ายในการพูดคุยกับเพื่อน และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครู มีรายละเอียดดังนี้

“เรื่องศีล 5 พี่มองว่าแค่เราไม่ทำให้ใครเดือดร้อนนะ เด็กที่นี้ส่วนใหญ่เค้าก็ทำได้ แต่ก็มีบางส่วนที่ยังทำไม่ได้ ต้องเข้าใจด้วยเด็กที่นี้มาจากบ้านที่มีปัญหา ยากจน บ้านเค้ามีแค่ห้องเดียว เค้าก็เห็นหมดสิ่งที่พ่อแม่ทำ ก็เลยทำให้รู้สึกปกติ เวลาเค้าทำผิดก็ไม่ว่าผิดยังไง ต้องเรียกมาคุย บางคนก็แก้ไม่ได้หายไปเลยก็มี”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 23 ม.ค.50)

“เด็กที่ยังมีนิสัยขโมยก็ยังมี มาจากร้อยพ่อพันแม่ เรื่องล่าสุดเนี่ยเอาโทรศัพท์เพื่อนไปใช้ ต้องเรียกผู้ปกครองมาคุย เด็กอะมันก็อยากมีแบบเพื่อน”

(ครูภาษาอังกฤษ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 23 ม.ค.50)

“ที่โรงเรียนมีครูพระมาสอนวิชาพระพุทธศาสนา 2คาบ/ห้องและมีการ อบรมธรรมะ 5นาที ทุกเช้า แต่ถ้าวันพุทธพระจะมาสอนเด็กจะได้ซึมซับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

2. การมีวินัยข้อสัถย์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา นักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมาย มีความซื่อสัตย์ มีความตรงต่อเวลา สามารถปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ แต่มีบางส่วนที่ยังขาดความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมนักเรียนในช่วงการทำกิจกรรมหน้าเสาธง และพฤติกรรมในคาบเรียน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มาโรงเรียนทันเวลาเช้าแถว แต่บางส่วนมาไม่ทัน จึงต้องเข้าแถวอยู่ด้านหน้าโรงเรียน การทำกิจกรรมหน้าเสาธงนักเรียนทำอย่างตั้งใจ และพร้อมใจกันนั่งสมาธิอย่างสงบ นักเรียนมีความสนใจในการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ และจากการสัมภาษณ์ครู ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียน พบว่า

“บอรรถที่น้องเห็นบริเวณอาคาร บางบอรรถเด็กเป็นคนทำเองทั้งหมด จะแบ่งให้ตามห้อง ให้เค้าจัดการกันเอง ก็ทำกันได้อย่างสวยเลยนะ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 18 ม.ค.50)

“ถ้าให้งานไปส่วนใหญ่ก็ส่งตามเวลา จะมีส่วนน้อยห้องท้าย ๆ ที่ส่งช้าบางทีก็ต้องตามว่าจะส่ง”

(ครูสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

“รายงานหรือ มีเยอะเหมือนกัน ส่งครบแต่บางอันมาบ่นเอาช่วงใกล้ส่ง”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

“เด็กที่ดื้อก็มีพี่ยอมรับเรื่องลักษณะโมยยังมีอยู่บ้าง แต่ก็น้อยลง ส่วนใหญ่เวลาเจอของก็นำมาส่งครู”

(ครูวิชาภาษาไทย กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 18 ม.ค.50)

3. การพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต นักเรียนสามารถดูแลปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตัวเองได้ มีบางส่วนที่สามารถพึ่งตนเองโดยการไปช่วยผู้ปกครองทำงาน และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพที่สุจริต ดังรายละเอียดของข้อมูลการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียน ดังนี้

“เด็กที่นี้มาจากครอบครัวไม่ดีเท่าไร บางคนกลับบ้านต้องอยู่คนเดียว พ่อแม่ต้องไปทำงานรับจ้าง ก็ต้องช่วยเหลือตัวเองทุกอย่าง”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 18 ม.ค.50)

“เด็กที่นี้มาจากชุมชนแออัด สภาพแวดล้อมไม่ดีเท่าไร พ่อแม่ไม่ค่อยสนใจส่วนใหญ่เป็นคนต่างจังหวัดที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพ เลยทำให้เด็กพวกนี้มันแข่งแกร่ง จนบางที่ดูเหมือนก้าวร้าว มันเหมือนโตด้วยตัวมันเอง”

(ครูวิชาภาษาไทย กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 18 ม.ค.50)

“อย่างที่นั่งเห็น เด็กที่มันเก ๆ มันก็เยอะ ใสเด็กดีก็มีคละ ๆ กันไป เด็กที่นี้มาจากครอบครัวยากจนเป็นส่วนใหญ่ พ่อแม่หาเช้ากินค่ำเด็กที่มันใฝ่ดีไปช่วยพ่อแม่ก็มีส่วนใหญ่ ไปช่วยขายของ แต่บางคนเล่นเกมได้ทั้งวันไม่รู้เอาเงินมาจากไหน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

“ที่บ้านป่ามันขายจึก มันก็ไปช่วยเก็บร้าน ล้างจานได้ค่าจ้างอีกต่างหาก ตอนนี้มันรวยสุดในกลุ่มแล้ว”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

“ห้องต้น ๆ สนใจเรียนดี อยากเข้ามหาวิทยาลัยอยากมีงานทำดี ๆ แต่เด็กที่นี้ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเก่งเท่าไร เสาร์อาทิตย์ก็มีไปเรียนพิเศษ”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 18 ม.ค.50)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 4 ข้อ พบว่า ผู้เรียนมีความกตัญญูตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ มีจิตใจเมตตา กรุณา เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น มีความตั้งใจ ขยันหมั่นเพียร และอดทนในการเรียน การทำงาน สุขภาพจิตดี แต่ผู้เรียนบางส่วนละเลยการตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ และมีความกังวลในเรื่องการเรียน เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. ความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ นักเรียนส่วนใหญ่มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู โดยแสดงออกมาจากพฤติกรรม การแสดงความเคารพและการช่วยเหลืองานของพ่อแม่ผู้ปกครองและครู แต่มีนักเรียนบางส่วนที่ยังละเลย ทางโรงเรียนมีการอบรมเพื่อให้นักเรียนมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในช่วงก่อนกิจกรรมหน้าเสาธงในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ พบว่าเวลาผู้ปกครองมาส่งและเดินเข้าโรงเรียน นักเรียนแสดงความเคารพครู ผู้ปกครองที่มาส่งและมารับโดยการไหว้ และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียน พบว่านักเรียนมีการช่วยเหลือผู้ปกครองและครู รายละเอียดการสัมภาษณ์ดังนี้

“จะว่าไปถึงนะ เด็กมันก็มีน้ำใจนะ ถ้าเห็นถือของมาก็รีบไปช่วย อย่างห้องพี่พอถึงคาบที่จะเรียนก็มาช่วยกันยกของไปให้ ไม่ต้องบอก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“พี่เคยไปเยี่ยมบ้าน เมื่อก่อนจะมีจัดไป พอไปเห็นก็จะเข้าใจว่าทำไมเค้าถึงเป็นแบบนี้ บางคนก็ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน แต่ก็มีที่ไม่ทำอะไรผู้ปกครองก็ฟ้อง เราในฐานะครูก็ต้องสอนว่าพ่อแม่มีบุญคุณนะต้องตอบแทนทำได้เล็ก ๆ น้อย มีโอกาสทำต้องรีบทำ”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“พ่อแม่หาเข้ากินค่าเด็กที่มันใฝ่ดีไปช่วยพ่อแม่ก็มีส่วนใหญ่ไปช่วยขายของ แต่บางคนเล่นเกมได้ทั้งวันไม่รู้เอาเงินมาจากไหน”

(ครูวิชาเคมี กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

“ก็ช่วยบ้าง แต่บางทีก็ไม่ได้ทำถ้าการบ้านเยอะ ๆ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 23ม.ค.50)

“ตอนนี้ช่วยแม่เลี้ยงน้อง เพราะแม่ต้องทำงานหลายอย่างเห็นแม่เหนื่อย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 23 ม.ค.50)

2. จิตใจเมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน)ต่อกัน นักเรียนมีจิตใจเมตตา กรุณา เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยเฉพาะกำลังกาย เช่น การช่วยครูถือของ การแบ่งปันความรู้ให้เพื่อน รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในเรื่องจิตใจเมตตา กรุณา ในช่วงเปลี่ยนคาบนักเรียนเดินสวนครูที่ถือหนังสือและของอื่น นักเรียนเข้าไปสอบถามและช่วยถือไปให้ครูที่ห้อง และในช่วงเวลาพักกลางวันพบว่า เมื่อรับประทานอาหารเสร็จ นักเรียนขึ้นห้องเรียน นั่งดูบทเรียนเพื่อนที่เข้าใจอธิบายให้เพื่อนที่ไม่เข้าใจ และพูดคุยเกี่ยวกับการเรียนพิเศษ และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครู พบว่านักเรียนมีน้ำใจที่จะช่วยเหลือครู และเพื่อน มีรายละเอียดดังนี้

“จะว่าไปถึงนะ เด็กมันก็มีน้ำใจนะ ถ้าเห็นถือของมาก็รีบไปช่วย อย่างห้องพี่พอถึงคาบที่จะเรียนก็มาช่วยกันยกของไปให้ ไม่ต้องบอก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“นักเรียนแต่ละห้องรักกันดีนะ เค้าก็แบ่งเป็นกลุ่มของเค้ามีอะไรช่วยเหลือกันดี บางทีก็ช่วยเรื่องผิด ๆ ลอกการบ้านกันมาเหมือนกันทั้งกลุ่ม มันผิดที่เดียวกันหมด ต้องเรียกมาเตือนให้ทำเอง ไม่งั้นเขาก็ไม่มีวันทำได้”

(ครูวิชาภาษาอังกฤษ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 24 ม.ค.50)

3. การทำงานและเรียนรู้ อย่างตั้งใจ อุดทน ขยันหมั่นเพียร นักเรียนมีความตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียร และมีความอดทนในการเรียน การทำงานที่ได้รับมอบหมายจนชิ้นงานสำเร็จ ดังรายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในการทำงานและเรียนรู้ อย่างตั้งใจ อุดทน ขยันหมั่นเพียร ในช่วงกิจกรรมการเรียนการสอน ก่อนที่ครูเข้าห้องเรียนนักเรียนคุยเสียงดัง แต่หลังจากที่ครูเข้าห้องเรียนแล้ว นักเรียนตั้งใจฟังและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม และในช่วงเวลาพักกลางวัน นักเรียนมีการพูดคุยเกี่ยวกับการเรียนพิเศษว่าจะเรียนวิชาไหน สถาบันอะไรดี และจากการสัมภาษณ์ครู ครูผู้รับผิดชอบโครงการ มีรายละเอียดดังนี้

“ที่ถือว่าระดับนี้ก็ดีแล้ว ห้องต้น ๆ เขาจะตั้งใจเรียน ส่งงานทันเวลาแต่ห้องท้าย ๆ ไม่ค่อยสนใจเท่าไร แต่สนใจทำกิจกรรม อย่างช่วงนี้มีกิจกรรมกีฬา ก็ให้ความร่วมมืออย่างดี”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“รายงานในวิชาพี เด็กตั้งใจทำ มีการsearchหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต บางทีก็หาข้อมูลจากหอสมุดแห่งชาติหรือแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ก็ทำได้ดี”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

4. สุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส อารมณ์ดี แต่นักเรียนมัธยมบางส่วนมีความกังวลในเรื่องการเรียน รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตนักเรียนในช่วงเวลาต่าง ๆ พบว่านักเรียนมีความร่าเริง อารมณ์ดี ยิ้มแย้ม มีความสนุกสนาน และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเรียนและครูผู้รับผิดชอบโครงการพบว่า นักเรียนบางส่วนมีความวิตกกังวล รายละเอียดข้อมูลดังนี้

“ช่วงสอบอาจมีกังวล กลัวตก....โดยเฉพาะวิชาฟิสิกส์ เรียนไม่ค่อยรู้เรื่องพีว่าเรียนพิเศษที่ไหนดี”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“จากที่พี่เป็นครูโรงเรียนนี้มานะ พี่ว่าเด็กสุขภาพจิตดีนะ ถ้าจะเครียดเป็นเรื่องแพน พี่ก็คอยสังเกตและบางทีก็แอบ ๆ ถามจากเพื่อน ๆ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 18 ม.ค.50)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านปัญญา

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านปัญญา ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 4 ข้อ พบว่า ผู้เรียนศรัทธาพระพุทธศาสนา รู้และเข้าใจ ว่าสิ่งใดดีไม่ดี มีประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์ แต่ปฏิบัติในสิ่งที่ได้ ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล ความรู้ และมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลงาน เมื่อผู้เรียนพบปัญหา ทางออกในการแก้ปัญหา คือ การรับคำปรึกษา เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพ เป็นรายข้อ พบว่า

1. ความศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นักเรียนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามอย่างตั้งใจ นักเรียนมีความศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการวิเคราะห์เอกสารโครงการการจัดกิจกรรม ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างหลากหลาย เช่น กิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เข้าค่าย ทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ ตอบปัญหาธรรมะ ถวายภัตตาหารเพลในเวลากลางวัน การสอบธรรมะ และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียน พบว่านักเรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม รายละเอียดข้อมูลการสัมภาษณ์ดังนี้

“กิจกรรมที่โรงเรียนจัดมีเยอะ พื่ออยากให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาที่เป็นศาสนาของตัวเอง ไม่ใช่บอกว่าตัวเองนับถือพุทธ แต่สวดมนต์ยังสวดไม่เป็น หรือวันสำคัญทางศาสนายังไม่รู้ ไปรู้แต่วันอะไรกันก็ไม่รู้...โรงเรียนเรามีครูพระมาสอนทุกวัน พี่ก็จะให้ได้แต่ละห้องเวียนกันไปให้มาประเคนอาหาร จะได้ทำเป็นว่าวิธีการเป็นอย่างไรในฐานที่เป็นพุทธศาสนิกชน ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 19 ม.ค.50)

“ตอนแรกก็เบื่อเหมือนกัน ที่ต้องนั่งสมาธิทุกเช้า แต่ตอนนี้ทำได้แล้ว ชอบนั่งสมาธิส่วนตอนเย็นมีให้สวดมนต์ และในคาบโดยเฉพาะสังคมกับศาสนาจะพูดถึงหลักธรรมต่าง ๆ ตลอดและก็ความสำคัญของวันสำคัญแต่ละวัน มีเรียกถามด้วย และก็โรงเรียนพาไปวัดเดินไปวัดน้อยกัน”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 19 ม.ค.50)

2. รูปร่าง-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ นักเรียนรู้และเข้าใจ ว่าสิ่งใดดีไม่ดี มีประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์ จากการเรียนการสอนที่สอดแทรกหลักพระพุทธศาสนา แต่บางส่วนไม่สามารถปฏิบัติในสิ่งที่ได้ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

“อย่างพี่สอนวิชาสังคม พี่ก็สอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม หลักธรรม บาบ บุญ ต่าง ๆ อยู่บ่อย ๆ อย่างน้อยให้เข้าฟังผ่านหูก็ยังดี แต่บางเรื่องพี่ยกตัวอย่างเรื่องจริงก็สนใจฟังมากหน่อย พี่เชื่อว่ามันจะติดตัวเขาไปจนโต บางครั้งก็เอาหนังสือมาให้อ่าน เคยอ่านไหม หนังสือที่บอกว่าถ้าทำอย่างนี้แล้วจะเกิดมาเป็นอะไร บางคนมันก็กลัว หรือเมื่อก่อนมีรายการที่มีแม่ชีมาพูดนะ พี่ยังแนะนำให้เด็กดู เขาจะได้กลัวไม่กล้าทำชั่ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

“เด็กรู้ว่าอะไรดีไม่ดี ทุกคนและรู้ แต่จะทำไม่ทำก็อีกเรื่อง พี่ก็อยากให้ทุกคนมันดี ก็พยายามสอน พูดบ่อย ๆ จนมันเบื่อแต่บางที่มันก็มีคนทำไม่ดีอยู่”

(ครูภาษาไทย กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 22 ม.ค.50)

“พี่ ใคร ๆ ก็รู้อันไหนสิ่งดีไม่ดี รู้แหละว่าเล่นเกมมาก ๆ มันไม่ดี แต่ก็ยังไปเล่น (หัวเราะ)ถามใคร ๆ ก็รู้ ทฤษฎีเข้าใจ แต่ปฏิบัติอีกเรื่อง...”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 23 ม.ค.50)

3. ความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่เสมอ นักเรียนมีความตั้งใจเรียน รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ผลงานอยู่ในเกณฑ์ดี และมีความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แต่มีบางส่วนที่ไม่เข้าห้องเรียน และมีนักเรียนบางส่วนมีการพูดคุยกันในเรื่องเรียนพิเศษในวันเสาร์อาทิตย์ รายละเอียดข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตการเรียนการสอน ก่อนที่ครูเข้าห้องเรียนนักเรียนเสียงดัง แต่หลังจากที่ครูเข้าห้องเรียนแล้ว นักเรียนตั้งใจฟังและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม และบริเวณด้านนอกห้องมีนักเรียนบางส่วนไม่เข้าห้องเรียน และในช่วงพักกลางวัน นักเรียนพูดคุยเกี่ยวกับการเรียนพิเศษว่าจะเรียนวิชาไหน สถาบันอะไรดี และผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ครู ครูผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่านักเรียนมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย และมีความสามารถในการพัฒนาผลงาน สามารถค้นหาข้อมูลทางการศึกษาจากแหล่งต่าง ๆ ได้ รายละเอียดข้อมูลการสัมภาษณ์ดังนี้

“พี่ถือว่าระดับนี้ก็ดีแล้ว ห้องต้น ๆ เขาจะตั้งใจเรียน ส่งงานทันเวลา แต่ห้องท้าย ๆ ไม่ค่อยสนใจเท่าไร แต่สนใจทำกิจกรรม อย่างช่วงนี้มีกิจกรรมกีฬาสี ก็ให้ความร่วมมืออย่างดี”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“รายงานในวิชาที่ เด็กตั้งใจทำ มีการsearchหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต บางทีก็หาข้อมูลจากหอสมุดแห่งชาติหรือแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ก็ทำได้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 17 ม.ค.50)

“ที่โรงเรียนมีโครงการอินทรีย์ 5 ผับาติค ให้นักเรียนทำผับาติค นักเรียน ออกแบบกันเองซึ่งงานออกมาสวย นำไปจัดแสดงนิทรรศการหลายที่ งานอื่นก็มีให้ นักเรียนออกแบบภาพพุทธประวัติ และใช้กระดาษทิชชูมาแปะ นักเรียนทำสวย เปิด โอกาสให้คิดทำกันเองเต็มที่”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 26 ม.ค.50)

4. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา นักเรียนส่วนใหญ่มี ปัญหาเรื่องการเรียน และเรื่องชู้สาว ทั้งนี้เมื่อพบปัญหานักเรียนส่วนใหญ่ปรึกษาปัญหา กับเพื่อน หรือผู้ที่ตนไว้ใจและมีความรู้ในเรื่อง รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

“ที่นี่เป็นโรงเรียนมัธยม เด็กมันอยู่ในวัยหัวเลี้ยวหัวต่อและยังเด็กที่มาเรียนบ้าน แดก ขาดความอบอุ่น นี่ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่โรงเรียนเข้าร่วมโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างน้อยก็ยัง ช่วยจุดได้บ้างถึงจะไม่ได้ทั้งหมด บางทีมันไม่มาเรียนเลยแต่แต่งตัวนักเรียนออกจากบ้าน นะที่บ้านไม่รู้ว่าลูกมาเรียน พอถึงเวลาสอบ เวลามาเรียนไม่พอก็สอบไม่ได้ บางคนมัน ก็ไม่สนใจเลย แต่บางคนมันกลับตัวกลับใจได้มาหาเรา เราเป็นครูก็ต้องช่วย”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 23 ม.ค.50)

“ครูประจำชั้นสำคัญนะต้องเอาใจใส่เด็ก เห็นอะไรผิดปกติต้องรีบสืบ ไม่งั้นเสีย คน บางทีก็สืบจากเพื่อนในกลุ่มว่าเป็นอะไรทำไมคนนี้ คนนั้นเจ็บไป เพราะเขาจะ ปรึกษากันเองบางทีเพื่อนเขาหวังดีก็จะมาบอก ส่วนใหญ่เรื่องแฟน จะได้แก้กันทัน ครูต้อง ทำให้เด็กเขาไว้ใจมีอะไรจะได้มาบอก”

(ครูสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 25 ม.ค.50)

“พี่พอแนะนำที่เรียนพิเศษ อยากเรียนเคมี ไม่รู้จะเรียนที่ไหนดี เรียนไม่ค่อยรู้เรื่อง”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 1: สัมภาษณ์/ 26 ม.ค.50)

กรณีศึกษาที่ 2

กรณีศึกษาที่ 2 เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 เปิดทำการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธเมื่อปี พ.ศ. 2546 และนักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนมาจากพื้นฐานครอบครัวที่มี ปัญหา ฐานะทางบ้านค่อนข้างยากจน ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้าง จากการพูดคุยกับผู้บริหาร สถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครู ทำให้ทราบถึงคุณลักษณะของผู้เรียน โดยก่อนที่ โรงเรียนเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธมีผู้เรียนที่ประพฤติตนในทางที่ไม่ดีประมาณร้อยละ 10

ของนักเรียนทั้งหมด แต่ ณ ปัจจุบันจำนวนผู้เรียนที่ประพฤติตนในทางไม่ดีมีจำนวนลดลง รายละเอียดรูปแบบการเรียนการสอน และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ มีดังนี้

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ

รูปแบบการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบ คือ ปรัชญา/หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

ปรัชญา/หลักการ

จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน และการสังเกตการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้รับผิดชอบโครงการมีแนวคิดว่าการให้ผู้เรียนเป็นคนดี ต้องอาศัยการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ พยายามสอดแทรกทุกครั้งที่มีโอกาส ยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของบุคคลที่เป็นที่รู้จักของผู้เรียน และมีการเสริมแรงเพื่อให้ผู้เรียนกระทำความดีมากขึ้น รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

“การปลูกฝังสิ่งดี ๆ ให้เด็กในช่วงวัยนี้ถือว่าสำคัญนะ มันง่ายกว่าที่จะหวังไปแก้กันตอนโต เริ่มจากเรื่องง่าย ๆ ใกล้เคียง ๆ ตัวก่อน อย่างเช่น ออกจากห้องทุกครั้งปิดไฟด้วย ช่วยโรงเรียนประหยัดหน่อย มันช่วยชาติได้นะ เวลาให้เด็กทำรายงานบางที่พี่ก็ให้นำกระดาษที่ใช้แล้วมาทำ ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ. 50)

“เวลาที่สอนพี่ก็พยายามสอดแทรกให้นักเรียนได้รับตลอด พี่ว่ามันยังดีที่เราไม่ได้พูดหรือสอนอะไรเลย เรื่องศีล5เด็กที่นี้ส่วนใหญ่ปฏิบัติได้ แต่จะเสียก็เรื่องการพูด เพราะยังติดพูดจาหยาบ ด่ากันบ้าง และที่ร้ายบางคนโกหกอีกต่างหาก ข้อนี้สำคัญต้องรีบแก้ ถ้าโตขึ้นอาจจะโกหกเรื่องที่ร้ายแรงขึ้นเป็นอันตรายกับสังคมอีก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ. 50)

“เวลาที่สอนพี่สอดแทรกให้นักเรียนตลอดเกี่ยวกับการทำดี ทำบุญ พี่จะยกตัวอย่างเรื่องพี่เอง บางที่เล่าไปก็ร้องไห้ เด็กจะได้รู้ว่าการกระทำแบบไหนที่เรียกว่าดีไม่ดี และจะได้หมั่นทำบุญกันมากขึ้น”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 15 ก.พ. 50)

“เรื่องหลักขโมยที่โรงเรียนยังมีบ้าง แต่ก็น้อยลงกว่าเดิม แต่ส่วนที่ดีก็มี เวลาเก็บของได้ก็มาส่งคืน ทางโรงเรียนมีการประกาศชมเชยเพื่อเป็นกำลังใจให้กับเด็กจะได้ทำความดีเพิ่มขึ้น”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ. 50)

“ใคร ๆ ก็อยากได้รับคำชมทั้งนั้น เวลาที่เห็นทำอะไรได้ หรือทำดี บางอย่างมันเป็นสิ่งเล็กน้อย แต่ก็ต้องชมนะ มันเป็นการกระตุ้นให้ทำต่อไป”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ. 50)

และการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า ครูมีการนำประสบการณ์ของตนเองมาเล่าให้นักเรียนฟัง อาทิเช่น เรื่องของผลบุญ ชีวิตครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของครูผู้รับผิดชอบโครงการ รายละเอียดดังนี้

“อาจารย์ชอบมีเรื่องมาเล่าให้ฟังบ่อย ๆ บางที่อาจารย์เขาเล่าเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว อาจารย์ร้องไห้ด้วย เพื่อนบางคนก็ร้องตาม”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ. 50)

“วันนั้นอาจารย์บอกเรื่องของการทำบุญ ทำความดี ตอนที่อาจารย์ผ่าตัดหมอยังแปลกใจเลยทำไมถึงหายได้ อาจารย์บอกว่าอาจารย์อธิษฐานว่าขอให้ผลบุญที่ทำมาช่วยให้อาจารย์หายด้วย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ. 50)

และจากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการ วิชาพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาที่ 2 วันที่ 13 และ 15 กุมภาพันธ์ 2550 พบว่า ครูมีการสอดแทรกเกี่ยวกับเรื่องการทำความดี เช่นการเรียนการสอนเรื่องมารยาทชาวพุทธ ในชั้นนำครูพูดคุยกับนักเรียนเกี่ยวกับการมีมารยาทของคนในยุคปัจจุบัน เรื่องปิดเสียงโทรศัพท์ตอนดูหนัง คุยโทรศัพท์เสียงดังบนรถเมล์ การแข่งคิว ชั้นการสอน ครูแจกใบงานให้นักเรียนและอธิบายการปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับพระ การบำเพ็ญประโยชน์ทั้งต่อครอบครัว ชุมชน ชาติ โลก ว่านักเรียนทำอะไรได้บ้าง โดยให้เขียนลงในใบงานว่าสิ่งที่ควรทำกับสิ่งที่เคยได้ปฏิบัติ และดูว่าสมดุลงกันหรือไม่ ชั้นสรุปและประเมินผล หลังจากที่นักเรียนเขียนเสร็จครูสอบถามว่าสิ่งที่นักเรียนได้ทำ กับสิ่งที่นักเรียนเขียน นักเรียนเคยทำก็อย่าง และคิดว่าตนเองจะได้ทำหรือไม่ และครูก็เล่าเรื่องในสิ่งที่ครูเคยทำ และผลตอบแทนของการกระทำเป็นอย่างไร ซึ่งนักเรียนในห้องตั้งใจฟังเป็นอย่างมาก นอกจากนี้มีการเสริมแรงนักเรียนจากการสังเกตการเรียนการสอนเรื่องพระสาวก พระสาวิกา และชาวพุทธ

ตัวอย่าง ในระหว่างการสอนครูสัมภาษณ์เอกสารใบงาน นักเรียนในห้องอาสาไปถ่ายให้ ครูกล่าวขอบคุณและให้เพื่อนในห้องปรบมือ

วัตถุประสงค์

จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ นักเรียน และการวิเคราะห์เอกสาร พบว่าโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน สามารถแบ่งเป็นรายชื่อได้ดังนี้

1. ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม
2. ต้องการให้ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
3. ต้องการให้ผู้เรียนมีสมาธิในการเรียน รายละเอียดข้อมูลดังนี้

“เวลาที่พี่สอนพี่จะพยายามสอนนักเรียนตลอดเพราะอยากให้นักเรียนของพี่เป็นคนดี”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ.50)

“เวลาที่สอนพี่สอดแทรกให้นักเรียนตลอดเกี่ยวกับการทำดี ทำบุญ พี่จะยกตัวอย่างเรื่องพี่เอง บางทีเล่าไปก็ร้องไห้ เด็กจะได้รู้ว่าการกระทำแบบไหนที่เรียกว่าดีไม่ดี และจะได้หมั่นทำบุญกันมากขึ้น”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 15 ก.พ.50)

“เวลาที่สอนพี่ก็พยายามสอดแทรกให้นักเรียนได้รับตลอด พี่ว่ามันยังดีที่เราไม่ได้พูดหรือสอนอะไรเลย เรื่องศีล5เด็กที่นี้ส่วนใหญ่ปฏิบัติได้ แต่จะเสียก็เรื่องการพูด เพราะยังติดพูดจาหยาบ ต่ำกันบ้าง และที่ร้ายบางคนโกหกอีกต่างหาก ข้อนี้สำคัญต้องรีบแก้ ถ้าโตขึ้นอาจจะโกหกเรื่องที่ร้ายแรงขึ้นเป็นอันตรายกับสังคมอีก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

“น้องจะเห็นได้เลยว่า เวลาที่สอนทุกครั้งพี่จะมีใบงานให้ทำ พี่ว่ามันเป็นการสรุปเนื้อหาที่ตินะ นักเรียนเขาได้เขียน ผ่านสมองบ้าง และถ้านักเรียนมาเรียนแบบไม่พร้อมพี่จะให้เขาสวดมนต์ก่อนเรียนก่อน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์นักเรียน คือ มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรม มีสมาธิในการเรียน เพื่อต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม รายละเอียดการสัมภาษณ์ดังนี้

“วันนั้นอาจารย์บอกเรื่องของการทำบุญ ทำความดี ตอนที่อาจารย์มาตัดผมอย่างแปลกใจเลยทำไม่ถึงหายได้ อาจารย์บอกว่าอาจารย์อธิษฐานว่าขอให้ผลบุญที่ทำมาช่วยให้อาจารย์หายด้วย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“อ้อ...ทำใบงานอาจารย์มีมาให้ทุกครั้งทำแล้วเก็บในแฟ้มสะสมงาน บางที่อาจารย์ก็ให้ทำเป็นการวัด วันสำคัญต่าง ๆ ตอนปีใหม่ก็ทำเป็น ส.ค.ส. ตอนปีใหม่อาจารย์เอารูปพระพุทธเจ้า มาแจกแล้วให้ตกแต่งทำเป็น ส.ค.ส.”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“บางวิชาให้นั่งสมาธิก่อนเรียน หนูว่าดีมันช่วยให้มีสมาธิ หยุคคุยกับเพื่อน”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการและข้อมูลการสัมภาษณ์นักเรียน สอดคล้องกับข้อมูลการวิเคราะห์เอกสารแผนงานกิจกรรมประจำปี และเอกสารแนะนำโรงเรียน พบว่าโรงเรียนจัดกิจกรรมหลากหลาย อาทิเช่น เวียนเทียนวันมาฆบูชา วันแสดงความกตัญญู หลวงปู่โต๊ะ บวชเนรมิตภาคฤดูร้อน แสดงนิทรรศการวันวิสาขบูชาโลก ณ สนามหลวง ้วยใส่ใจ สะอาด มอบรางวัลประพุดิตดีแก่นักเรียนเรียนดี เป็นต้น ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธและเยาวชนที่ดี บำรุงสืบทอดและปกป้องพระพุทธศาสนา ปลูกจิตสำนึกให้เป็นคนดีมีศีลธรรม รู้จักควบคุมอารมณ์ ปลูกจิตสำนึกให้เกรงกลัวต่อบาป ไม่กล้าทำผิด พัฒนาอารมณ์ จิตใจ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

(วิเคราะห์เอกสาร กรณีศึกษาที่ 2/ 13 ก.พ.50)

ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2 วิชา พระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 ครั้ง ในวันที่ 13,15,19 และ23 กุมภาพันธ์ 2550 และการสังเกตกิจกรรมในแต่ละวันของทางโรงเรียน การสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู นักเรียน และการวิเคราะห์เอกสาร สรุปได้ว่า

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการมี 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ก่อนทำการเรียนการสอนครูผู้รับผิดชอบโครงการให้นักเรียนสวดมนต์ เมื่อผู้เรียนไม่มีสมาธิในการเรียน มีการพูดคุยซักถามในเรื่องที่จะเรียน

2. ชั้นสอน มีการอธิบาย และส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น มีการยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของครูผู้รับผิดชอบโครงการ ในระหว่างเนิการสอนมีการเสริมแรงให้กับนักเรียนที่ประพฤติดี และมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

3. ชั้นสรุปและประเมินผล ผู้เรียนทำใบงานเพื่อเป็นการสรุปเนื้อหาที่ได้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ คือ

1. การให้ผู้เรียนฝึกทักษะการคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น
2. การยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของครูผู้รับผิดชอบโครงการ
3. ผู้เรียนทำใบงานเพื่อเป็นการสรุปเนื้อหาที่ได้เรียน
4. ระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง
5. การสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น มารยาททางสังคมส่งเสริม

ให้ผู้เรียนปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี หมั่นทำบุญ เข้าวัด

6. การจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต แต่กิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัติเป็นประจำ คือ สวดมนต์ ไหว้พระ แม่เมตตาในช่วงกิจกรรมหน้าเสาธง

รายละเอียดของการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการ การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร มีรายละเอียด ดังนี้ จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากิจการกิจการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการของกรณีศึกษาที่ 2 สอนในวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนเรียนเรื่องพระสาวก พระสาวิกา ชาวพุทธ ตัวอย่าง มารยาทชาวพุทธ หน้าทีชาวพุทธ และศาสนพิธี ครูผู้รับผิดชอบโครงการดำเนินการสอนเป็น 3 ขั้นตอน คือ ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน ชั้นสอน ชั้นสรุปและประเมินผล

โดยชั้นนำเข้าสู่บทเรียน ครูให้นักเรียนสวดมนต์ก่อนเรียนเมื่อผู้เรียนไม่มีสมาธิในการเรียน และมีการพูดคุยสอบถามในสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมเพื่อโยงเข้าสู่บทเรียน เช่น เรียนเรื่องมารยาทชาวพุทธ ครูพูดคุยเกี่ยวกับการมีมารยาท ว่าคนสมัยนี้ทำไมไม่มีมารยาทแยงลง แค่ในเรื่องง่าย ๆ ก็ทำกันไม่ได้ และให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างเรื่องทีนักเรียน ยกตัวอย่างเรื่องปิดเสียงโทรศัพท์ตอนดูหนัง คุยโทรศัพท์เสียงดังบนรถเมล์ ขอบแซงคิว และครูถามว่าแล้วพวกเธอทำกันหรือเปล่า นักเรียนหัวเราะ ครูบอกว่าทุกคนรู้แต่ทำไมไม่ทำจะว่าคนอื่นไม่ได้นะที่ตัวเราเองยังไม่ทำ หลังจากการพูดคุยครูบอกว่าวันนี้ครูจะสอนมารยาทในอีกแบบหนึ่งในฐานะที่เป็นชาวพุทธ เป็นต้น

ชั้นสอน ครูให้นักเรียนทำใบงาน และเก็บไว้ในแฟ้มสะสมงานและมีการอธิบายเกี่ยวกับบทเรียน ในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรงให้กับนักเรียนที่ประพฤติดี เช่น เรียนเรื่องพระสาวก พระสาวิกา ชาวพุทธตัวอย่าง นักเรียนทำใบงาน และเก็บไว้ในแฟ้มสะสมงานซึ่งเป็นแบบฝึกที่เกี่ยวกับพระสาวก พระสาวิกา ชาวพุทธตัวอย่าง ครูเล่าประวัติของพระสาวก พระสาวิกา ชาวพุทธตัวอย่าง อาทิเช่น พระอานนท์ พระปฎาจาราเถรี นางจุฬาสัทธา นายสุมนมาลาการ หลวง

พ่อชา สุภัทโท พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ครูมีการสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ในระหว่างการสอนครูสัมภาษณ์แยกสารโบบงาน นักเรียนในห้องอาสาไปถ่ายให้ ครูกล่าวขอบคุณและให้เพื่อนในห้องปรบมือ เป็นต้น และในชั้นสรุปและประเมินผล ครูให้นักเรียนทำโบบงานเพื่อเป็นการสรุปทเรียน สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ รายละเอียดดังนี้

“น้องจะเห็นได้เลยว่า เวลาที่สอนทุกครั้งที่จะมีโบบงานให้ทำ พี่ว่ามันเป็นการสรุปเนื้อหาที่ดีนะ นักเรียนเขาได้เขียน ผ่านสมองบ้าง และถ้านักเรียนมาเรียนแบบไม่พร้อมที่จะให้เขาสวดมนต์ก่อนเรียนก่อน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

และกิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ คือ การให้ผู้เรียนฝึกทักษะการคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของครูผู้รับผิดชอบโครงการ และให้ผู้เรียนได้ทำโบบงานทุกครั้งเพื่อเป็นการสรุปเนื้อหาที่ได้เรียน ระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง ครูผู้รับผิดชอบโครงการมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น มารยาททางสังคม ส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี หมั่นทำบุญ เข้าวัด สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ มีรายละเอียดดังนี้

“ใคร ๆ ก็อยากได้รับคำชมทั้งนั้น เวลาที่เห็นทำอะไรได้ หรือทำดี บางอย่างมันเป็นสิ่งเล็กน้อย แต่ก็ต้องชมนะ มันเป็นการกระตุ้นให้ทำต่อไป”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ.50)

“เรื่องหลักโมยที่โรงเรียนยังมีบ้าง แต่ก็น้อยลงว่าแต่ก่อน แต่ส่วนที่ดีก็มี เวลาเก็บของได้ก็มาส่งคืน ทางโรงเรียนมีการประกาศชมเชยเพื่อเป็นกำลังใจให้กับเด็กจะได้ทำความดีเพิ่มขึ้น”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

“เวลาที่สอนที่สอดแทรกให้นักเรียนตลอดเกี่ยวกับการทำดี ทำบุญ พี่จะยกตัวอย่างเรื่องพี่เอง บางทีเล่าไปก็ร้องไห้ เด็กจะได้รู้ว่าการกระทำแบบไหนที่เรียกว่าดีไม่ดี และจะได้หมั่นทำบุญกันมากขึ้น”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 15 ก.พ.50)

“เวลาที่สอนพี่ก็พยายามสอดแทรกให้นักเรียนได้รับตลอด พี่ว่ามันยังดีที่เราไม่ได้พูดหรือสอนอะไรเลย เรื่องศีล5เด็กที่นี้ส่วนใหญ่ปฏิบัติได้ แต่จะเสียก็เรื่องการพูด เพราะ

ยังติดพูดจาหยาบ ต่ำกันบ้าง และที่ร้ายบางคนโกหกอีกต่างหาก ข้อนี้สำคัญต้องรีบแก้ ถ้าโตขึ้นอาจจะโกหกเรื่องที่ร้ายแรงขึ้นเป็นอันตรายกับสังคมอีก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการ มีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“อาจารย์ชอบมีเรื่องมาเล่าให้ฟังบ่อย ๆ บางที่อาจารย์เขาเล่าเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว อาจารย์ร้องไห้ด้วย เพื่อนบางคนก็ร้องตาม”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ.50)

“วันนั้นอาจารย์บอกเรื่องของการทำบุญ ทำความดี ตอนที่อาจารย์ผ่าตัดหมอยังแปลกใจเลยทำไมถึงหายได้ อาจารย์บอกว่าอาจารย์อธิษฐานว่าขอให้ผลบุญที่ทำมาช่วยให้อาจารย์หายด้วย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“อ้อ...ทำใบงานอาจารย์มีมาให้ทุกครั้งทำแล้วเก็บในแฟ้มสะสมงาน บางที่อาจารย์ก็ให้ทำเป็นการ์ด วันสำคัญต่าง ๆ ตอนปีใหม่ก็ทำเป็น ส.ค.ส. ตอนปีใหม่อาจารย์เอารูปพระพุทธเจ้า มาแจกแล้วให้ตกแต่งทำเป็น ส.ค.ส.”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“บางวิชาให้นั่งสมาธิก่อนเรียน หนูว่าดีมันช่วยให้มีสมาธิ หายเหนื่อยกับเพื่อน”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

และจากการวิเคราะห์เอกสารโครงการของทางโรงเรียน แผนงานจริยธรรมประจำปี และเอกสารแนะนำโรงเรียน พบว่า ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างหลากหลาย อาทิเช่น กิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะในระดับชั้น ม.1 ม.4 ทำบุญตักบาตรวันศุกร์ ตอบปัญหาธรรม เข้าค่ายจริยธรรม เวียนเทียนวันมาฆบูชา วันแสดงความกตัญญูหลวงปู่ติ๊ะ บวชเนรมภาคฤดูร้อน แสดงนิทรรศการวันวิสาขบูชาโลก ณ สนามหลวง ้วยใส่ใจสะอาด มอบรางวัลประเพณีดีแก่นักเรียนเรียนดี ชมสังเวชนียสถานอินเดียกับยุวพุทธิกสมาคม ชมนิทรรศการสืบสานปณิธานพุทธทาสภิกขุ ณ พุทธมณฑล นิทรรศการเรารักในหลวง แสดงตนเป็นพุทธมามกะในระดับชั้น ม.1 ม.4 แท้เทียนพรรษาถวายผ้าอาบน้ำฝน เข้าค่ายจริยธรรม เรียนธรรมศึกษาตรีระดับ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประกวดสวดมนต์ สาธยายพระไตรปิฎก จัดบอร์ดนิทรรศการภาพวันสำคัญพุทธศาสนา ทอดกฐิน บวชเนกขัมจาริณี ใส่บาตรเข้าวันศุกร์ ทำบุญใส่บาตรปีใหม่ สวดมนต์อบรมประจำสัปดาห์ โดยละแต่กิจกรรมมีจุดประสงค์ที่เหมือนกัน

คือ เพื่อเป็นการบำรุงสืบทอด ปกป้องพระพุทธศาสนา เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มากขึ้น และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี แต่จากการสังเกตการจัดกิจกรรมของทางโรงเรียนในแต่ละวัน ตั้งแต่วันแรกที่ผู้วิจัยลงสนามเก็บข้อมูล พบว่า กิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน คือ สวดมนต์ ไหว้พระ แผ่เมตตาหน้าแถว เท่านั้นซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ครู และนักเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

“หลังจากที่บวชเณรดูร้อน กลับมาดูพฤติกรรมเปลี่ยนไป เด็กเกๆ สวดมนต์นั่งสมาธิเป็น แทนที่จะลุก แต่กับนั่งทำ สิ่งเหล่านี้มันค่อย ๆ หล่อหลอม”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 16 ก.พ.50)

“โรงเรียนมีกิจกรรมเยอะ .....เวียนเทียน แทนเทียน อย่างอื่นอีกบางที่มีพระมาสอน ก็ทำให้รู้อะไรมากขึ้น รู้ว่าวันนี้สำคัญยังไม่ต้องทำอะไร”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

วิธีการวัดและประเมินผล

จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต สรุปได้ว่า ใช้การวัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังตามหลักสูตร ใช้วิธีการสอบ การเก็บคะแนนจากผลงาน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การประเมินตามสภาพจริง เก็บคะแนนจากพฤติกรรมภายในชั้นเรียน อาทิเช่น การทำงานกลุ่ม การส่งงานตรงต่อเวลา เป็นต้น การวัดและประเมินผลของทางโรงเรียน ไม่มีการวัดตามคุณลักษณะด้านผลผลิตของโรงเรียนวิถีพุทธโดยตรง แต่มีการวัดที่สอดคล้องกับคุณลักษณะด้านผลผลิตของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ในด้านมีวินัย มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจ เสียสละเพื่อส่วนรวม ซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ และสร้างสรรค์ มีความเป็นไทย มีความสอดคล้องในด้านคุณลักษณะของผู้เรียนด้านศีล (สังคม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) และด้านปัญญา นอกจากนี้การวัดและประเมินผลที่ใช้การสอบ การเก็บคะแนนจากผลงานมีความสอดคล้องด้านปัญญา เนื่องจากการประเมินเพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีความคิด ความรู้ที่ถูกต้อง รายละเอียดข้อมูล ดังนี้

จากการวิเคราะห์เอกสารสมุทธรายงานผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน พบว่ามีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ในด้านมีวินัย มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจ เสียสละเพื่อส่วนรวม ซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ และสร้างสรรค์ มีความเป็นไทย ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของทางโรงเรียน และประเมินการคิดวิเคราะห์ การเขียนสื่อความ นอกจากนี้มีการเก็บคะแนนจากการส่งงานตรงต่อเวลา และคะแนนจากชิ้นงานต่าง ๆ จากการสังเกตในเวลาพักกลางวันมีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นำผลงาน การพับกระดาษรูปทรงแปดเหลี่ยมมาส่งอาจารย์ (วิชาคณิตศาสตร์) และวัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่มีอยู่ในหลักสูตร

ใช้วิธีการสอบ การเก็บคะแนนจากผลงาน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การประเมินตามสภาพจริง เก็บคะแนนจากพฤติกรรมภายในชั้นเรียน อาทิเช่น การทำงานกลุ่ม การส่งงานตรงต่อเวลา ซึ่งข้อมูลการสัมภาษณ์ครูที่สอนในวิชาต่าง ๆ และครูผู้รับผิดชอบโครงการ มีความสอดคล้องกับการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนและการสัมภาษณ์นักเรียน รายละเอียดดังนี้

“ใบงาน หรือผลงานต่าง ๆ ที่พี่สั่งให้ทำ พอหลังจากที่ให้คะแนนแล้วก็ให้เก็บไว้ในแฟ้มแต่ละคนจะมี แฟ้มสะสมผลงาน...”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 13 ก.พ.50)

“พี่จะชอบให้เด็กเขาได้ค้นคว้าหาความรู้ ที่มันไม่อยู่ในตำรา อย่างที่พี่ทำอยู่ที่จะให้ตัดข่าวจากหนังสือพิมพ์มาแล้วนำมาวิจารณ์ มาอภิปรายกันในห้อง บางที่พี่ก็จะทำใบงานมาให้ แต่พี่พิมพ์ไม่เก่ง ส่วนใหญ่จะเขียนเอาמןสะดวกหน่อย วิชาที่มี test ย่อยบ่อย เด็กจะรู้ดี ทำให้เข้าต้องเข้าห้องนะ ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 14 ก.พ.50)

“พี่ว่าเด็กห้องท้าย ๆ มันจริงจังนะ พี่สอนหลายห้องแต่ละห้องรับได้ไม่เท่ากัน เวลาสอนเรื่องเดียวกันแต่วิธีการสอนหรือใบงานต้องแตกต่างกันอย่างเวลาสอน เราเรียกถามคนที่อ่อน ๆ บ่อย ๆ มันว่านะถามอยู่ได้ไม่ชอบชี้หน้ามัน ที่เรื่องที่มันตอบได้ก็ไม่ถาม ไปพูดว่าลับหลัง การสอนห้องเก่งหน่อยก็ให้เป็นงานเดียวได้ แต่ถ้าห้องท้าย ๆ บางที่ต้องทำเป็นกลุ่ม การให้คะแนนมีหลากหลายประเด็นขึ้นไม่ใช่ดูที่เนื้อหาอย่างเดียวจริงไหม ต้องดูความสมบูรณ์ของเนื้อหา องค์ประกอบรายงานครบไหม การส่ง ส่งตามเวลาเปล่า ประมาณนี้ แต่ถ้าทำกิจกรรมในชั้น เราต้องดูพฤติกรรมด้วยว่าตั้งใจเปล่าช่วยเพื่อนทำใหม่หรือคุยอย่างเดียวไม่ทำอะไรเลย แอบหลับหรือเปล่า”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

“แผนที่ทำพี่ไม่ได้เขียนลงไปนะว่าเป็นขั้นศีล ชั้นสมาธิที่ไม่ได้ทำ พี่ทำปกติมีผล การเรียนรู้ที่คาดหวัง..... มีชั้นการสอน..... มีการวัดประเมินก็จะระบุไปเลยว่า วัดคะแนนจากอะไรบ้างซึ่งมันต้องสอดคล้องกับคะแนนที่จะเก็บด้วย อย่างพี่จะแบ่งเป็น 5 ส่วน ก็จะมี ใบงานรายงานผลงานต่าง ๆ มีสอบกลางภาค ปลายภาคแยกกันนะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การประเมินตามสภาพจริง คะแนนก็จะแบ่งเป็นใบงานรายงานผลงาน 20 สอบกลางภาค 20 ตามสภาพจริง 20 คุณลักษณะ 10 ปลายภาคเยอะหน่อย 30 ก็ครบ 100 ”

(ครูสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2550 นักเรียนเข้าชั้นเรียนตรงเวลา และขณะเรียนมีการพูดคุยกันเล็กน้อย บางคนแอบทำงานวิชาอื่นไปด้วย แต่ก็ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเช่น ตอบคำถาม ทำใบงาน เสร็จตามเวลาและส่งท้ายคาบ และในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2550 พบว่าครูแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ตามแถว โดยให้แต่ละกลุ่มแข่งการตอบคำถามจากการให้ตัวแทนยกมือ ใครยกก่อนมีสิทธิ์ตอบก่อน และเก็บเป็นคะแนนบรรยากาศเต็มไปด้วยความสนุกสนาน และรายละเอียดการสัมภาษณ์นักเรียน ดังนี้

“มีตรวจสมุดด้วย อาจารย์เขากลัวไม่จดมั้ง”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 16 ก.พ.50)

“เวลาทำรายงานของอาจารย์อาจารย์เขาขอให้ทำแบบ 5 บท ต้องไปค้นในเน็ตด้วย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

ประเด็นที่ 2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านกาย (กายภาพ)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านกาย (กายภาพ) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 3 ข้อ พบว่า ผู้เรียนสามารถเลือกอุปโภค บริโภคสิ่งที่มีคุณภาพ และเหมาะสมกับกาลเทศะ แต่มีบางกลุ่มมีพฤติกรรมในการเลือกอุปโภค บริโภค ที่ยังยึดติดกับค่านิยม และแฟชั่น ผู้เรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ถูกต้องตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน แต่มีบางส่วนที่ทำผิดระเบียบ ผู้เรียนมีสุขภาพ ร่างกายแข็งแรง และให้ความร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด คุ่มค่า เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. การบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้ นักเรียนบางส่วนมีพฤติกรรมในการเลือกอุปโภค บริโภค ที่ยังยึดติดกับค่านิยม และแฟชั่น แต่นักเรียนส่วนใหญ่สามารถเลือกอุปโภค บริโภคสิ่งที่มีคุณภาพ และเหมาะสมกับกาลเทศะ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน นักเรียนเลือกซื้ออาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการรับประทาน อาทิเช่น ข้าวผัดกระเพรา แกงจืด และเลือกรับประทานขนมประเภทขนมปัง และนม นักเรียนจำนวนมากมีโทรศัพท์มือถือมาโรงเรียน และคุยในเวลาพักกลางวัน มีการนำนิตยสาร

วัยรุ่นมาอ่าน ในช่วงพัก และในวันวาเลนไทน์มีการซื้อดอกไม้ ช็อคโกแลต มาให้เพื่อน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครู และผู้รับผิดชอบโครงการรายละเอียดดังนี้

“เด็กกำลังวัยรุ่น ใช้ของตามแฟชั่นเปลี่ยนโทรศัพท์บ่อยกว่าครูอีก และยิ่งตอนนี้ บ้าดารากาเทาลี ญี่ปุ่น พี่ก็เข้าใจพยายามเตือนอยู่เสมอ แต่ไม่ใช่เป็นทุกคนนะ”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 14 ก.พ.50)

“จากเด็กที่ที่สอนทั้งม.ต้น ม.ปลาย ก็ติดแฟชั่นเหมือนกันนะ ม.ปลายจะเป็นมาก หน่อยกำลังเป็นสาว แต่ไม่ได้เป็นทุกคนนะ ส่วนใหญ่เป็นกับห้องท้าย ๆ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ.50)

2. การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ถูกต้องตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน แต่มีบางส่วนที่ทำผิดระเบียบในเรื่องการตัดผม และนักเรียนมีสุขภาพ ร่างกายแข็งแรง รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในเรื่องการดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย พบว่านักเรียน แต่งกายสะอาดเรียบร้อยถูกระเบียบ แต่มีบางส่วนที่ตัดผมผิดระเบียบ นักเรียนมีสุขภาพ ร่างกายแข็งแรง สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“เรื่องการแต่งกายที่ไม่ค่อยห่วงเท่าไรส่วนใหญ่ดูตอนเข้าแถวทุกเช้าถือว่าอยู่ในเกณฑ์ ดี”

(ครูสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 9 ก.พ.50)

“เรื่องการแต่งกายที่โรงเรียนไม่ค่อยมีปัญหา ตอนเช้ามีครูเวรหน้าโรงเรียนคอย ตรวจ ผิดก็ตักเตือน มันทำให้เด็กไม่กล้าทำ เพราะรู้ว่าตรวจตลอด”

(ครูวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 9 ก.พ.50)

“จากการตรวจสุขภาพนักเรียน เด็กมีมาตรฐานน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์ ร่างกายแข็งแรงดี”

(ครูสุขศึกษา กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 9 ก.พ.50)

3. การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม นักเรียนส่วนใหญ่ร่วมมือรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ทั้งขยะลงถัง ทำความสะอาดในสถานที่ตนเองรับผิดชอบ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ประหยัด ร่วมปิดไฟทุกครั้งหลังเลิกใช้ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตบริเวณโรงเรียนสะอาด นักเรียนทำความสะอาดห้องเรียนของตนเอง และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าโดยปิดไฟทุกครั้งหลังจากเลิกเรียนในแต่ละคาบและย้ายห้องเรียน และ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักเรียนให้ความร่วมมือในการประหยัดพลังงานรายละเอียดในการสัมภาษณ์ มีดังนี้

“ถ้าพูดถึงนโยบายทางโรงเรียนของเราก็เน้นในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างพี่ก็พูดบ่อยๆให้รักทรัพยากรของโรงเรียน ให้คิดว่าเป็นของตนเองจะได้ใช้อย่างทะนุถนอมหน่อย หลังเลิกใช้ก็ช่วยปิดน้ำปิดไฟด้วย จากที่พี่สังเกตดูหลังเลิกใช้ก็ปิดกันเอง”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 12 ก.พ.50)

“การปลูกฝังสิ่งดี ๆ ให้เด็กในช่วงวัยนี้ถือว่าสำคัญนะ มันง่ายกว่าที่จะหวังไปแก้กันตอนโต เริ่มจากเรื่องง่าย ๆ ใกล้เคียง ๆ ตัวก่อน อย่างเช่น ออกจากห้องทุกครั้งปิดไฟด้วย ช่วยโรงเรียนประหยัดหน่อย มันช่วยชาติได้นะ เวลาให้เด็กทำรายงานบางที่พี่ก็ให้นำกระดาษที่ใช้แล้วมาทำ ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ.50)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านศีล (สังคม)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านศีล (สังคม) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 3 ข้อ พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ของโรงเรียนปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ไม่ทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น แต่บางส่วนไม่สามารถปฏิบัติได้ ในเรื่องของการพูดปด พูดจาหยาบคาย ผู้เรียนจำนวนหนึ่งมีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองได้ แต่มีอีกจำนวนที่ขาดวินัย ความรับผิดชอบ และขาดความซื่อสัตย์

เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. การมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต นักเรียนโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ของโรงเรียนปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ไม่ทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น แต่มีบางส่วนที่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ พูดปด พูดจาหยาบคาย ขาดความซื่อสัตย์ แต่ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในเรื่องการมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต พบว่า นักเรียนพูดจาหยาบคายในการพูดคุยกับเพื่อน ใช้คำวาญมึงแทนสรรพนามเรียกตนเองกับเพื่อน และมีการตะโกนด่ากัน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครูมีความสอดคล้องกับการสังเกต รายละเอียดดังนี้

“เด็กที่นี้ส่วนใหญ่เป็นเด็กมีปัญหา และเป็นเด็กที่หลุดจากโรงเรียนอื่นๆ พื้นฐานครอบครัวไม่ค่อยดีเท่าไร ส่วนใหญ่เป็นคนต่างจังหวัด การศึกษาค่อนข้างต่ำ ทำงานแลก

เงินเท่านั้น พอเราจะไปเยี่ยมบ้านมันจะโกหกไม่ให้เราไปถูก แต่พอดีวันนั้นน้องมันมาวิ่งเล่นพอดีเลยรู้ว่าบ้านอยู่ไหนไม่จ้งหาไม่เจอแน่”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

“นักเรียนที่นี้ไม่ได้ดีทั้ง 100 เปอร์เซ็นต์ มี 20 เปอร์เซ็นต์ที่แย่น้อย ที่เหลือ 80 คินะที่เป็นคนพูดตรงนะ อะไรที่ดีก็บอกไม่ดีก็บอกกันตรง ๆ อย่างคนเนี่ย เข้ามาพอดี เด็กนั้นก็พาขอบบอกว่าติดซ่อมไม่เข้าเรียน เดียวจะไม่ให้จบ ”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

“เวลาที่สอนที่ก็พยายามสอดแทรกให้นักเรียนได้รับตลอด พี่ว่ามันยังดีที่เราไม่ได้พูดหรือสอนอะไรเลย เรื่องศีล 5 เด็กที่นี้ส่วนใหญ่ปฏิบัติได้ แต่จะเสียก็เรื่องการพูด เพราะยังติดพูดจาหยาบ ด่ากันบ้าง และที่ร้ายบางคนโกหกอีกต่างหาก ข้อเนี่ยสำคัญต้องรีบแก้ ถ้าโตขึ้นอาจจะโกหกเรื่องที่ร้ายแรงขึ้นเป็นอันตรายกับสังคมอีก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

2. การมีวินัยข้อสี่ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา นักเรียนส่วนใหญ่ตรงเวลา และมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย แต่บางส่วนขาดวินัย ขาดความรับผิดชอบ และขาดความซื่อสัตย์ ไม่ใส่ใจการเรียน รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมนักเรียนในช่วงการทำกิจกรรมหน้าเสาธงนักเรียนส่วนใหญ่มาทันเวลาการทำกิจกรรมหน้าเสาธง และจากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนเข้าชั้นเรียนตรงเวลา และขณะเรียนมีการพูดคุยกันเล็กน้อย บางคนแอบทำงานวิชาอื่นไปด้วย แต่ก็ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเช่น ตอบคำถาม ทำใบงาน เสร็จตามเวลาและส่งท้ายคาบ และจากการที่ผู้วิจัยนั่งรับประทานอาหารกลางวันร่วมกับครู พบว่ามีนักเรียนที่ขาดการส่งรายงาน ขาดสอบ มาหาอาจารย์ซึ่งขาดคะแนนหลายเรื่อง อาจารย์ให้เอาสมุดจดมาส่งเพื่อเป็นคะแนนช่วย แต่อาจารย์ทราบนักเรียนไม่เคยจด แต่นักเรียนคนนั้นนำสมุดมาส่งและจดครบ อาจารย์สอบถามจึงทราบว่าเพื่อนที่จดครบให้ยืมสมุดไปลอก และมีความสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียน รายละเอียดดังนี้

“เด็กที่ครูคนอื่นเค้าว่าร้าย ๆ แต่อยู่กับพี่มันกับทำงานส่งนะ มาดูสิผลงานแปลงผักพวกนั้นปลูกเองแล้วก็ให้ทำรายงาน 5 บทส่งทำกันได้”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“อะไรที่ดีก็บอกไม่ดีก็บอกกันตรง ๆ อย่างคนเนี่ย เข้ามาพอดี เด็กนั้นก็ฟ้าชอบ บอกว่าติดซ่อมไม่เข้าเรียน เดียวจะไม่ให้จบ ”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

“มันโดดเรียน...ถ้าเป็นพวก ม.ปลายไม่มาเลย ม.ต้นมา แต่ไปแอบไม่เข้า ห้องเรียน”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

“เรื่องหลักขโมยที่โรงเรียนยังมีบ้าง แต่ก็น้อยลงว่าแต่ก่อน แต่ส่วนที่ดีก็มี เวลาเก็บ ของได้ก็มาส่งคืน ทางโรงเรียนมีการประกาศชมเชยเพื่อเป็นกำลังใจให้กับเด็กจะได้ทำ ความดีเพิ่มขึ้น”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

3. การพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต นักเรียนสามารถดูแลปฏิบัติ กิจวัตรประจำวันของตัวเองได้ บางส่วนช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน และช่วยงานในอาชีพของผู้ปกครอง ดังรายละเอียดของข้อมูลการสัมภาษณ์ครู และนักเรียน ดังนี้

“ บางคนต้องช่วยเหลือตัวเองตั้งแต่เด็กเพราะพ่อแม่ทิ้งให้อยู่คนเดียวส่วนใหญ่ พ่อแม่มีอาชีพรับจ้าง มาเช่าหออยู่ ”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 13 ก.พ.50)

“พื้นฐานของเด็กที่นี้ไม่ค่อยดีเท่าไร บางคนพ่อแม่หย่าร้าง ต้องช่วยเหลือตัวเอง ทำอะไรเองตั้งแต่เด็ก พ่อบางคนยังไปมีสามีเลย ตอนแรกพี่ก็ไม่รู้หรือทำไมเด็กมัน หายไป ตอนหลังแม่เขามาคุ้ยคุ้ยไปร้องให้ไปถึงได้รู้ เด็กรับมาได้ทีพ่อเป็นแบบนี้”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

“บ้านอยู่แถวนี้ เดินมาเรียนจะกลับบ้านหนูก็ช่วยที่บ้านทำงานนะ ซักผ้ารีดผ้า ของตัวเอง...”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

“ที่บ้านหนูขายของหนูก็ช่วยแม่นะ....”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 4 ข้อ พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความกตัญญูตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ จากพฤติกรรมการแสดง ความเคารพ ช่วยเหลืองาน และมีน้ำใจ แต่มีผู้เรียนบางส่วนที่ยังละเลย การแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณ ผู้เรียนมีจิตใจเมตตา กรุณา เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา มีความสนใจ ตั้งใจ ขยันหมั่นเพียร และอดทนในการเรียน การทำงาน แต่มีผู้เรียนส่วนหนึ่งที่ไม่สนใจเรียน นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส อารมณ์ดี แต่ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 บางส่วนมีความเครียด และความวิตกกังวลในเรื่องการศึกษาต่อ เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. ความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ นักเรียนส่วนใหญ่มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู โดยแสดงออกมาจากพฤติกรรม การแสดงความเคารพ ช่วยเหลืองานของพ่อแม่ผู้ปกครอง และมีน้ำใจ แต่มีนักเรียนบางส่วนที่ยังละเลย การแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณ และมีการว่าหรือให้ร้ายครู รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน นักเรียนแสดงความเคารพผู้ปกครองที่มาส่งบริเวณหน้าโรงเรียน และครูเวรหน้าโรงเรียน แต่ขณะที่เดินสวนครูพบว่า มีนักเรียนบางส่วนเดินผ่านเฉย ๆ และจากการสัมภาษณ์ครู ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียน พบว่ามีนักเรียนบางส่วนที่ไม่มีความเคารพต่อครู แต่บางส่วนมีน้ำใจ ช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน และช่วยงานในอาชีพของผู้ปกครอง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครู ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียนมีรายละเอียดดังนี้

“พี่ว่าเด็กห้องท้าย ๆ มันจริงใจนะ พี่สอนหลายห้องแต่ละห้องรับได้ไม่เท่ากัน เวลาสอนเรื่องเดียวกันแต่วิธีการสอนหรือให้งานต้องแตกต่างกันอย่างเวลาสอน เราเรียกถามคนที่อ่อน ๆ บ่อย ๆ มันว่านะถามอยู่ได้ไม่ชอบชี้หน้ามัน ที่เรื่องที่มันตอบได้ก็ไม่ถามไปพูดว่าลับหลัง”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

“น้องกินขนมได้เลยนะ อร่อยดี เด็กซื้อมาฝากเขาไปเที่ยวมา น้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“บ้านอยู่แถวนี้ เดินมาเรียนคะกลับบ้านหนูก็ช่วยที่บ้านทำงานนะ ชักผ้ารีดผ้าของตัวเอง”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

“ที่บ้านหนูขายของหนูก็ช่วยแม่นะ....”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 21 ก.พ.50)

2. จิตใจเมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน)ต่อกัน นักเรียนมีจิตใจเมตตา กรุณา เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา และมีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน เมื่อครูกำลังจะลงเดินไปเอาของชั้นล่างนักเรียนอาสาจะไปหยิบให้ และในช่วงพักกลางวัน มีนักเรียนที่ขาดการส่งรายงาน ขาดสอบ มาหาอาจารย์ซึ่งขาดคะแนนหลายเรื่อง อาจารย์ให้เอาสมุดจดมาส่งเพื่อเป็นคะแนนช่วย แต่อาจารย์ทราบนักเรียนไม่เคยจด แต่นักเรียนคนนั้นนำสมุดมาส่งและจดครบ อาจารย์สอบถามจึงทราบว่าเพื่อนที่จดครบให้ยืมสมุดไปลอก และจากการสัมภาษณ์ครู และครูผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่านักเรียนมีน้ำใจต่อครู และมีความเมตตา กรุณาต่อเพื่อน ไม่ให้เพื่อนเดินไปในทางที่ผิด ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครู และครูผู้รับผิดชอบโครงการ มีรายละเอียดดังนี้

“บางที่ปัญหาต่าง ๆ ที่พี่รู้จักอาศัยเด็ก เด็กจะมาบอกมาแล้วให้ฟังว่าเพื่อนคนนี้เริ่มเปลี่ยนไปมีแฟนบ้างน่าเป็นห่วง ให้ครูช่วย มีกรณีหายไปเกือบเทอม ทำยังไงก็ตามไม่เจอเบอร์ที่ให้ก็ไม่ใช้”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“น้องกินขนมได้เลยนะ อร่อยดี เด็กชื่อมาฝากเขาไปเที่ยวมา น้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

3. การทำงานและเรียนรู้ อย่างตั้งใจ อุตุน ขยันหมั่นเพียร โดยส่วนใหญ่ นักเรียนมีความสนใจในการเรียน มีความตั้งใจ ขยันหมั่นเพียร และอุตุนต่อการทำงานการเรียน แต่มีนักเรียนส่วนหนึ่งที่ขาดความสนใจในการเรียน และขาดความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ดังรายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนเข้าชั้นเรียนตรงเวลา และขณะเรียนมีการพูดคุยกันเล็กน้อย บางคนแอบทำงานวิชาอื่นไปด้วย แต่ก็ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เช่น ตอบคำถาม ทำใบงาน เสร็จตามเวลาและส่งท้ายคาบ แต่ในช่วงพักกลางวันผู้วิจัยพบว่า มีนักเรียนที่ขาดการส่งรายงาน ขาดสอบ มาหาอาจารย์ซึ่งขาดคะแนนหลายเรื่อง อาจารย์ให้เอาสมุดจดมาส่งเพื่อเป็นคะแนนช่วย แต่อาจารย์ทราบนักเรียนไม่เคยจด แต่นักเรียนคนนั้นนำสมุดมาส่งและจดครบ อาจารย์สอบถามจึงทราบว่าเพื่อนที่จดครบให้ยืมสมุดไปลอก และจากการวิเคราะห์เอกสารผลงานโครงงานในวิชาวิทยาศาสตร์ ผลงานอยู่ในระดับดี รายงานมีเนื้อหาครบตามหัวข้อที่กำหนด มีรูปภาพประกอบและคะแนนที่ได้อยู่ในระดับสูง แสดงถึงความตั้งใจในการทำงาน และจากการสัมภาษณ์ครู และนักเรียน พบว่า นักเรียนบางส่วนมีความสนใจในการเรียน และมีความอดทนในการค้นหาข้อมูลเพื่อนำมาทำรายงาน แต่บางส่วนไม่ใส่ใจในการเรียน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีรายละเอียดดังนี้

“นักเรียนที่นี้สอบติดที่ดัง ๆ ก็มีนะ เด็กเก่งก็มี ครอบครัวที่พร้อม เด็กก็ได้เรียนพิเศษ”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 15 ก.พ.50)

“เด็กที่ครูคนอื่นเค้าว่าร้าย ๆ แต่อยู่กับพี่มันกับทำงานส่งนะ มาดูสิผลงานแปลงผักพวกนั้นปลูกเองแล้วก็ให้ทำรายงาน 5 บทส่งทำกันได้ มีการหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต อย่างเรื่องปลูกผักเด็กต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับพืชที่ตนเองปลูก วงศ์ของพืช ลักษณะดินที่จะปลูกได้ หาระเอียดมันก็ทำกันได้ ”

(ครูวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“มันโดดเรียน...ถ้าเป็นพวก ม.ปลายไม่มาเลย ม.ต้นมา แต่ไปแอบไม่เข้าห้องเรียน”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

4. สุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส อารมณ์ดี แต่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 บางส่วนมีความเครียด และความวิตกกังวลในเรื่อง การศึกษาต่อ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตนักเรียนพูดคุยเล่นกับเพื่อนอย่างสนุกสนานในช่วงเดินเปลี่ยนคาบ พักรกลางวัน และบรรยากาศในกิจกรรมการเรียนการสอนบรรยากาศสนุกสนานไม่เครียด นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เช่น ตอบคำถาม และจากการสังเกตนักเรียนในระหว่างสัมภาษณ์ นักเรียนมีอัธยาศัยที่ดี ในระหว่างการตอบพูดคุยด้วยความเต็มใจเช่นเดียวกับข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์ครูและนักเรียน แต่เมื่อพูดคุยกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนมีความเครียด และความวิตกกังวลในเรื่องเรียน รายละเอียดดังนี้

“เรื่องเรียนอาจสนใจน้อยหน่อย แต่เรื่องอื่นเต็มที พวกนี้มุขเยอะ ทะเล้น อยู่ดับเด็กทำให้หายเครียดได้นะ”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ.50)

“ใกล้สอบโอเน็ต เอนิตแล้วกลัวๆเอ็นไม่ติดทำไง เรียนที่ไหนดี”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านปัญญา

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านปัญญา ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 4 ข้อ พบว่า ผู้เรียนมีความศรัทธาและเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากขึ้น รู้และเข้าใจ ว่าสิ่งใดดีไม่ดี มี

ประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์ แต่ขาดการนำมาปฏิบัติ ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหา ความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล ความรู้ แต่ผู้เรียนบางส่วน ไม่ให้ความสนใจในการเรียน ขาดเรียน ขาดสอบ ไม่ทำงานที่ได้รับมอบหมาย และในเรื่องการ แก้ปัญหาเมื่อผู้เรียนหาทางออกของปัญหาด้วยตนเองไม่ได้ วิธีการที่นักเรียนนำมาใช้คือการ ปรึกษา เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายชื่อ พบว่า

1. ความศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย จากการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถี ชีวิตของทางโรงเรียนทำให้นักเรียนมีความศรัทธาและเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนามากขึ้น รายละเอียด ของข้อมูลดังนี้

จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่าทางโรงเรียนให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กับการพระพุทธศาสนา โดยจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย อาทิเช่น กิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ในระดับชั้น ม.1 ม.4 ทำบุญตักบาตรวันศุกร์ ตอบปัญหาธรรม เข้าค่ายจริยธรรม โดยละแต่ กิจกรรมมีจุดประสงค์ที่เหมือนกัน คือ เพื่อเป็นการบำรุงสืบทอด ปกป้องพระพุทธศาสนา เกิดความ ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากขึ้น และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และจากการสัมภาษณ์ ครู และนักเรียน พบว่านักเรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต และมีพฤติกรรม ที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตรายละเอียดดังนี้

“หลังจากที่บวชเณรดูร้อน กลับมาดูพฤติกรรมเปลี่ยนไป เด็กเก๋ สวดมนต์นั่งสมาธิเป็น แทนที่จะลูก แต่กับนั่งทำ สิ่งเหล่านี้มันค่อยๆหล่อหลอม”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 16 ก.พ.50)

“บางวิชาให้นั่งสมาธิก่อนเรียน หนูว่าดีมันช่วยให้มีสมาธิ หยุดคุยกับเพื่อน”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“โรงเรียนมีกิจกรรมเยอะ .....เวียนเทียน แห่เทียน อย่างอื่นอีกบางที่มีพระมาสอน ก็ทำให้รู้อะไรมากขึ้น รู้ว่าวันนี้สำคัญยังไงต้องทำอะไรบ้าง”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

2. รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ นักเรียนรู้และเข้าใจ ว่าสิ่งใดดีไม่ดี มี ประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์ แต่พฤติกรรมที่แสดงออกมายังยึดติดกับค่านิยม เช่น การเปลี่ยน โทรศัพท์มือถือให้เป็นรุ่นที่ทันสมัย นักเรียนขาดการคำนึงถึงประโยชน์ที่แท้จริงของโทรศัพท์ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในวันวาเลนไทน์มีการซื้อดอกไม้ ช็อคโกแลต มาให้เพื่อน และจากการสัมภาษณ์ครู และครูผู้รับผิดชอบโครงการ รายละเอียดดังนี้

“เด็กกำลังวัยรุ่น ใช้ของตามแฟชั่นเปลี่ยนโทรศัพท์บ่อยกว่าครูอีก และยิ่งตอนนี้ บาดาราเกาหลี ญี่ปุ่น พี่ก็เข้าใจพยายามเตือนอยู่เสมอ แต่ไม่ใช่เป็นทุกคนนะ”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 14 ก.พ.50)

“เวลาที่สอนที่สอดแทรกให้นักเรียนตลอดเกี่ยวกับการทำดี ทำบุญ พี่จะยกตัวอย่างเรื่องพี่เอง บางที่เล่าไปก็ร้องไห้ เด็กจะรู้ว่าการกระทำแบบไหนที่เรียกว่าดีไม่ดี และจะได้หมั่นทำบุญกันมากขึ้น”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 15 ก.พ.50)

“ใคร ๆ ก็อยากได้รับคำชมทั้งนั้น เวลาที่เห็นทำอะไรได้ หรือทำดี บางอย่างมันเป็นสิ่งเล็กน้อย แต่ก็ต้องชมนะ มันเป็นการกระตุ้นให้ทำต่อไป”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 19 ก.พ.50)

3. ความไม่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่เสมอ นักเรียนมีลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล ความรู้ แต่มีนักเรียนบางส่วนไม่ให้ความสนใจในการเรียน ขาดเรียน ขาดสอบ ไม่ทำงานที่ได้รับมอบหมาย รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนเข้าชั้นเรียนตรงเวลา และขณะเรียนมีการพูดคุยกันเล็กน้อย บางคนแอบทำงานวิชาอื่นไปด้วย แต่ก็ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เช่น ตอบคำถาม ทำใบงาน เสร็จตามเวลาและส่งท้ายคาบ และในช่วงพักกลางวันพบว่า มีนักเรียนที่ขาดการส่งรายงาน ขาดสอบ มาหาอาจารย์ซึ่งขาดคะแนนหลายเรื่อง อาจารย์ให้อาสาสมัครมาส่งเพื่อเป็นคะแนนช่วย แต่อาจารย์ทราบว่านักเรียนไม่เคยจด แต่นักเรียนคนนั้นนำสมุดมาส่งและจดครบ อาจารย์สอบถามจึงทราบว่าเพื่อนที่จดครบให้ยืมสมุดไปลอก แต่ในการดูรายงานที่นักเรียนส่งโครงการในวิชาวิทยาศาสตร์ รายงานมีเนื้อหาครบตามหัวข้อที่กำหนด มีรูปภาพประกอบและคะแนนที่ได้อยู่ในระดับสูง และรายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

“นักเรียนที่นี้สอบติดที่ดัง ๆ ก็มีนะ เด็กเก่งก็มี ครอบครัวที่พร้อม เด็กก็ได้เรียนพิเศษ”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 15 ก.พ.50)

“นักเรียนที่นี้ไม่ได้ดีทั้ง 100 เปอร์เซนต์ มี 20 เปอร์เซนต์ที่แย่น้อย ที่เหลือ 80 ดินะ ที่เป็นคนพูดตรงนะ อะไรที่ดีก็บอกไม่ดีก็บอกกันตรงๆ อย่างคนเนี่ย เข้ามาพอดี เด็กนักกีฬาชอบบอกว่าติดซ้อมไม่เข้าเรียน เดี่ยวจะไม่ให้จบ ”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 20 ก.พ.50)

“เด็กที่ครูคนอื่นเค้าว่าร้าย ๆ แต่อยู่กับพี่มันกับทำงานส่งนะ มาดูสิผลงานแปลงผักพวกนั้นปลูกเองแล้วก็ให้ทำรายงาน 5 บทส่งทำกันได้ มีการหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต อย่างเรื่องปลูกผักเด็กต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับพืชที่ตนเองปลูก วงศ์ของพืช ลักษณะดินที่จะปลูกได้ หาละเอียดมันก็ทำกันได้ ”

(ครูวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

4. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา นักเรียนหาทางออกของปัญหาด้วยตนเองไม่ได้ วิธีการที่นักเรียนนำมาใช้คือการปรึกษากับผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในช่วงหลังเลิกเรียนพบว่า มี นักเรียนที่ได้โควตาเรียนต่อมหาวิทยาลัยมีปัญหาในการตัดสินใจว่าควรเลือกเรียนคณะใด ไม่สามารถตัดสินใจได้ นักเรียนได้มาปรึกษากับครู และรายละเอียดในการสัมภาษณ์มีดังนี้

“บางที่ปัญหาต่าง ๆ ที่พี่รู้จักอาศัยเด็ก เด็กจะมาบอกมาเล่าให้ฟังว่าเพื่อนคนนี้เริ่มเปลี่ยนไปมีแฟนบ้างน่าเป็นห่วง ให้ครูช่วย มีกรณีหายไปเกือบเทอม ทำยังไงก็ตามไม่เจอเบอร์ที่ให้ก็ไม่ใช่”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

“ใกล้สอบโอเน็ต เอนิดแล้วกลัว ๆ ๆ เอนิดไม่ติดทำไง เรียนที่ไหนดี คณะอะไรดี เมื่อวานโทรคุยกับเพื่อนโรงเรียนอื่นให้ช่วยถามรุ่นพี่ให้หน่อยที่เรียนสถิติ อยากรู้จบมาทำงานอะไร”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 2: สัมภาษณ์/ 22 ก.พ.50)

กรณีศึกษาที่ 3

กรณีศึกษาที่ 3 เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 เปิดทำการสอนในระดับอนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเมื่อปี พ.ศ. 2546 ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และเล่นลิเกฐานะยากจน จากการพูดคุยกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครู ทำให้ทราบถึงคุณลักษณะของนักเรียน ก่อนการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธมีนักเรียนประพฤติตนในทางไม่ดีจำนวนหนึ่ง และผู้เรียนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา รวมถึงวิธีการปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชน แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ดังรายละเอียดรูปแบบการเรียนการสอน และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ

รูปแบบการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบ คือ ปรัชญา/หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

ปรัชญา/หลักการ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และการสังเกตพบว่ามีแนวคิดของทางโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอน คือ การให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้อง มากกว่าการสอนหรืออธิบายว่าต้องทำอะไรเพียงอย่างเดียว รายละเอียดข้อมูลดังนี้

“ศาสนาพุทธอาจหายไปได้ เนื่องจากคนไม่ให้ความสำคัญ อย่างศาสนาอื่นเขามีการเข้าโบสถ์กัน แต่คนไทยไม่เคยเข้าวัด เลยเกิดโรงเรียนวิถิพุทธขึ้นมา โรงเรียนจัดให้มีพระมาเทศน์เด็กก็มีหนีบ้าง แต่ที่จัดเพราะอย่างน้อยให้นักเรียนได้เคยทำ ได้เคยเข้าวัด..... อยากให้เด็กได้ผ่านการฝึกบ้าง อย่างน้อยก็เคยทำ แต่ไม่ได้เกิดขึ้นร้อยเปอร์เซ็นต์”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 22 พ.ย.49)

“โรงเรียนเรามีกิจกรรมหลากหลายที่เน้นพระพุทธศาสนา โรงเรียนอยากปลูกฝังให้กับเด็กอย่างน้อยก็ได้เรียนรู้ ถึงไม่เต็มร้อยก็ตามมันทำให้นักเรียนเข้าใจได้ถูกต้อง”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 24 พ.ย.49)

“เวลาไปเข้าค่ายบางที่เด็กมันก็ดื้อบ้าง จนพระต้องดุ แต่ที่คิดว่ามันควรเป็นหน้าที่ของพี่มากกว่า ถ้าพระดุมันจะทำให้เขารู้สึกแย่อยากเข้าวัดอีก ....ในแต่ละครั้งที่โรงเรียนเราจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้ทำกันทุกคน ไม่ว่าจะสวดมนต์ นั่งสมาธิหรือการประเคนต่าง ๆ เวลาไปทำบุญในวันพระ อย่างช่วงเข้าเด็กได้ฝึกมาก กิจกรรมหน้าเสาธงได้รับรางวัลของเขตด้วยนะ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 28 พ.ย.49)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบโครงการสอดคล้องกับการสังเกตของผู้วิจัย ในการทำกิจกรรมหน้าเสาธงในช่วงเช้าของนักเรียน ดังนี้ ประกาศเรียกนักเรียนเข้าแถวเวลา 7.55 น และเข้าแถวในเวลา 8.00 น. แต่นักเรียนที่มาเข้าแถวมีแต่นักเรียนระดับอนุบาล ประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ มีนักเรียนระดับมัธยมมาไม่มากนัก เมื่อนักเรียนมาถึงโรงยิม นักเรียนจะหยิบเบาะรองนั่งมานั่งรอเพื่อเข้าแถว เมื่อถึงเวลา 8.00 น ประธานนักเรียนจะนำ

นักเรียนหญิงไหว้ นักเรียนชาย นักเรียนชายรับไหว้ นักเรียนหญิง น้องไหว้พี่ พี่รับไหว้น้อง พร้อมทั้งกล่าวคำว่า "ธรรมะ สวัสดิ์" เสร็จแล้วทุกคนจะยืนตรง เคารพธงชาติ ประธานนักเรียนจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย สวดมนต์ โดยทุกคนนั่งบนอาสนะในท่าสมาธิ กล่าวบูชาพระคุณ 5 ฝึกสติ 15 ท่า กล่าวบทปลงสังขาร ในขณะที่นั้นครูบางส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับนักเรียนด้วย หลังจากนั้นครูเวรให้ความรู้ หรือยกตัวอย่างในเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความกตัญญู บทกวีสำหรับเด็กดี พหูสูต มงคล 6 สมาธิเป็นพลังแห่งความสำเร็จ นิทานคุณธรรม เป็นต้น เสร็จแล้วนักเรียนแผ่เมตตา และขยับกายสบายชีวีตามแนววิถีพุทธ คือจะเป็นการเคลื่อนไหวตั้งแต่แขน มือ คอ ลำตัว ในทุกชั้นตอนนักเรียนนั่งท่าเทพบุตร เทพธิดา พนมมือ กราบเบญจางคประดิษฐ์ และในขณะที่ครูพูดนักเรียนนั่งสมาธิหลับตา และเมื่อเสร็จสิ้นขยับกายสบายชีวีตามแนววิถีพุทธแล้วครูเวรมีการพูดตักเตือนเรื่องต่าง ๆ หลังจากนั้นนักเรียนเก็บที่นั่งโดยแบ่งตามระดับชั้นเพื่อเดินขึ้นชั้นเรียน และจากการสังเกตในวันพระครูผู้รับผิดชอบโครงการพานักเรียนที่เรียนกับตนในช่วงเช้าไปทำบุญที่วัดร่วมกับชุมชนทุกวันพระ

วัตถุประสงค์

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่า ทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ ในการเรียนการสอน สามารถแบ่งเป็นรายชื่อได้ดังนี้

1. ผู้เรียนได้รับความรู้ทางด้านวิชาการฝึกทักษะกระบวนการกลุ่ม
2. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
3. ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน
4. ผู้เรียน กิน อยู่ ดู ฟัง เป็นตามหลักไตรสิกขา

รายละเอียดการวิเคราะห์เอกสาร จากข้อมูลในการวิเคราะห์เอกสารการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ พบว่าวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมนั้น เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตนตามแนววิถีพุทธ โดยใช้หลักไตรสิกขา และได้รับการพัฒนาให้กินอยู่ ดู ฟัง เป็น นักเรียนสามารถปฏิบัติตนเองในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และรายละเอียดการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้รับผิดชอบโครงการมีดังนี้

“ศาสนาพุทธอาจหายไปได้ เนื่องจากคนไม่ให้ความสำคัญ อย่างศาสนาอื่นเขามี การเข้าโบสถ์กัน แต่คนไทยไม่เคยเข้าวัด เลยเกิดโรงเรียนวิถีพุทธขึ้นมา โรงเรียนจัดให้มี พระมาเทศน์เด็กก็มีหนึ่งบ้าง แต่ที่จัดเพราะอย่างน้อยให้นักเรียนได้เคยทำ ได้เคยเข้าวัด..... อยากให้เด็กได้ผ่านการฝึกบ้าง อยากน้อยก็เคยทำ แต่ไม่ได้เกิดขึ้นร้อยเปอร์เซ็นต์”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 22 พ.ย.49)

“ที่ต้องการให้เด็กแต่งกลอนเป็น และก็มีสัมผัสถูกต้อง พี่ก็เลยให้เด็กได้ทำด้วย ตัวเอง แต่ถ้าให้ทำคนเดียวมันอาจจะยากไป เดี่ยวจะทำให้รู้สึกไม่ดี ว่าการแต่งกลอนยาก ก็เลยให้ทำเป็นกลุ่มหลาย ๆ หัว ๆ ช่วยกันคิด นอกจากได้นิเวศนาศาสตร์แล้ว ยังได้ยังอื่นอีก ทำงานกลุ่มก็ต้องรับฟังความคิดเห็นเพื่อน แบ่งงานกันทำ...”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 21 พ.ย.49)

“ทุกกิจกรรมเอื้อต่อการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ เน้นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนกินอยู่ ดูฟังเป็น ตามหลักไตรสิกขา ตามรูปแบบของโรงเรียนไม่ได้จัดตามใคร กิจกรรมโดยส่วน ใหญ่เกิดขึ้นจากการอบรมในแต่ละที่แล้วนำมาประยุกต์”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 23 พ.ย.49)

“ที่ว่ากิจกรรมที่โรงเรียนทำมาตลอดการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธมันเป็นการปลูกฝัง ให้กับเด็กที่ละเล็กทีละน้อย ให้เด็กได้นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ทำชั่ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากที่ผู้วิจัยได้สังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการของ กรณีศึกษาที่ 3 สอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 3 ครั้ง ในวันที่ 22, 23 และ 28 พฤศจิกายน 2549 และการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตสรุปได้ว่า

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการมี 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ใช้การซักถามและเกริ่นนำในเรื่องที่จะเรียน
2. ขั้นสอน ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม ค้นหาความรู้ด้วยตนเอง และนำเสนอหน้าชั้นเรียน ในระหว่างดำเนินการสอนมีการสอดแทรก คุณธรรม
3. ขั้นสรุปและประเมินผล ครูสรุปเนื้อหาที่เรียนโดยมีการสรุปเชื่อมโยงไปถึง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และซักถามนักเรียนถึงข้อสงสัย

กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ คือ

1. การใช้กระบวนการกลุ่ม
2. นักเรียนปฏิบัติด้วยตนเอง
3. มีการเสริมแรง ในระหว่างดำเนินการสอน
4. มีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้น

เรียน อาทิเช่น ความสามัคคี ความเสียสละ รวมถึงเนื้อหาวิชาที่นำมาประกอบการเรียนการสอน นั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมในการไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิเช่น กาลามสูตร

5. ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เน้นกิจกรรมหน้าเสาธง ให้นักเรียนได้ปฏิบัติในการนั่งสมาธิ สวดมนต์ และได้รับการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม ก่อนเข้าเรียนทุกวัน และในทุกวันพระมีนักเรียนบางส่วนได้เข้าร่วมกับชุมชนในการ ทำบุญที่วัด

รายละเอียดของการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการ การ สัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร มีรายละเอียด ดังนี้ จากที่ผู้วิจัยได้สังเกตกิจกรรมการเรียน การสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการของกรณีศึกษาที่ 3 สอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 นักเรียนเรียนเรื่องการแต่งคำประพันธ์ การเขียนเรียงความ ย่อความ จดหมาย การวิเคราะห์ และจับประเด็นเรื่องที่ฟัง ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ดำเนินการสอนเป็น 3 ขั้นตอน คือขั้นนำเข้าสู่ บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุปและประเมินผล

โดยขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ครูมีการซักถามนักเรียนว่าคาบที่แล้วเรียนอะไรบ้าง และบอก นักเรียนถึงบทเรียนจะเรียนต่อไป นอกจากนี้มีการถามเกริ่นนำในเรื่องที่กำลังจะเรียน เช่น เรียน เรื่องการวิเคราะห์ และจับประเด็นเรื่องที่ฟัง ครูซักถามว่านักเรียนเวลาฟังใครพูดควรเชื่อเลยหรือ เปล่า ถ้าเชื่อหรือไม่เชื่อเพราะอะไรถึงเป็นอย่างนั้น

ขั้นสอน ครูให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มค้นหาความรู้ด้วยตนเอง และนำเสนอหน้าชั้นเรียน โดยครูอธิบายรายละเอียดในการทำงาน และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแบ่งงานกันทำ ในระหว่าง ดำเนินการสอนมีการสอดแทรกคุณธรรม เช่น ความสามัคคี ความเสียสละ อาทิเช่นในการเรียน เรื่องการเขียนเรียงความ ย่อความ จดหมาย เรื่องที่ครูนำมาให้นักเรียนฝึกย่อความเป็นนิทานเรื่อง นกชนหมดแลกกับหนอน ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับทางลัดในชีวิตมีอยู่แต่ทางสู่ความสำเร็จไม่มีทางลัด หนทางใกล้ที่สุดคือการทำงานที่ละชั้นจนสู่ความสำเร็จ จะเห็นได้ว่าเนื้อหาที่นำมาประกอบการ เรียนการสอนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และมีการเสริมแรงให้กับนักเรียนที่ประพฤติดี เช่น ในคาบเรียนเรื่องการแต่งคำประพันธ์ นักเรียนไม่สามารถตกลงเรื่องสมาชิกในกลุ่มได้ เนื่องจากอีก กลุ่มขาดสมาชิก แต่อีกกลุ่มมีสมาชิกเกินแต่มีนักเรียนคนหนึ่งยอมย้ายกลุ่ม ครูจึงให้นักเรียนใน ห้องปรบมือเพราะเพื่อนมีความเสียสละ

ขั้นสรุปและประเมินผล ครูสรุปเนื้อหาที่เรียนโดยมีการสรุปเชื่อมโยงไปถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่นการเรียนในเรื่องการวิเคราะห์ และจับประเด็นเรื่องที่ฟัง ครูสรุปบทเรียนโดยการนำหลักธรรมกาลามสูตร ที่สามารถนำมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน และซักถามนักเรียนถึงข้อสงสัย และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ทำให้ผู้วิจัยพบว่าทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตอย่างหลากหลายเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต อาทิเช่น โครงการอบรมพุทธบุตร พิธีบวชเนรเทศพระเกียรติ โครงการครอบครัวอบอุ่นด้วยพระธรรม สวดมนต์ประจำวันศุกร์ กิจกรรมยกย่องคนทำความดีหน้าเสาธง กิจกรรมพุทธภาสิต กิจกรรมสภานักเรียนเพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา โครงการรักการอ่านและบันทึกประจำวัน โครงการน้ำใจไมตรี “ยิ้มไหว้ทักทายกัน” กิจกรรมกายเคลื่อนไหว ใจอยู่นิ่ง กิจกรรมภาวนา นั่งสมาธิก่อนเรียนอย่างสงบมีสติ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา บวชสามเณรภาคฤดูฝน กิจกรรมยกมือไหว้ทักทายกัน กิจกรรมประกวดมารยาท และกิจกรรมหน้าเสาธง สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ รายละเอียดข้อมูลดังนี้

“โรงเรียนเราเป็นโรงเรียนวิถีพุทธเราพยายามปลูกฝังพระพุทธศาสนาให้กับเด็กทั้งกิจกรรมในห้องเรียนนอกห้องเรียน และในวันพระโดยเฉพาะพวกมัธยมจะให้ไปทำบุญที่วัดฟังธรรมเค้าก็ปฏิบัติได้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

“โรงเรียนเรามีกิจกรรมหลากหลายที่เน้นพระพุทธศาสนา โรงเรียนอยากปลูกฝังให้กับเด็กอย่างน้อยก็ได้เรียนรู้ ถึงไม่เต็มร้อยก็ตามมันทำให้นักเรียนเข้าใจได้ถูกต้อง”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 26 พ.ย.49)

“ที่ว่ากิจกรรมที่โรงเรียนทำมาตลอดการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธมันเป็นการปลูกฝังให้กับเด็กทีละเล็กทีละน้อย ให้เด็กได้นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ทำชั่ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 26 พ.ย.49)

แต่จากการที่ผู้วิจัยได้ลงสนามทำให้ผู้วิจัย พบว่า ทางโรงเรียนเน้นกิจกรรมหน้าเสาธงในช่วงเช้า มีรายละเอียดดังนี้ ประกาศเรียกนักเรียนเข้าแถวเวลา 7.55 น และเข้าแถวในเวลา 8.00 น. แต่นักเรียนที่มาเข้าแถวมีแต่นักเรียนระดับอนุบาล ประถมศึกษาเป็นส่วนมาก มีนักเรียนระดับมัธยมมาไม่มากนัก เมื่อนักเรียนมาถึงโรงเรียน นักเรียนจะหยิบเบาะรองนั่งมานั่งรอเพื่อเข้าแถว เมื่อถึงเวลา 8.00 น ประธานนักเรียนจะนำนักเรียนหญิงไหว้ นักเรียนชาย นักเรียนชายรับไหว้ นักเรียนหญิง น่องไหว้ที่ ฟันรับไหว้น่อง พร้อมทั้งกล่าวคำว่า “ธรรมะ สวัสดิ์” เสร็จแล้วทุกคนจะยืนตรง

เคารพธงชาติ ประธานนักเรียนจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย สวดมนต์ โดยทุกคนนั่งบนอาสนะในท่าสมาธิ กล่าวบูชาพระคุณ 5 ฝึกสติ 15 ท่า กล่าวบทปลงสังขาร ในขณะที่นั้นครูบางส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมกับนักเรียนด้วย หลังจากนั้นครูเวรให้ความรู้ หรือยกตัวอย่างในเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความกตัญญู บทกวีสำหรับเด็กดี พหูสูต มงคล 6 สมาธิเป็นพลังแห่งความสำเร็จ นิทานคุณธรรม เป็นต้น เสร็จแล้วนักเรียนแม่เมตตา และขยับกายสบายชีวิตตามแนววิถีพุทธ คือจะเป็นการเคลื่อนไหวตั้งแต่แขน มือ คอ ลำตัว ในทุกชั้นตอนนักเรียนนั่งท่าเทพบุตร เทพธิดา พนมมือ กราบเบญจางคประดิษฐ์ และในขณะที่ครูพูดนักเรียนนั่งสมาธิหลับตา และเมื่อเสร็จสิ้นขยับกายสบายชีวิตตามแนววิถีพุทธแล้วครูเวรมีการพูดตักเตือนเรื่องต่าง ๆ หลังจากนั้นนักเรียนเก็บที่นั่งโดยแบ่งตามระดับชั้นเพื่อเดินขึ้นชั้นเรียน และจากการสังเกตพบว่าในวันพระครูผู้รับผิดชอบโครงการจะพานักเรียนที่เรียนกับตนในช่วงเช้าไปทำบุญที่วัดร่วมกับชุมชนทุกวันพระ ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ดังนี้

“โรงเรียนเราเป็นโรงเรียนวิถีพุทธเราพยายามปลูกฝังพระพุทธศาสนาให้กับเด็ก ทั้งกิจกรรมในห้องเรียนนอกห้องเรียน และในวันพระโดยเฉพาะพวกมัธยมจะให้ไปทำบุญที่วัดฟังธรรมคำก็ปฏิบัติได้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

วิธีการวัดและประเมินผล

จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่าโรงเรียนมีการวัดและการประเมินผล ดังนี้

1. วัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้
2. วัดและประเมินผล ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน

โดยใช้วิธีการการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่น การสอบทั้งการสอบข้อเขียนและสอบภาคปฏิบัติ การเก็บคะแนนจากผลงาน เก็บคะแนนจากพฤติกรรมภายในชั้นเรียน อาทิเช่น การทำงานกลุ่ม การตอบคำถาม และการอภิปราย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการวัดและประเมินผล โดยการวิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูที่สอนในวิชาต่าง ๆ และนักเรียน และสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน มีรายละเอียดดังนี้

จากการวิเคราะห์เอกสาร แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้น ม.2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 เรื่องหรรษาภาษาไทย หน่วยการเรียนรู้ย่อย เรื่องการแต่งคำประพันธ์ การวัดและประเมินผล ใช้การสังเกตการพูดแสดงความคิดเห็นเป็นกลุ่มและรายบุคคล สังเกตความตั้งใจในการปฏิบัติงานกลุ่ม ประเมินผลทำงานกลุ่ม ตรวจผลงานการแต่งคำประพันธ์เป็นกลุ่มและรายบุคคล เครื่องมือในการวัดคือแบบสอบถาม เกณฑ์การประเมินคะแนนเต็ม 40 ต้องได้ 20

คะแนนขึ้นไป และจากการวิเคราะห์เอกสารพบว่าครูแต่ละท่านมีสมุดบันทึกการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน มี 3 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดี และผ่านเกณฑ์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ทำการประเมิน ได้แก่ ผู้เรียนมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจ ซื่อสัตย์สุจริต มีความขยัน อดทน สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ รายละเอียดดังนี้

“ที่นี่ครูทุกคนต้องวัดตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนด้วยว่า ผ่านไม่ผ่านต้องทำกันทุกคน ทั้งครูประจำชั้น ครูแต่ละวิชา”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 23 พ.ย.49)

และจากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา มีการสอบภาคปฏิบัติเก็บคะแนน การเดาะตระกร้อ และพบว่าในรายวิชาอื่นมีการใช้วิธีการวัดและประเมินผลหลากหลายวิธี รายละเอียดการสัมภาษณ์ดังนี้

“ที่สอนวิชานะ ที่นี่จะมีห้องวิทอยู่ชั้น 3 เป็นห้องประจำของม.2 ก็มีทดลองบางแต่คงไม่ได้ทุกเรื่อง พี่จะให้ทำใบงาน และก็มีทำรายงานเสริมมั่ง เมื่อก่อนก็สอบเก็บคะแนนจะได้กระตุ้นให้อ่านหนังสือบ้าง ”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 21 พ.ย.49)

“วัดประเมินผลนักเรียน พี่วัดตามรายจุดประสงค์ ก็แบ่งเป็นจากคะแนนสอบ คะแนนใบงานที่ให้ทำในห้อง คะแนนทำรายงาน ”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 23 พ.ย.49)

“เวลาสอน ถ้าอธิบายอย่างเดียวมันก็ไม่อยากเรียน ต้องมีหลาย ๆ วิธี ที่พี่ใช้ก็ให้ทำงานกลุ่ม แบ่งกลุ่ม แข่งกันระหว่างกลุ่ม ทำให้เด็กมันตื่นเต้น จะได้ไม่หลับ แต่บางทีเสียงดังมากต้องดูไม่เง้นห้องข้าง ๆ ค่าตาย เวลาทำงานกลุ่มก็ต้องคอยดูใครทำไม่ทำ พี่ก็จะบอกนะว่าหักคะแนน บางที่มันไม่กลัวก็หักให้มันเห็นเลย”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 23 พ.ย.49)

“พี่จะแบ่งออกเป็นส่วนๆ คะแนนจากการสอบ การทำงาน รายงาน สอบนี้มีปลายภาค และสอบแต่ละบท สักส่วนคะแนนพี่อาศัยดูตามแผน ตามหลักสูตร”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 24 พ.ย.49)

- ผู้วิจัย : ทำไรกัน ไม่ไปกินข้าวหรือ
 นักเรียน : ผากเพื่อนซื้อขนมแล้ว ไปไม่ได้ทำงานไม่เสร็จ ต้องรีบปั่น
 ผู้วิจัย : งานอะไรคะ
 นักเรียน : ใบงาน ครูให้ส่งยังไม่ได้ทำ
 ผู้วิจัย : อ้าว
 นักเรียน : ต้องรีบปั่น.....ไม่ทันโดนแน่ วันนี้ครูเขาเรียกเก็บหมดเลย
 ผู้วิจัย : มีคะแนนละสิ ถึงรีบทำ
 นักเรียน : ใช่ ๆ

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

ประเด็นที่ 2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของ โรงเรียนวิถิพุทธ

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านกาย (กายภาพ)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านกาย (กายภาพ) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 3 ข้อ พบว่า พฤติกรรมผู้เรียนมีปัญหาในการเลือกบริโภคในสิ่งที่ไม่เหมาะสม ขาดคุณภาพ การแต่งกายผู้เรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ถูกต้องตามกาลเทศะ แต่มีผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาบางส่วน ตัดผมผิดระเบียบ ใส่เครื่องประดับ แต่งหน้า และผู้เรียนส่วนใหญ่ร่วมมือรักษาสีงแวดล้อมในโรงเรียน เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. การบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ นักเรียนมีพฤติกรรมในการเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการน้อย นักเรียนบางส่วนไม่รับประทานข้าวกลางวัน รับประทานเพียงแต่ขนมของ แต่นักเรียนบางระดับชั้นมีครูดูแลในการเลือกรับประทานอาหารให้มีคุณค่าทางโภชนาการ ทั้งนี้มีร้านค้าขนมกรุบกรอบและร้านค้า น้ำอัดลมให้บริการนักเรียน รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนในเรื่องของการบริโภค นักเรียนรับประทานอาหารกลางวัน ขนมกรุบกรอบ น้ำชันดิ๋ว และบางส่วนรับประทานเพียงแต่ขนม ไอศกรีม หรือน้ำอัดลม และไปเล่น และเมื่อสังเกตบริเวณโรงอาหาร โรงอาหารมีขนาดเล็กมีร้านค้า 6 ร้าน ขายอาหาร 4 ร้าน ขายขนมกรุบกรอบ 1 ร้าน ขายน้ำดื่ม 1 ร้าน

(สังเกตช่วงพักกลางวันกรณีศึกษาที่ 3/ 20 พ.ย.49)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา และครูมีความสอดคล้องกับการสังเกต รายละเอียดดังนี้

“ทางโรงเรียนยังมีการขายขันติว (น้ำอัดลม) เพราะทางร้านมีการบริจาคเงินให้ทางโรงเรียน แต่ก็พูดกับเค้านะให้เปลี่ยนน้ำบ้าง ตอนนี้มีน้ำผลไม้ และพวกนมปั่นเพิ่มขึ้นแล้ว”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 22 พ.ย.49)

“เด็กไม่ชอบกินข้าว ชอบกินขนมของๆ ต้องมานั่งเฝ้าคอยถามว่ากินข้าวยัง ต้องบังคับกัน แต่พวกประถมบ้างห้องครูมาทานข้าวด้วยเลยทำให้เด็กต้องทานข้าว”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 5 กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 23 พ.ย.49)

2. การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อยตามกาลเทศะ ในวันพระนักเรียนใส่เสื้อสีขาวที่ทางโรงเรียนแจกอย่างพร้อมเพียง แต่มีนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาบางส่วนตัดผมผิดระเบียบ ใส่เครื่องประดับ และมีบางส่วนแต่งหน้ามาเรียน รายละเอียดข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในเรื่องการดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย พบว่า นักเรียนระดับประถมศึกษาแต่งกายสะอาดเรียบร้อยถูกระเบียบ แต่ในส่วนมัธยมศึกษาเด็กผู้หญิงตัดผมผิดระเบียบเป็นส่วนมากและใส่เครื่องประดับ และก่อนวันพระ โรงเรียนประกาศให้นักเรียนทราบให้นักเรียนแต่งกายในชุดขาวพร้อมทั้งให้นักเรียนตัดบาตรในตอนเช้าก่อนมาโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครู รายละเอียดดังนี้

“เด็กมัธยม กำลังเป็นวัยรุ่น ว่าหรือดูเค้ามากก็ได้ เด็กสมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อนพูดจาแต่ละคำ...เด็กแถวนี้ยากจนถึงจะดูติดกับเมือง พ่อแม่ไม่ค่อยได้ดูแลจะให้โรงเรียนแก้อย่างเดียวก็ไม่ได้หรอก ต้องมาจากที่บ้านด้วย เห็นใหม่มาตั้งหลายวันแล้วเห็นใหม่...แต่งตัวกัน ตัดผม ถึงลงไปก็เท่านั้น ก็ยังทำอีก...”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 29 พ.ย.49)

“พวกเด็กมัธยมก็มีปัญหาอย่างนี้และ กำลังเป็นวัยรุ่น และเด็กแถวนี้ส่วนใหญ่เป็นเด็กมีปัญหา พ่อแม่ไปทำงานไกลบ้านอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ดูไม่ทั่วถึงเด็กแถวนี้เป็นเด็กรถไฟขายของตามสถานี และก็เป็นเด็กเลิกด้วยนะ แถวนี้เค้าเล่นลิเกกัน โรงเรียนเราตืดเยอะ..แต่งหน้ามาเรียนไม่รู้จะว่าไง ให้เค้าเรียนก็พอเนอะ ว่าใหม่...”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

“ในวันพระโรงเรียนเราจะใส่ชุดขาวกันทุกคน โรงเรียนจะแจกสีขาวให้นักเรียนก็จะใส่กับกางเกงพละ ครูก็ใส่เดี๋ยวลองดูวันพรุ่งนี้นะ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 29 พ.ย.49)

3. การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม นักเรียนส่วนใหญ่ร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ทั้งขยะลงถัง ทำความสะอาดในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ แต่มีบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดของโรงเรียน ต้องมีครูคอยกำกับ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในช่วงก่อนทำกิจกรรมหน้าเสาธง พบว่า นักเรียนที่เป็นเวรทำความสะอาดห้องเรียนของตนเอง และช่วงเวลาพักกลางวันนักเรียนส่วนใหญ่ทั้งขยะลงถัง แต่บางครั้งครูต้องบอกให้ทิ้งลงถัง โดยเฉพาะเวลากลางวันเพราะนักเรียนนำอาหารมารับประทานนอกบริเวณโรงอาหาร และพบว่าข้อมูลมีความสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ครู คือ นักเรียนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดของโรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

“เด็กก็เป็นอย่างนี้ ต้องให้คอยดูถึงจะทิ้งเป็นที่”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ ทัศนศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 23 พ.ย.49)

“พี่ต้องคอยยืนคุม พอเค้าเห็นว่ามีครูอยู่ก็ไม่ค่อยกล้าเท่าไร...”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 4 ทัศนศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านศิลปะ (สังคม)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านศิลปะ (สังคม) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 3 ข้อ พบว่า ผู้เรียนปฏิบัติศิลปะ 5 เป็นปกติของชีวิต มีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมาย มีความซื่อสัตย์ และสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง ทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต แต่ผู้เรียนบางส่วนไม่สามารถปฏิบัติให้อยู่ในศิลปะ 5 ในเรื่องของการพูดปด พูดคุยหยาบคาย ไม่ตรงต่อเวลา และขาดวินัยไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. การมีศิลปะ 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต นักเรียนปฏิบัติศิลปะ 5 เป็นปกติของชีวิตแต่ข้อที่ 4 นั้นในเรื่องของการพูดปด นักเรียนบางส่วนไม่สามารถปฏิบัติได้ และนักเรียนพูดคุยกันด้วยคำหยาบคาย รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในช่วงพักกลางวัน พบว่านักเรียนพูดคุยกันด้วยคำหยาบคาย ตะโกนคุยกันเสียงดัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงพักกลางวัน นักเรียนมานั่งคุยบริเวณด้านล่างของอาคารเรียน หน้าห้องซ้อมนาฏศิลป์ มีการวิ่งเล่นกันบริเวณอาคารเรียน และข้อมูลมีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ครู ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และผู้บริหารสถานศึกษา รายละเอียดดังนี้

“เด็กยังไวกียังเป็นเด็กถึงเค้าจะปฏิบัติได้ไม่ครบ โดยเฉพาะเรื่องพูดโกหกเนี่ย... แต่อย่างน้อยเค้าก็รู้ว่าศิลปะ 5 มีอะไรบ้าง แค่นี้พี่ก็ว่าดีแล้ว”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ ทัศนศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

“หัวเราะ....ที่เคยเจอกับตัวเองเด็กไปพูดกับพ่อแม่อีกอย่าง กับเราอีกอย่าง โทกให้ตัวเองไม่โดนทำโทษ แต่ดีที่พ่อแม่ไม่เชื่อมาหาถึงโรงเรียนถึงได้รู้ความจริง ก็มีแค่ข้อเดียวที่เด็กยังทำไม่ค่อยได้...”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 1 ธ.ค.49)

“ถ้าถามถึงศีล 5 เด็กเค้าก็ปฏิบัติได้ เพราะทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมปลูกฝังในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมมากมาย ให้สมกับเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ...”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 22 พ.ย.49)

“โรงเรียนเราเป็นโรงเรียนวิถิพุทธเราพยายามปลูกฝังพระพุทธศาสนาให้กับเด็ก ทั้งกิจกรรมในห้องเรียนนอกห้องเรียน และในวันพระโดยเฉพาะพวกมัธยมจะให้ไปทำบุญที่วัดฟังธรรมเค้าก็ปฏิบัติได้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

2. การมีวินัยข้อสี่ดี มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา นักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมาย แต่มีนักเรียนมัธยมศึกษาบางส่วนยังขาดวินัยไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน ขาดความซื่อสัตย์ เช่นเดียวกับการไม่ตรงต่อเวลา รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตกิจกรรมหน้าเสาธง มีการเรียกเข้าแถวเวลา 07.55 น. แต่นักเรียนไม่ค่อยมาเข้าแถว ส่วนใหญ่เป็นเด็กประถมที่มาเข้าแถวตรงเวลานักเรียนที่มาช้ามีจำนวนเกือบครึ่งโดยต้องเข้าแถวบริเวณด้านนอกโรงยิมและเมื่อเข้าแถวเสร็จ ถูกลงโทษโดยการวิ่งรอบสนาม ช่วงพักกลางวัน นักเรียนนาฏศิลป์มาฝึกซ้อมตรงเวลา ทั้งในเวลาเช้า และช่วงเย็น โดยในบางครั้งไม่มีอาจารย์คุม และในช่วงกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มและส่งถ่ายชั่วโมง นักเรียนแต่ละกลุ่มรับผิดชอบงานและส่งตามกำหนด ถึงแม้ในขณะที่ทำกิจกรรมมีการพูดคุยเสียงดัง และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า มีความสอดคล้องกับการสังเกต คือ นักเรียนไม่ตรงต่อเวลา และนอกจากนั้นนักเรียนบางส่วนยังขาดความซื่อสัตย์ มีปัญหาการลักขโมย รายละเอียดดังนี้

“เด็กที่นี้มาโรงเรียนเช้านะ แต่ไม่ค่อยชอบเข้าแถว สงสัยจะเบื่อกิจกรรมช่วงเช้า (หัวเราะ)”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 21 พ.ย.49)

“นักเรียนส่วนใหญ่ส่งงานตรงตามเวลา...แต่ก็มีบางส่วนที่ต้องคอยตาม ”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 24 พ.ย.49)

“ที่โรงเรียนก็ยังมีปัญหาเรื่องลักษณะโมยอยู่บ้าง...แต่ถ้าเมื่อก่อนก็เยอะกว่านี้นะแต่
เข้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเด็กก็ดีขึ้นบ้างถึงจะไม่เต็ม 100% ก็ตาม”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

3. การพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต นักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้
ทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต เช่น การขายของ และนักเรียนสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน
ด้วยตนเองได้ รายละเอียดข้อมูลดังนี้

จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู พบว่านักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ ทำงาน
เลี้ยงชีพด้วยความสุจริต เช่น การขายของ และนักเรียนสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง
ได้ รายละเอียดดังนี้

“นักเรียนที่มาเรียนที่นี่ส่วนใหญ่เป็นเด็กรถไฟ จะขายของตามสถานี”

(ครูสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

“นักเรียนที่นี่ถ้าไม่เป็นเด็กรถไฟก็เป็นเด็กลิเก ต้องช่วยที่บ้านทำงาน...ฐานะที่บ้าน
ยากจนต้องช่วยที่บ้าน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

และจากการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่านักเรียนช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ และช่วย
ทำงานบ้าน ข้อมูลในการสัมภาษณ์นักเรียน มีรายละเอียดดังนี้

“หนูต้องไปช่วยแม่ขายของที่สถานีรถไฟ หลังเลิกเรียน...หนูขายน้ำ เพื่อนคนอื่นก็
ทำนะ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

“ตอนเช้าหนูแต่งตัวเองคะ...ช่วยทำงานบ้านด้วย กรอกน้ำ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง
4 ข้อ พบว่า ผู้เรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ โดยการแสดงความเคารพ
ช่วยเหลืองาน มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น และมีสุขภาพจิตดี มี
ความร่าเริงแจ่มใส มีความขยัน และความอดทนในการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ แต่ขาดความตั้งใจ
และความขยันหมั่นเพียรในการเรียน เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. ความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ นักเรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู โดยแสดงออกมาจากพฤติกรรม การแสดงความเคารพ และการช่วยเหลืองานของพ่อแม่ผู้ปกครอง และครู รายละเอียดข้อมูลดังนี้

“มีผู้ปกครองมาพูดกับพี่นะว่าลูกเค้าเปลี่ยนไป พูดเพราะขึ้นและไหว้ทุกครั้งก่อนมาโรงเรียนแต่ก็ยังเขินอยู่นะ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 21 พ.ย.49)

“บางที่ไม่มาโรงเรียนไปหาได้ที่สถานีรถไฟ เพราะเด็กต้องช่วยพ่อแม่ขายของส่วนใหญ่บ้านยากจน”

(ครูสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 29 พ.ย.49)

“เด็กที่นี้ดีน้อยนะ แต่เห็นว่าเป็นแบบนี้ แต่เค้าก็เคารพครูมีอะไรให้ช่วยก็ช่วยเต็มที่ ”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

“เวลาได้ยินพวกนักเรียนพูดกันแต่ละที่ น่าตกใจ สรรหาคำมาพูดกัน แต่เห็นอย่างนี้เวลาคุยกับครูไม่เป็นแบบนี้หรอก เพราะนักเรียนเคารพครู”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

จากการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่า นักเรียนช่วยผู้ปกครองทำงาน มีรายละเอียดดังนี้

“หนูต้องไปช่วยแม่ขายของที่สถานีรถไฟ หลังเลิกเรียน...หนูขายน้ำ เพื่อนคนอื่นก็ทำนะ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

“ที่บ้านหนูขายของ บ้านหนูอยู่หน้าโรงเรียน หนูปั่นจักรยานมา หนูช่วยแม่ขายด้วย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 29 พ.ย.49)

2. จิตใจเมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน)ต่อกัน นักเรียนมีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นมีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน การประชุมของนักเรียน พบว่ากิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ผู้สอนลืมนโยบายในการทำกิจกรรมในชั้นเรียน นักเรียนอาสาไปหยิบให้โดยที่ครูไม่ต้องใช้ และนักเรียนบางคนไม่มีอุปกรณ์การเรียน อาทิเช่นปากกา น้ำยาลบคำผิดแต่นักเรียน

ที่มีก็แบ่งปันให้เพื่อนที่ไม่มี และจากการสังเกตการประชุมของนักเรียนในแต่ละห้อง ในการจัดกิจกรรมต้องมีการนำของกินมาร่วมงาน แต่เด็กบางคนไม่สามารถเอามาได้เนื่องจากฐานะทางบ้านยากจนเพื่อนในห้องก็ไม่ได้ว่าอะไร แต่นักเรียนที่พร้อมก็อาสานำมาเผื่อ จากการสังเกตระหว่างที่ครูเดินถือของมา นักเรียนวิ่งเข้าไปช่วยโดยที่ครูไม่ได้ให้ช่วย และจากการสัมภาษณ์ครูพบว่า นักเรียนมีน้ำใจช่วยเหลือครู และเพื่อนที่มีโอกาสน้อยกว่า ข้อมูลในการสัมภาษณ์มีรายละเอียดดังนี้

“เด็กมีน้ำใจ บางที่ไม่ต้องใช้หรอก...เค้าจะมาทำกันเอง ”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 24 พ.ย.49)

“เด็กที่ฐานะดีหน่อยมีน้ำใจ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เพราะบางคนนี่เงินมากินยังไม่ค่อยมีเลย เลยต้องแบ่งกัน ให้ยืมกันบ้างโดยเฉพาะเรื่องอุปกรณ์การเรียน...”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 27 พ.ย.49)

“เด็กที่นี้คือหน่อยนะ แต่เห็นว่าเป็นแบบนี้ แต่เค้าก็เคารพครูมีอะไรให้ช่วยก็ช่วยเต็มที ”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

3. การทำงานและเรียนรู้ อย่างตั้งใจ อุดหนุน ชยันหมั่นเพียร นักเรียนขาดความตั้งใจและความขยันหมั่นเพียรในการเรียน แต่มีความขยัน และความอดทนในการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตการเรียนการสอน ระหว่างการเรียนการสอนนักเรียนขาดความสนใจ พูดคุยเสียงดังทำให้อาจารย์ดูหลายครั้ง แต่สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จเรียบร้อย และจากการสังเกตการฝึกซ้อมนาฏศิลป์ นักเรียนมาซ้อมตรงตามเวลา และตั้งใจฟังอาจารย์อธิบาย มาซ้อมทุกวัน ฝึกซ้อมในช่วงเช้า กลางวัน และช่วงเย็นทุกวัน มีความสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์รายละเอียดดังนี้

“ไม่ค่อยได้อ่านหนังสือถ้าสอบแล้วค่อยอ่าน ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 22 พ.ย.49)

“ไม่ค่อยสนใจเรียนเท่าไรต้องคอยดู ถึงจะเงียบกันบ้าง”

(ครูวิชาคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 24 พ.ย.49)

“เรื่องเรียนกับเด็กไม่ค่อยถูกกันเท่าไร แต่ถ้าพูดนอกเรื่องตั้งใจฟังกันมากและไม่ค่อยขยับส่วนใหญ่มิได้เรียนต่อจบม.3 ก็ทำงานเลยเค้าเลยไม่อยากเรียนกัน ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

“เด็กไม่ค่อยสนใจเรียนและไม่ค่อยอดทนเท่าไร แต่ถ้าเรื่องหาเงินเค้าขยันกัน บางคนต้องทำถึงดึกต้องอดทนทำไม่งั้นก็ไม่มีกิน ทางโรงเรียนก็หาทุนมาช่วยอยู่เหมือนกัน ”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

4. สุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส และมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน นักเรียนมีความร่าเริง และมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ เล่นกันสนุกสนาน สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์รายละเอียดดังนี้

“ไม่เครียดครับ มาโรงเรียนมาเล่นสนุกดี ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 29 พ.ย.49)

“เด็กร่าเริง อารมณ์ดี เรื่องเครียดไม่ต้องพูดถึง โดยเฉพาะเรื่องเรียน”

(ครูวิชาสังคมศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 24 พ.ย.49)

“น้องดูมันพูดแต่ละคำสิ ฟังแทบไม่ได้ให้มันพูดดี ๆ มันทำได้แป๊บเดียว บางครั้งก็โมโหแต่มันทะเล้นมีมุขอะไรมาก็ไม่รู้ ทำให้หายโกรธ พวกนี้มันสุขภาพจิตดี”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านปัญญา

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านปัญญา ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 4 ข้อ พบว่าผู้เรียนมีศรัทธา มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัยเข้าใจถึงการกระทำ และผลของการกระทำว่าสิ่งใดเป็นบุญ หรือบาป และสามารถแก้ไขปัญหามาจากการรับคำปรึกษา แต่ขาดความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ขาดความกระตือรือร้นค้นหาความรู้ เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. ความศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย โรงเรียนมีความตระหนักและให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนมีศรัทธาในพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย หลังจากการทำกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้น รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ในกิจกรรมการเรียนการสอน หลังจากครูสรุปบทเรียน มีการกราบไหว้บูชาพระ สวดมนต์ ในช่วงการเรียนการสอนนักเรียนมีการพูดคุย แต่

พอถึงการสวดมนต์นักเรียนทุกคนตั้งใจสวดมนต์ และจากการสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียน พบว่าโรงเรียนมีความตระหนักและให้ความสำคัญต่อ พระพุทธศาสนา โดยจัดให้มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และนักเรียนก็ชอบทำกิจกรรม ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียนมี รายละเอียดดังนี้

“ศาสนาพุทธอาจหายไปได้ เนื่องจาก คนไม่ให้ความสำคัญ อย่างศาสนาคริสต์ อิสลาม มีการเข้าโบสถ์ แต่คนไทยไม่เคยเข้าวัด เลยเกิดโรงเรียนวิถีพุทธขึ้นมา โรงเรียนจัดให้มีพระมาเทศน์นักเรียนหนีบ้างที่จัดเพราะอย่างน้อยให้นักเรียนได้เคยทำ ได้เคยเข้าวัด เพราะพระองค์เองบ้างที่ยังไม่รู้เลยวันพระวันไหน ผมสอนให้นักเรียนว่าเวลามีปัญหาให้ปรึกษา กับพระพุทธรูปเหมือนเป็นการแก้ปัญหาให้ปรึกษา กับพระพุทธรูปเหมือนกาแก้ปัญหา จากการมีสมาธิจะรู้ว่าเหตุของปัญหามาจากไหนจะได้แก้ได้ พุดกับเด็ก เพื่อให้เด็กได้รู้จักการมีสมาธิ ”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 24 พ.ย.49)

“โรงเรียนเรามีกิจกรรมหลากหลายที่เน้นพระพุทธศาสนา โรงเรียนอยากปลูกฝังให้กับเด็กอย่างน้อยก็ได้เรียนรู้ ถึงไม่เต็มร้อยก็ตามมันทำให้นักเรียนเข้าใจได้ถูกต้อง”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 26 พ.ย.49)

“ตั้งแต่โรงเรียนเราเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ว่าเด็กมีพฤติกรรมดีขึ้น ตอนแรก ๆ ที่เริ่มทำนะเด็กมันหนีไม่ยอมทำ แต่ตอนนี้มันสวดมนต์ นั่งสมาธิได้”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

“หนูก็ชอบนะที่โรงเรียนให้ไปวัด บวชตอนปิดเทอม สวดมนต์ กายบริหาร(แบบวิถีพุทธ)ทำให้หนูจะอะไรเกี่ยวกับศาสนามากขึ้น”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 30 พ.ย.49)

และจากการวิเคราะห์เอกสารโครงการอบรมพุทธบุตร จากผลการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า นักเรียนรู้สึกสบายใจขึ้นมาก และมีความอบอุ่นด้วยพระธรรม และได้อยู่ใกล้ชิดเพื่อนมากขึ้น นอกจากนี้มีความรู้สึกที่ว่าอยากไปมาก ๆ ไปหลาย ๆ วัน ไปมากกว่า 3 วัน เพราะมีความรู้สึกดีกว่าอยู่บ้าน พอได้ไปไม่อยากจะกลับ และรู้สึกอบอุ่นกับธรรม มีความรู้สึกที่ว่าธรรมทำให้เราสงบ สุขุม อ่อนหวาน และมีอารมณ์ที่ดี แจ่มใสทุกวัน และได้รู้สึกถึงการได้ถือศีล ถึงจะเป็นความยากลำบากแค่ไหน ถึงจะปฏิบัติไม่ได้ แต่ก็รู้สึกดีใจที่ได้ถือศีล 8 และรู้สึกดีเพราะจะได้ไปทำตัวเป็นพุทธมามกะ เพราะจิตใจไม่ตีก็จะดีเมื่อไปสวดมนต์นั่งสมาธิ และจากการวิเคราะห์เอกสาร

โครงการบวชสามเณรเทิดพระเกียรติ จากผลการประเมินกิจกรรมของนักเรียน พบว่านักเรียนมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนามีความรู้ในหลักธรรม และความรู้เข้าใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น

2. ฐึบาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ นักเรียนรู้เข้าใจ ถึงการกระทำ และผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้นว่าการกระทำอย่างไรเป็นบุญ อย่างเป็นบาป เป็นคุณ หรือเป็นโทษ จากการปลูกฝังผ่านโครงการต่าง ๆ ของทางโรงเรียน รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

ผลการวิเคราะห์เอกสารโครงการอบรมพุทธบุตร จากผลการประเมินผลกิจกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนนำหลักธรรมที่ได้มาใช้ในการชีวิตประจำวัน เช่น ศีล 5 ความซื่อสัตย์กตัญญู ช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อน ทำความดีละเว้นความชั่ว และความสามัคคี สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ รายละเอียดดังนี้

“โรงเรียนเราไม่เหมือนที่อื่น โรงเรียนเราจะจัดให้มีการบวชทุกปีและบวชในฤดูฝน ทั้งชายและหญิง สิ่งเหล่านี้มันทำให้เด็กได้รู้ว่าบุญ คุณ โทษมันเป็นไง”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 24 พ.ย.49)

“ที่ว่ากิจกรรมที่โรงเรียนทำมาตลอดการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธมันเป็นการปลูกฝังให้กับเด็กที่ละเล็กทีละน้อย ให้เด็กได้นำหลักธรรมไปใช้ในการชีวิตประจำวัน ไม่ทำชั่ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 26 พ.ย.49)

“ตอนเข้ากิจกรรมหน้าเสาธงจะมีการอบรมนักเรียนประจำวัน ตอนเข้าห้องลงสังเกตดูนะ ครูเวรจะมาพูด มีหลายเรื่องบางที่ก็เป็นนิทานที่สอดแทรกคุณธรรม งดเว้นการทำบาป พี่ว่ามันได้ผลนะ”

(ครูประถมศึกษปีที่ 6 กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 26 พ.ย.49)

“ครูชอบมีเรื่องมาเล่าให้ฟังเกี่ยวกับการทำบุญ ทำบาป ว่าผลที่ได้เป็นไง ทำให้กลัว ไม่อยากทำชั่ว”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 26 พ.ย.49)

3. ความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่เสมอ นักเรียนขาดการใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ขาดความกระตือรือร้นค้นหาความรู้ และไม่ชอบอ่านหนังสือ รายละเอียดข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในช่วงพักกลางวันเมื่อรับประทานอาหารกลางวันเสร็จเด็กส่วนใหญ่จะเล่นจนถึงเวลาเรียน และในช่วงเย็นหลังจากโรงเรียนเลิกเด็กส่วนมากกลับบ้าน มีเพียงนักเรียนที่อยู่หอพักกีฬา ไม่มีการเข้าห้องสมุด สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ รายละเอียดดังนี้

“นักเรียนไม่ค่อยสนใจเรียนเท่าไรเห็นได้เลยตอนกลางวันเล่นกันอย่างเดียว”

(ครูวิชาวิทยาศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 22 พ.ย.49)

“ไม่ค่อยได้อ่านหนังสือถ้าสอบแล้วค่อยอ่าน ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 22 พ.ย.49)

“ไม่ชอบอ่านหนังสือ(หัวเราะ)ห้องสมุดไม่ค่อยได้เข้านอกจากที่ครูสั่งให้ทำ
รายงาน..... ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 22 พ.ย.49)

4. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา นักเรียนสามารถแก้ไข
ปัญหาชีวิตและการทำงานในชีวิตประจำวันได้ โดยมีการปรึกษาพ่อแม่ ครูและเพื่อน รายละเอียด
ของข้อมูลดังนี้

“.....ผมสอนให้นักเรียนว่าเวลามีปัญหาให้ปรึกษากับพระพุทธรูปเหมือนเป็นการ
แก้ปัญหาให้ปรึกษากับพระพุทธรูปเหมือนกาแก้ปัญหา จากการมีสมาธิจะรู้ว่าเหตุของ
ปัญหามาจากไหนจะได้แก้ได้ พุดกับเด็กเพื่อให้เด็กได้รู้จักการมีสมาธิ...นักเรียนบางส่วน
ก็ทำตามนะอย่างน้อยพวกเขาก็มีที่พึ่ง ”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 24 พ.ย.49)

“เมื่อก่อนเด็กที่นี้ก็มีเกเร มีติดสถานพินิจก็มี แต่เดี๋ยวนี้ก็ดีขึ้นบางที่มีปัญหาอะไรก็
มาบอก”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 26 พ.ย.49)

“เวลามีปัญหา ถ้าเรื่องเรียนหนูคุยกับเพื่อนมากกว่า ถ้าเรื่องเงินหนูบอกแม่
(หัวเราะ)”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 3: สัมภาษณ์/ 29 พ.ย.49)

กรณีศึกษาที่ 4

กรณีศึกษาที่ 4 เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต
2 เปิดทำการสอนในระดับอนุบาล ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถี
พุทธเมื่อปี พ.ศ. 2546 ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ค้าขาย รับจ้างและ
ทำงานโรงงาน ฐานะค่อนข้างยากจน นักเรียนบางส่วนไม่ได้อาศัยอยู่กับผู้ปกครอง จากการพูดคุย
กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครู ทำให้ทราบถึงคุณลักษณะของนักเรียน
ก่อนการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธมีนักเรียนประพฤติตนในทางไม่ดีจำนวนหนึ่ง และผู้เรียน

ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา รวมถึงวิธีการปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชน แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างดังรายละเอียดรูปแบบการเรียนการสอน และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ

รูปแบบการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบ คือ ปรัชญา/หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

ปรัชญา/หลักการ

จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่า ครูผู้รับผิดชอบโครงการมีแนวคิดว่าการพูดให้นักเรียนฟังทุกครั้งที่มีโอกาสทำให้นักเรียนได้ซึมซับในสิ่งที่ดี และการมีแบบอย่างที่ดีจะทำให้เด็กได้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกต้อง นอกจากนี้โรงเรียนไม่ใช่สถาบันเดียวที่จะทำให้นักเรียนเป็นคนดีได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากสังคม ชุมชน และต้องมีการส่งเสริมทั้งกิจกรรมในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน และการให้กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เด็กมีกำลังใจในการปฏิบัติดี รายละเอียดของข้อมูลมีดังนี้

“เวลาที่สอนทุกครั้งที่ต้องให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อน อย่างน้อย 1 นาที เพื่อให้เด็กมีความพร้อมที่จะเรียน มีสติ ไม่ใช่อยู่ดี ๆ เรียนเลย และทุกครั้งที่จะสอนที่จะพยายามสอดแทรกคุณธรรมให้เด็กได้ทุกคาบ บางที่ก็ยกมาจากข่าว มาจากพฤติกรรมนักเรียน ยังไงก็พยายามพูดทุกวันเพื่อให้เขาซึมซับ ไม่ใช่แต่ในห้องเรียนนะ ที่นี้จะมีครูเวรพูดด้วยในช่วงเช้า พักกลางวันก็มีพูดบ้าง และโรงเรียนเราจะให้เด็กได้แสดงบทบาทสมมติในตอนเช้าแถวเช้าเกี่ยวกับคุณธรรมต่างๆ แต่จะทำเฉพาะเด็กมัธยมเท่านั้นนะ”
(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 27 ธ.ค.49 (ช่วงกิจกรรมหน้าเสาธง))

“เด็กมันสอนง่าย เราต้องเอาใจใส่ ฝึกให้เป็นนิสัยโตขึ้นมันจะได้จำน้อย ต้องสอดแทรกคุณธรรมทุกครั้งที่มีโอกาสเพื่อให้เด็กได้ซึมซับ และส่วนใหญ่เวลาที่สอนที่จะพยายามสอดแทรกให้เด็กเข้าตลอดและตัวครูก็ต้องเป็นแบบอย่างด้วยนะ เขาจะเห็นว่าสิ่งที่มันปฏิบัติอย่างไร ไม่ใช่ได้แต่สอนแต่ตัวเองทำไม่ได้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 27 ธ.ค.49(ช่วงพักกลางวัน))

“โรงเรียนวิถีพุทธ มันจำเป็นต้องมีแบบอย่างที่ดี อย่างเช่นวันพระ ก็ไปทำบุญให้เด็กเห็นว่าเราไปทำนะและก็ชวนเขาไป เขาก็ไปกันชวนพ่อแม่ไปก็มี ผู้ปกครองบางคนยังบอกเลยว่าดี แต่เด็กบางคนกลับบ้านไปเจอแบบอย่างไม่ดีนะ พ่อกินเหล้าทุกเย็น จนเด็กมองว่าเป็นเรื่องปกติ พี่ก็ต้องสอนเขาว่ามันไม่ดีอย่างไร เราต้องสอน ...โรงเรียนถึงจะดีแต่สภาพสังคมเป็นอย่างนี้มันช่วยไม่หมด”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 28 ธ.ค.49)

“พี่ว่าวิธีการพูดเป็นส่วนหนึ่ง ดีได้ แต่คำชมของครูเป็นกำลังใจสำคัญให้เด็กมาก ๆ กำลังใจสำคัญนะ ถึงแม้จะเป็นสิ่งเล็กน้อยที่เด็กทำ แต่ได้รับคำชม เขาก็อยากที่จะทำต่อไป”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 3 ม.ค.50)

“พี่ว่าการส่งเสริมแต่ในห้องเรียนมันน้อยไป มันต้องทำทั้งในและนอกเป็นประจำ เด็กจะได้ซึมซับไปได้ตลอดเวลา โรงเรียนเราจึงมีกิจกรรมหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 3 ม.ค.50)

“ฐานเด็กเล็กสำคัญ ควรปลูกฝังตั้งแต่เด็ก และก็ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี คูมารยาทเด็กดูได้จากครูนะ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 4 ม.ค.50)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการมีความสอดคล้องกับการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูผู้รับผิดชอบโครงการดำเนินการสอน การเรียนการสอนในวิชาวิทยาศาสตร์พบว่า เรียนเรื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในวงจรไฟฟ้า (พีวส์) ในระหว่างขั้นตอนการสอน ครูจะพูดเสมอว่าให้นักเรียนช่วยกันทำอย่าเอาเปรียบเพื่อน และในวิชาภาษาไทย เรื่องการใช้คำราชาศัพท์ ชั้นการสอนครูพูดสอดแทรกเกี่ยวกับข่าวว่าคนสมัยนี้น่ากลัว ไม่มีศีลธรรม ฆ่าได้แม้กระทั่งพ่อของตนเอง ซึ่งเป็นบาปมาก เราเป็นลูกต้องกตัญญู ตอบแทนคุณต่อพ่อแม่ ผู้มีพระคุณ และมีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์เอกสารโครงการต่าง ๆ พบว่าทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เช่น กิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ค่ายพุทธบุตร บรรพชาสามเณรฤดูร้อน ทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการตอบปัญหาธรรมะ ทางก้าวหน้า โครงการประกวดคุณธรรมสำหรับมัธยม โครงการเข้าค่ายคนดีของสังคม โครงการเข้าค่ายโครงการ กิน อยู่ ดู ฟังสรรค์สร้างเด็กดี และจากการสังเกต

การจัดกิจกรรมของทางโรงเรียนในแต่ละวัน ตั้งแต่วันแรกที่ผู้วิจัยลงสนามเก็บข้อมูล พบว่าสามารถแบ่งการจัดกิจกรรมออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่

1. กิจกรรมหน้าเสาธง
  - กิจกรรมรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ก่อนเคารพธงชาติ
  - กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
  - การพูดอบรมของครูเวรประจำวัน
  - กิจกรรมพีไต้หวัน้อง
  - การเดินอย่างมีสติขึ้นชั้นเรียน
2. กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน
  - การสวดมนต์ นั่งสมาธิเมื่อเข้าชั้นเรียน
  - นั่งสมาธิก่อนเรียน 1 นาที
  - การกล่าวคำพิจารณาอาหาร
  - การรับประทานอาหารอย่างมีสติ
  - การขอบคุณหลังรับประทานอาหาร
3. กิจกรรมก่อนเลิกเรียน
  - นักเรียนเข้าแถว ครูเวรอบรมก่อนกลับบ้าน
4. กิจกรรมประจำสัปดาห์
  - สวดมนต์ สรรภัญญะประจำสัปดาห์
  - ทำบุญ ตักบาตรที่วัด
  - เรียนธรรมมะวันอาทิตย์

และจากการวิเคราะห์เอกสารผลงานนักเรียน พบว่านักเรียนได้ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เช่นการวิเคราะห์เอกสารผลงานของนักเรียนในเรื่องวันมาฆบูชา นักเรียนได้เขียนถึงความสำคัญของวันนี้ รวมถึงสิ่งที่นักเรียนได้ไปทำมา อาทิเช่น การปล่อยปลา การวิเคราะห์เอกสารผลงานของนักเรียนในเรื่องหลักธรรมประจำใจนักเรียนเขียนหลักธรรมที่ตนสนใจ วิธีปฏิบัติและประโยชน์ที่ได้จากการปฏิบัติ เช่นหลักธรรม ไม่ฆ่าสัตว์ วิธีปฏิบัติ ให้ความสงสาร ดูแลให้ข้าวกิน ประโยชน์ที่ได้จากการปฏิบัติ นำไปใช้ติดตัวเป็นประจำ หมั่นฝึกให้คุ้นเคย และการวิเคราะห์เอกสารผลงานของนักเรียนในเรื่องหลักธรรมประจำใจนักเรียนเขียนหลักธรรม การไม่ฆ่าสัตว์ การปฏิบัติ สมมติเราเจองูเห่ากำลังเลื้อย ให้เดินหนีไปอย่าไปตีมัน เป็นต้น

วัตถุประสงค์

จากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า ทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ ในการเรียนการสอน สามารถแบ่งเป็นรายชื่อได้ดังนี้

1. ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดีของสังคม
2. ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ ทางวิชาการครบถ้วน มีทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม มีทักษะกระบวนการคิด มีสมาธิในการเรียน
3. ต้องการให้เด็กเป็นคนดี กินอยู่คู่พึงเป็น ตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ และได้เนื้อหาสาระ
4. ต้องการให้ผู้เรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

รายละเอียดของข้อมูลดังนี้ จากการวิเคราะห์เอกสารพบว่า ทางโรงเรียนมีการจัดให้นักเรียนมาเรียนธรรมะในวันอาทิตย์ จากการศึกษาสมุดบันทึกการเรียนธรรมะในวันอาทิตย์ของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีการศึกษา เรื่องพุทธประวัติ ศาสนพิธี พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน พุทธศาสนสุภาษิต หน้าที่ชาวพุทธ และมีการดูรายการสารนิกคนเก่งหัวใจแกร่ง และให้นักเรียนเขียนคติ ข้อคิด และการนำไปใช้ที่ได้จากเรื่องที่ดู ตัวอย่าง ตอนรวมใจ คติ การที่เรามีปมด้อยยากจนเราก็ควรไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากต่อชีวิตเราควรที่ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากิน สู้ต่อชีวิตต่อไปจนถึงความตาย ข้อคิด ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ความอดทนทำให้คนเจริญ และความที่เรามีประสบการณ์สามารถทำงานหาเลี้ยงตนได้ การนำไปใช้ คือ การนำความรู้ที่ได้รับจากการชมเรื่องความอดทน ความขยัน ความมีมานะบากบั่น ควรนำมาเป็นตัวอย่างแก่ชีวิตของเรา และจากการสัมภาษณ์นักเรียนที่ได้เรียนกับครูผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่าทุกครั้งก่อนการเรียน มีการนั่งสมาธิอย่างน้อย 1 นาทีทุกครั้ง และทุกครั้งที่มีการเรียนการสอนครูจะมีการสอดแทรกสิ่งต่าง ๆ นอกบทเรียนให้นักเรียนเสมอ เช่น คุณธรรมต่าง ๆ การแนะนำหนังสือให้นักเรียนอ่าน การแต่งกายให้ถูกระเบียบ การพูดจา และการเลือกซื้อของใช้ หรืออาหาร เป็นต้น ข้อมูลในการสัมภาษณ์มีรายละเอียด ดังนี้

“ที่ที่ที่ต้องให้เด็กนั่งสมาธิก่อนเรียน ที่ต้องการให้เด็กเรียกสติก่อนเรียน และจะได้มีสมาธิในการเรียน และทุกครั้งที่ที่สอนที่จะพยายามสอดแทรกคุณธรรมตลอด ที่ต้องการให้เด็กเป็นคนดีของสังคม ไม่เป็นภาระของสังคม แค่นี้สังคมเราก็แย่มากพอแล้ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 27 ธ.ค.49)

“โรงเรียนเรามีการจัดกิจกรรมหลากหลาย ที่ส่งเสริมให้เด็กเป็นคนดีของสังคม แต่ต้องไม่ทิ้งวิชาการนะ มันต้องส่งเสริมควบคู่กันไป ส่วนใหญ่ก็จะให้เด็กได้ทำด้วยตัวเอง จะได้คิดเป็น และก็ให้ทำงานเป็นกลุ่มจะได้รู้จักการทำงานกับคนอื่น แบ่งงานกันทำได้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 3 ม.ค.50)

“พี่ให้เด็กนั่งสมาธิก่อนเรียนทุกครั้ง พี่อยากให้เด็กมีสมาธิในการเรียนจะได้รับเนื้อหาวิชาได้ดี และโรงเรียนเราเน้นกิจกรรมตามแบบวิถีพุทธนะ คืออยากให้เด็ก กิน อยู่ ดู ฟังเป็น ตามโครงการวิถีพุทธ มีการจัดกิจกรรมเยอะ ไม่ว่าจะเข้าค่าย ประกวดตอบคำถาม ธรรมะ ไปวชิรปิดเทอมก็มี และก็เด็กที่นี้ต้องมาเรียนธรรมะทุกวันอาทิตย์ด้วย เพราะต้องการให้เด็กเป็นคนดี อย่างน้อยเริ่มจากโรงเรียนก็ดี”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 4 ม.ค.50)

“กิจกรรมที่ทางโรงเรียนเราจัด เราต้องการให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาพุทธ บ้าง รู้จักการสวดมนต์ วันสำคัญต่าง ๆ เราควรทำอะไรบ้าง ไม่ใช่แค่รู้ว่าเป็นวันหยุด เราต้องการให้เด็กเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 4 ม.ค.50)

“ก่อนเรียนต้องนั่งสมาธิก่อน เวลาครูเขาสอนจะคอยสอนเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องเรียน มีเรื่องมาเล่าให้ฟังบ่อย ๆ บางทีก็แนะนำหนังสือให้อ่าน ดูด้วยว่าแต่งตัวถูกระเบียบเปล่า ดูอย่างนี้ประจำเลย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 27 ธ.ค.49)

“นั่งสมาธิก่อนเรียนทุกคาบ ทำมานานแล้ว....ถ้าครูเห็นพูดไม่เพราะ ก็จะเตือน ไม่ดุหรอก แต่บางทีเผลอ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 27 ธ.ค.49)

“ทุกครั้งก่อนเรียนครูจะให้นั่งสมาธิก่อนทุกครั้ง”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 4 ม.ค.50)

“ครูก็สอนทุกเรื่อง แม้กระทั่งเรื่องชื่อของ ไม่ว่าจะใช้หรือกิน แกก็สอนว่า ต้องถามตัวเองก่อนว่าชื่อเพื่ออะไร มันมีคุณค่าไม่ที่จะชื่อ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 8 ม.ค.50)

ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากที่ผู้วิจัยได้สังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการของกรณีศึกษาที่ 4 สอนในวิชาวิทยาศาสตร์ และวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 7 ครั้ง ในวันที่ 26-28 ธันวาคม 2549 และ 3-4 มกราคม 2550 การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์เอกสาร สรุปได้ว่า

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการมี 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนเป็นเวลา 1 นาที ใช้การซักถามและเกริ่นนำในเรื่องที่จะเรียน
2. ขั้นสอน ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการใช้กระบวนการกลุ่ม ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง และมีการลงโทษผู้เรียนที่กระทำผิดโดยให้นักเรียนคัดบทสวดมนต์ และมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ในเนื้อหาวิชา และสถานการณ์ปัจจุบัน อาทิเช่น ความกตัญญู ความมีน้ำใจ การไม่เอาเปรียบผู้อื่น ผลร้ายของการต้องการเอาชนะผู้อื่น และส่งเสริมให้นักเรียนไปทำบุญ รวมทั้งมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. ขั้นสรุปและประเมินผล ครูสรุปเนื้อหาที่เรียนและซักถามนักเรียนเพื่อให้ นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น และเสริมเนื้อหานอกเหนือบทเรียน

กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ คือ

1. การใช้กระบวนการกลุ่ม
2. ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
3. ในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง และทุกครั้งครูผู้รับผิดชอบโครงการ มีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวันจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ในเนื้อหาวิชา และสถานการณ์ปัจจุบัน อาทิเช่น ความกตัญญู ความมีน้ำใจ การไม่เอาเปรียบผู้อื่น ผลร้ายของการต้องการเอาชนะผู้อื่น และส่งเสริมให้นักเรียนไปทำบุญ รวมทั้งมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. นอกจากนี้ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ที่ส่งเสริมคุณลักษณะ ของผู้เรียนอีกหลากหลายรูปแบบ แต่ที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติเป็นประจำ คือ 1) กิจกรรมหน้าเสาธง ประกอบด้วย กิจกรรมรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ก่อนเคารพธงชาติ กิจกรรมการ แสดงบทบาทสมมติ การพูดอบรมของครูเวรประจำวัน กิจกรรมพื้ไหว่นอง และการเดินอย่างมี สติขึ้นชั้นเรียน 2) กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน ประกอบด้วย การสวดมนต์ นั่งสมาธิเมื่อเข้า ชั้นเรียนหลังจากกิจกรรมหน้าเสาธง นั่งสมาธิก่อนเรียน 1 นาที การกล่าวคำพิจารณาอาหาร การ รับประทานอาหารอย่างมีสติ และการขอบคุณหลังรับประทานอาหาร 3) กิจกรรมก่อนเลิกเรียน

นักเรียนเข้าแถว ครูเวรอบรมก่อนกลับบ้าน และ 4)กิจกรรมประจำสัปดาห์ ประกอบด้วย สวดมนต์ สรภัญญะประจำสัปดาห์ ทำบุญ ตักบาตรที่วัด และเรียนธรรมะวันอาทิตย์

รายละเอียดของการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการ การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร มีรายละเอียด ดังนี้ จากที่ผู้วิจัยได้สังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการของกรณีศึกษาที่ 4 ที่สอนในวิชาวิทยาศาสตร์ และวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่าวิชาวิทยาศาสตร์ เรียนเรื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในวงจรไฟฟ้า วงจรไฟฟ้า และเครื่องใช้ไฟฟ้า วิชาภาษาไทย เรียนเรื่องการพินิจคุณค่าวรรณคดี วรรณกรรม คำราชาศัพท์ และคำสมาส ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ดำเนินการสอนเป็น 3 ขั้นตอน คือขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุปและประเมินผล

โดยขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ครูมีการซักถามเกริ่นนำในเรื่องที่กำลังจะเรียน อาทิเช่น เรียนเรื่อง "จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ พบว่า เรียนเรื่องเครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ให้แสงสว่าง และความร้อน ครูให้นักเรียนนั่งสมาธิ 1นาทีก่อนเรียน ซักถามนักเรียนถึงคาบที่แล้วเรียนเรื่องอะไรไป แล้วครูตั้งคำถามเหตุใดเครื่องใช้ภายในบ้านส่วนใหญ่จึงเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้า และเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้านสามารถเปลี่ยนพลังงานไฟฟ้าเป็นพลังงานรูปแบบใดได้บ้าง และให้นักเรียนยกตัวอย่างเครื่องใช้ไฟฟ้าที่สามารถเปลี่ยนพลังงานไฟฟ้าเป็นพลังงานแสงและเปลี่ยนเป็นความร้อน นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่าง นักเรียนรวมกันยกตัวอย่าง เช่น หลอดไฟ หม้อหุงข้าว กระจกน้ำร้อน เป็นต้น

ขั้นสอนครูใช้วิธีการให้นักเรียนปฏิบัติด้วยตนเอง และทำงานเป็นกลุ่ม ครูใช้วิธีการลงโทษนักเรียนโดยการให้นักเรียนคัดบทสวดมนต์ ในการสอนทุกครั้งครูผู้รับผิดชอบโครงการมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวันจากข่าวหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในห้องเรียน อาทิเช่น การมีน้ำใจ การไม่เอาเปรียบผู้อื่น ความกตัญญู ผลร้ายของการต้องการเอาชนะผู้อื่น และส่งเสริมให้นักเรียนไปทำบุญ รวมทั้งมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น เรียนเรื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในวงจรไฟฟ้า (สะพานไฟ สวิตช์ เต้ารับและเต้าเสียบ) ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเมื่อแบ่งกลุ่มแล้วครูมอบหมายให้กลุ่ม 1 ได้สะพานไฟ กลุ่ม 2 ได้สวิตช์ กลุ่ม 3 ได้ เต้ารับ และกลุ่ม 4 ได้เต้าเสียบ โดยครูอธิบายว่าต้องทำอะไรบ้าง คือให้อธิบายถึงหน้าที่หลักการใช้ และวิธีการเลือกใช้ เมื่อเสร็จแล้ว ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียนในระหว่างนั้นครูดูนักเรียนบางกลุ่มที่ให้เพื่อนคนเดิมออกมานำเสนอบ่อยครั้ง ว่าเพื่อนในกลุ่มไม่มีน้ำใจให้เพื่อนทำคนเดียว หลังจากนั้นเพื่อนคนอื่นในกลุ่มออกมาแทนครูจึงให้เพื่อนในห้องร่วมกันปรบมือให้กำลังใจเพื่อนและครูพูดถึงใกล้ปีใหม่ให้นักเรียนไปทำบุญบ้างอย่ามัวแต่เที่ยวอย่างเดียว เป็นต้น

ขั้นสรุปและประเมินผล นักเรียนและครูสรุปเนื้อหาที่เรียนมีการจดสรุปในสมุด และมีการสอดแทรกคุณธรรมจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชั้นเรียน เช่น การเรียนในวิชาภาษาไทย เรื่อง คำสมาส ครูสรุปจากเหตุการณ์ที่นักเรียนวิ่งชนกันในห้องที่ออกมาเขียนบนกระดานและมีความโกธาลหล ครูถามนักเรียนว่าเป็นเพราะอะไร เหตุการณ์แบบนี้ดีหรือไม่ และครูก็สอนว่าเห็นผลของการที่เราต้องการชนะหรือยังว่ามันเกิดผลร้ายอย่างไรบ้าง เป็นต้น และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ทำให้ผู้วิจัยพบว่าทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตอย่างหลากหลาย มีรายละเอียดดังนี้

“ที่ว่าส่งเสริมแต่ในห้องเรียนมันน้อยไป มันต้องทำทั้งในและนอกเป็นประจำ เด็กจะได้ซึมซับไปได้ตลอดเวลา โรงเรียนเราจึงมีกิจกรรมหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์ / 3 ม.ค.50)

สอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสาร และสังเกตกิจกรรมของทางโรงเรียนในแต่ละวัน ว่าโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีให้กับนักเรียน จากการวิเคราะห์เอกสารโครงการ พบว่ามีโครงการหลากหลายที่โรงเรียนจัดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ค่ายพุทธบุตร บรรพชาสามเณรฤดูร้อน ทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการตอบปัญหาธรรมะทางก้าวหน้า โครงการประกวดคุณธรรมสำหรับมัธยม โครงการเข้าค่ายคนดีของสังคม โครงการเข้าค่ายโครงการ กิน อยู่ ดู ฟังสรรค์สร้างเด็กดี และจากการสังเกตการจัดกิจกรรมของทางโรงเรียนในแต่ละวัน ตั้งแต่วันแรกที่ผู้วิจัยลงสนามเก็บข้อมูล พบว่า สามารถแบ่งการจัดกิจกรรมออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่

1. กิจกรรมหน้าเสาธง

- กิจกรรมรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ก่อนเคารพธงชาติ
- กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
- การพูดอบรมของครูเวรประจำวัน
- กิจกรรมพีไต้หวัน
- การเดินอย่างมีสติขึ้นชั้นเรียน

2. กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน

- การสวดมนต์ นั่งสมาธิเมื่อเข้าชั้นเรียน
- นั่งสมาธิก่อนเรียน 1 นาที
- การกล่าวคำพิจารณาอาหาร
- การรับประทานอาหารเช้าอย่างมีสติ

- การขอบคุณหลังรับประทานอาหาร
- 3. กิจกรรมก่อนเลิกเรียน
  - นักเรียนเข้าแถว ครูเวรอบรมก่อนกลับบ้าน
- 4. กิจกรรมประจำสัปดาห์
  - สวดมนต์ สรรภัญญะประจำสัปดาห์
  - ทำบุญ ตักบาตรที่วัด
  - เรียนธรรมมะวันอาทิตย์

วิธีการวัดและประเมินผล

จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่าโรงเรียนมีการวัดและการประเมินผล ดังนี้

1. วัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้
2. วัดและประเมินผล ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน
3. วัดและประเมินผลการปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในฐานะ

พุทธศาสนิกชน โดยแบบสำรวจนั้นนักเรียนแต่ละห้องออกแบบด้วยตนเอง จึงทำให้รูปแบบของแต่ละห้องมีความแตกต่างกัน

โดยใช้วิธีการการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่นการสอบข้อเขียน สอบภาคปฏิบัติ การเก็บคะแนนจากผลงาน และการสังเกตพฤติกรรม คะแนนจิตพิสัย การส่งงานตรงต่อเวลา การเข้าชั้นเรียน การให้คะแนนจิตพิสัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการวัดและประเมินผล โดยวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูที่สอนในวิชาต่าง ๆ นักเรียน และสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน มีรายละเอียดดังนี้

วิธีการวัดและประเมินผลที่ใช้มีหลากหลายวิธี โดยการวัดและประเมินผลวัดตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังตามหลักสูตร ใช้วิธีการสอบทั้งการสอบข้อเขียนและสอบภาคปฏิบัติ การเก็บคะแนนจากผลงาน และการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักเรียน การวิเคราะห์เอกสาร และการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

"วัด ประเมินผล...ที่วัดตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังตามปกตินะ พี่สอนดนตรี พี่ก็เก็บคะแนนภาคปฏิบัติ และมีสอบข้อเขียนด้วย"

(ครูวิชาดนตรี กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

"วัดตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ตามแผนที่วางไว้ คะแนนสอบ คะแนนงาน การเข้าเรียน มีคะแนนจิตพิสัย"

(ครูวิชาภาษาอังกฤษ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

"พี่จะเก็บคะแนนเด็กจากการสังเกตพฤติกรรมในห้องเรียน การทำงานกลุ่ม การตรวจจากใบงานซึ่งมันจะมีแบบอยู่ในแผนเดี่ยวพี่เอาให้ดูน้องจะได้เข้าใจ "

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

"วัด ประเมินผล...พี่วัดตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง..."

(ครูวิชาสุขศึกษา กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

"การวัดพี่วัดตามจุดประสงค์ที่มีอยู่ในแผน เดี่ยวพี่ให้ดูแผนนะ..."

(ครูวิชาภาษาอังกฤษ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 4 ม.ค.50)

"พี่สอนทุกวิชา แต่วิชาพระพุทธมีอีกท่านมาแบ่งสอนนะ แต่ส่วนใหญ่พี่สอนเกินครูประถมที่นี้ก็สอนแบบนี้เหมือนกันหมด แต่ถ้าพละกับดนตรี คอมด้วยมีครูท่านอื่นมาสอน...การประเมินผล พี่ก็เก็บคะแนนสอบ คะแนนงาน สังเกตพฤติกรรม"

(ครูประถมศึกษาปีที่ 4 กรณีศึกษาที่ 4 : สัมภาษณ์/ 8 ม.ค.50)

"ชอบเรียนภาษาไทย เพราะสอบแล้วคะแนนดีสุด และก็ครูเขาจะมีใบงานมาให้ทำ บางครั้งก็ให้ทำโครงงานพวกกาพย์ก็ให้ไปหาต้นไม้ที่มีอยู่ในกลอนว่ามีลักษณะยังไง แล้วก็มาทำเป็นรายงาน ครูมีงานให้ทำบ่อยมีคะแนนเก็บเยอะดีเพื่อนบางคนทำข้อสอบไม่ได้ แต่ส่งงานทุกครั้งก็ไม่ตกหรอก "

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

ผู้วิจัย : อาจารย์ไม่อยู่คะ

นักเรียน : หนูเอารายงานมาส่งคะ

ผู้วิจัย : วิชาอะไรคะ

นักเรียน : วิชาภาษาไทย

ผู้วิจัย : ไ้...ทำสวยจังวาดเองหรือ

นักเรียน : เพื่อน ๆ ช่วยกันวาด กลุ่มหนูจะเอาเต็ม

ผู้วิจัย : คะแนนเต็มเท่าไรนี่ย

นักเรียน : 10

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 8 ม.ค.50)

จากการศึกษาเอกสารแผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ 1 เรื่องกาพย์ห่อโคลงประพาสทองแดง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยย่อยการพินิจคุณค่าวรรณคดี วรรณกรรม ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง นักเรียนสามารถอ่านวรรณกรรมร้อยแก้ว ร้องกรองประเภทกาพย์ห่อโคลงได้ตาม

จุดประสงค์ และใช้หลักการพิจารณากรณี วรณคดี ทั้งในด้านวรรณศิลป์ เนื้อหา สังคม และนำข้อคิดไปใช้ในชีวิตจริง และนำเสนอผลงานที่หลากหลาย ตัวอย่างการวัดและประเมินผล จากการบอกลักษณะของวรรณกรรมกาพย์ห่อโคลง วิธีการวัดสังเกตการตอบคำถาม การอภิปราย เครื่องมือในการวัดคือแบบสอบถาม เกณฑ์การประเมินคะแนนเต็ม 40 ต้องได้ 20 คะแนนขึ้นไป และ"จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ พบว่า ชั้นสรุปและประเมินผล ครูสั่งให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดที่มีอยู่ในแบบเรียน และมาส่งพุงนี้ ส่วนวิชาภาษาไทย พบว่า ชั้นการสอน ครูยกตัวอย่างคำและให้นักเรียนช่วยกันแต่งประโยคด้วยปากเปล่า และให้นักเรียนยกมือเพื่อตอบ ตัวอย่างคำ " ดนตรี ของขวัญ " และครูแจกใบงานที่มีคำต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนฝึกออกเสียง โดยครูเดินดูตามกลุ่ม และเมื่อฝึกการอ่านออกเสียงเสร็จแล้ว นักเรียนแต่ละกลุ่มต้องนำคำเหล่านั้นมาแต่งประโยค และมานำเสนอหน้าชั้นเรียน โดยที่ทุกคนต้องคัดประโยคเหล่านั้นลงในสมุดด้วยลายมือที่สวยงาม เมื่อเสร็จครูแจกใบงานที่ 2 เพื่อให้นักเรียนแต่งประโยคบอกเล่า และประโยคปฏิเสธและนำเสนอหน้าชั้นเรียน และในชั้นสรุปและประเมินผล ครูผู้สอนไม่ได้สรุป ส่วนในการประเมินผลครูเก็บสมุดนักเรียนเพื่อตรวจงานที่ได้ทำ วิชาสังคมศึกษา พบว่า เมื่อครูเข้ามาถึงห้องครูถามว่าเรียนถึงเรื่องไหนแล้ว นักเรียนตอบว่าเรื่องความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสมัยโบราณ นั้นวันนี้เรามาเรียนเรื่องร่องรอยการตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทย ครูอธิบายร่องรอยการตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทย ในระหว่างการอธิบายครูมีการสอบถามให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็น เมื่อครูอธิบายจบให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด และจากการวิเคราะห์เอกสารการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พบว่าครูทุกท่านมีการประเมินผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของทางโรงเรียน เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน มี 3 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดี และปรับปรุง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ทำการประเมิน ได้แก่ ผู้เรียนมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์ ผู้เรียนมีความขยัน อดทน นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนแต่ละห้องมีแบบบันทึกการเข้าร่วมกิจกรรม โดยแต่ละห้องมีความแตกต่างกันอยู่กับครูประจำชั้น และนักเรียนในห้องที่ช่วยกันออกแบบ

แบบบันทึกการร่วมกิจกรรมวันมาฆบูชาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

แบบบันทึกการร่วมกิจกรรมวันมาฆบูชา		
ของ.....		
โรงเรียนวัดโคกทอง(บวรวิทยา) วันที่.....		
ที่	กิจกรรมที่ปฏิบัติ	หมายเหตุ
	ชื่อ.....	

(วิเคราะห์เอกสารแบบบันทึกการร่วมกิจกรรมวันมาฆบูชาของนักเรียนชั้นม. 1

กรณีศึกษาที่ 4/ 9 ม.ค.50)

รายงานการร่วมกิจกรรม.....ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

แบบสรุปการเข้าร่วมกิจกรรมวัน.....

ชื่อ	ทำบุญตักบาตร	ฟังเทศน์ฟังธรรม	เวียนเทียน	ถือศีล ปฏิบัติธรรม	จัดปായنیเทศ	กิจกรรมอื่นๆ
1.....						
2.....						
3.....						
4.....						
5.....						
รวม						
ค่าเฉลี่ย						

ลงชื่อ.....ครูประจำชั้น

(วิเคราะห์เอกสาร รายงานการร่วมกิจกรรม.....ของนักเรียนชั้น ป. 5 กรณีศึกษาที่ 4/9 ม.ค.50)

แบบสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรม

แบบสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรม ของนักเรียน โรงเรียนวัดโคกทอง(บวรวิทษา) วัน.....	
คำชี้แจง นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ตรงกับหัวข้อที่นักเรียนปฏิบัติในวัน.....	
☐ ทำบุญใส่บาตร	ที่.....
☐ ฟังเทศน์ฟังธรรม	ที่.....
☐ เวียนเทียน	ที่.....
☐ ถวายภัตตาหาร	ที่.....
.....	
.....	
.....	
.....	
ชื่อนักเรียน..... ชั้น..... ลงชื่อ.....ผู้ปกครอง	

(วิเคราะห์เอกสารแบบสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรม กรณีศึกษาที่ 4/ 9 ม.ค.50)

ตัวอย่างการบันทึก แบบสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน “ดิฉันไปทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม เวียนเทียน และถือศีล ปฏิบัติธรรมที่วัดโคกทอง ตอนที่ฉันไปวัดฉันมีความสุขที่ฉันได้ไปเวียนเทียน และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดหลังจากฉันทำบุญเสร็จ ฉันก็กลับบ้านมาปลูกต้นไม้ที่โรงเรียน พอถึงตอนกลางคืนฉันก็เปิดช่อง 7 ฉันได้เห็นกิจกรรมในวันวิสาขบูชา และเมื่อวันอังคารฉันก็ได้ไปไหว้พระสวดมนต์ที่วิหารหลวงพ่อดโตในวิหารหลวงพ่อดโตนั้นก็จะมีเป็นชั้น ชั้นเล็ก เล็กก็จะเข้าแถว อยู่ข้างหน้าคนโต ก็อยู่หลังฉัน มีความสุข และรู้สึกสบายใจ ที่ฉันได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นในวัด ที่บ้าน ที่วิหาร ที่โรงเรียน”

(วิเคราะห์เอกสารแบบสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน กรณีศึกษาที่ 4/ 9 ม.ค.50)

ประเด็นที่ 2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของ โรงเรียนวิถียุทธ

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านกาย (กายภาพ)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านกาย (กายภาพ) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 3 ข้อ พบว่า ผู้เรียนเลือกบริโภคสิ่งที่มีคุณภาพ แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ตามกาลเทศะ ถูกต้องตามกฎระเบียบโรงเรียน และมีสุขภาพดี ผู้เรียนร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. การบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้ นักเรียนมีพฤติกรรมในการเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในขณะที่อยู่โรงเรียน แต่มีนักเรียนส่วนน้อยในระดับอนุบาลและประถมที่ยังรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการน้อย รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตโรงอาหารของทางโรงเรียนมีความสะอาด นักเรียนต้องถอดรองเท้าก่อนเข้า นักเรียนได้รับประทานอาหารฟรีจากทางโรงเรียน อาหารที่ทางโรงเรียนจัดให้นักเรียนนั้นเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ อาทิเช่น ก๋วยเตี๋ยว ต้มจืด ผัดวุ้นเส้น เป็นต้น แต่มีขนมขายโดยทางคณะครู คือ ไอศกรีม และขนมปังเท่านั้นไม่มีขนมกรุบกรอบอื่น ๆ ที่ไม่มีประโยชน์ แต่พบนักเรียนระดับอนุบาลบางคน นำขนมของที่ไม่มีประโยชน์มารับประทาน และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียน พบว่า นักเรียนเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในขณะที่อยู่โรงเรียน แต่มีนักเรียนส่วนน้อยในระดับอนุบาลและประถมที่ชอบรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการน้อย รายละเอียดในการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียน มีดังนี้

“นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวัน เพราะทางวัดบริจาคเงินให้ โครงการอาหารกลางวันจะมีครูเวรผลัดกันทำอาหารและมีเด็กนักเรียนที่เป็นเวร 2-3 คนมาช่วยเปลี่ยนกันไปเรื่อย ๆ โรงเรียนเราไม่ขายขนมที่ไม่มีประโยชน์ขายเฉพาะไอติม บางที่ก็มีขนมปังราดนมบางที่ก็เป็นขนมไทย ๆ แต่บางที่เด็กค้าเอามากินกันเอง ผู้ปกครองบางคนก็ใส่กระเป๋ามาให้เด็ก มันไม่ดีเลย”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 4 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 26 ธ.ค.49)

“อยู่โรงเรียนนักเรียนได้กินอาหารที่มีประโยชน์แน่นอนแต่ถ้ากลับบ้านถ้าพ่อแม่ช่วยดูก็ดี แต่เด็กที่นี้ส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ พ่อแม่ทิ้งไว้ให้อยู่กับตายายบ้างก็ไม่ค่อยได้ดูแล”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

“ชอบกินไอติมหนูชอบกินบุไทย (ขนมซอง)”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

2. การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ตามกาลเทศะ ถูกต้องตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน และดูแลสุขภาพของตนเอง นักเรียนมีสุขภาพที่ดี รายละเอียดข้อมูลดังนี้

จากการสังเกต พบว่านักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ตามกาลเทศะ ถูกต้องตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน แต่เนื่องจากฐานะทางบ้านยากจนทำให้นักเรียนไม่มีรองเท้านักเรียนใส่รองเท้าแตะมาเรียน รายละเอียดจากการสัมภาษณ์ดังนี้

“เด็กส่วนใหญ่แต่งตัวถูกระเบียบ เด็กที่นี้ไม่มีมากนัก ครูดูแลได้ทั่วถึง”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 4 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 26 ธ.ค.49)

“พ่อแม่ต้องไปทำงานตามโรงงานในกรุงเทพ นานจะกลับมาที่แต่แถวนี้มันห่างจากตัวเมืองมากไม่มีที่ให้ไปเที่ยวหรอก ก็ไม่ค่อยเกเร แต่ถ้าจะหนักใจคงเป็นเรื่องเรียนมากกว่ามันไม่ค่อยขยันกันหรอก แต่ไม่ทำตัวนอกกลุ่มนอกลู่นอกทาง อยู่ในกฎ ระเบียบก็ดีแล้ว”

(ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

“สัมผัสเปล่าโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทอง ขณะเลิกของจังหวัดเลยนะ มีโครงการหลายอย่างที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพให้กับนักเรียน พี่ชอนีก่อนนะมีอะไรบ้าง...โครงการใช้เลือดออกดูแลกำจัดยุงลาย โครงการหัวไร่เหา มีชมรม อ.ย.น้อยด้วยนะให้นักเรียนช่วยกันตรวจสอบปนเปื้อนในอาหาร เด็กที่นี้เลยมีสุขภาพดีทั้งกายใจ บริเวณโรงเรียนก็น่าอยู่ ร่มรื่น”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

3. การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม นักเรียนส่วนใหญ่ร่วมมือรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ทั้งขยะลงถัง ทำความสะอาดในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ และให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในช่วงก่อนกิจกรรมหน้าเสาธง นักเรียนทิ้งขยะลงถัง โรงเรียนมีความสะอาดอย่างมาก และในตอนเช้าของทุกวันนักเรียนทุกคนร่วมกันทำเขตบริการของตนเองโดยที่ไม่ต้องมีครูมาคุม นักเรียนรดน้ำต้นไม้ กวาดขยะอย่างตั้งใจ และในตอนเย็นมีนักเรียนบางส่วนอยู่ช่วยครูในการปลูกต้นไม้ รดน้ำต้นไม้ นักเรียนที่เป็นเวรทำความสะอาดห้องเรียนของตนเองและเมื่อทำเสร็จได้ลงมาช่วยเพื่อนทำเขตบริการ และจากการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนหลังจากเลิกเรียน หรือช่วงพักกลางวัน นักเรียนปิดไฟทุกครั้ง โดยไม่มีครูคอยเตือน และจากการสัมภาษณ์ครู และครูผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน และให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดของโรงเรียน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครู และครูผู้รับผิดชอบโครงการ มีรายละเอียดดังนี้

“ส่วนใหญ่เด็กที่นี้มาโรงเรียนเช้า มาก่อนครูซะอีก บางคนมาตั้งแต่ 6 โมงมาถึง เคาก็ทำเขตบริการกันเอง”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 2 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

“โรงเรียนก่อนน้ำท่วมมีต้นไม้เยอะว่านี่อีกนะ พอน้ำท่วมตายเกือบหมด นี่ก็เพิ่งจะปลูกใหม่ ถ้าไม่ได้เด็ก ๆ ช่วยตายเลย”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 5 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

“นี่ที่โรงเรียนมีกลุ่มรักในหลวงห่วงสิ่งแวดล้อมด้วยนะ เพิ่งทำโครงการขยะขาย รายได้มี ๑๐๐๐ ๖๐๐๐ พระเจ้าอยู่หัวไป เด็กให้ความสนใจเยอะเลย เขาขยะมาขายและมีสมุดบันทึกของตัวเองด้วยว่าได้เงินเท่าไรแล้ว”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านศีล (สังคม)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านศีล (สังคม) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 3 ข้อ พบว่า ผู้เรียนปฏิบัติศีล 5 เป็นปกติของชีวิต พุดจาไพเราะ มีความซื่อสัตย์ ไม่ประพฤติตนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา และสามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. การมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต นักเรียนปฏิบัติศีล 5 เป็นปกติของชีวิต พุดจาไพเราะ มีความซื่อสัตย์ ไม่ประพฤติตนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ถึงแม้มีการลักขโมยของเกิดขึ้น แต่เป็นนักเรียนส่วนน้อยเนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน และนักเรียนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ไปในทางที่ดีขึ้น รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตนักเรียนพูดจาด้วยวาจาที่สุภาพค่อนข้างเรียบร้อย เมื่อมีแขกมาโรงเรียน นักเรียนจะเป็นคนดูแลเอง จนเป็นที่น่าแปลกใจของคนที่มาเยี่ยม และรายละเอียดจากการสัมภาษณ์ดังนี้

“นักเรียนที่นี้ที่พูดได้เลยนะว่าเกือบทุกคนมีศีล 5 แต่ข้อมีปัญหาหน่อยคงเป็นเรื่องการพูด พูดเพราะก็จริง แต่บางครั้งก็มีโกหกบ้าง แต่ที่ก็คอยเตือนเพราะถ้ามองเป็นเรื่องเล็กน้อย โตขึ้นอาจเป็นปัญหาใหญ่ก็ได้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

“ที่โรงเรียนก็มีนะเรื่องขโมยเล็ก ๆ น้อย เรื่องขโมยลูกอมครู เราก็ต้องคอยบอกถ้าขโมยมันบาปนะอยากได้อะไรให้มาบอกครู เด็กยากจน เพื่อนเค้าก็มาบอกว่าแหลมจะไม่ขโมยของครู ต้องพูดดี ๆ เด็กจะได้ไม่ทำ ยิ่งดุยิ่งต่อต้านเราต้องใจให้ได้”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 2 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 29 ธ.ค.49)

“วันนั้น อ.นิต ทำจ้ที่ห้อยที่สร้อยตก จ้ทองด้วยนะ เด็กมันเก็บมันรีบมาบอกเลย หรือเวลาเก็บของอื่นได้ก็รีบมาส่งให้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 29 ธ.ค.49)

“ศีล 5 นักเรียนที่โรงเรียนทราบว่ามีอะไรบ้าง แต่เดี๋ยวผู้ใหญ่บางคนยังไม่รู้เลยว่าข้อนี้ว่าอะไร แคะให้ได้รู้ก็ถือว่าดีแล้ว”

(ผู้บริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

2. การมีวินัยซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา นักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมาย มีความซื่อสัตย์ มีความตรงต่อเวลาเป็นอย่างยิ่ง สามารถปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตก่อนกิจกรรมหน้าเสาธง นักเรียนมาโรงเรียนเช้า ประมาณ 7.30 นักเรียนก็มาเรียบร้อย และทำความสะอาดห้องเขตบริการด้วยตนเองพอใกล้เวลาเข้าแถว นักเรียนมาเข้าแถวโดยไม่ต้องประกาศเรียกนักเรียน ประธานนักเรียนเป็นผู้นำกิจกรรมในช่วงเช้าทุกอย่าง มีการแสดงบทบาทสมมติของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาลัดกันตามห้องทุกเช้าประมาณ 5-10 นาที โดยเรื่องที่นำมาแสดงส่วนใหญ่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมเช่น เรื่องลอกข้อสอบ เป็นเรื่องที่นักเรียนคิดกันเอง และหลังจากกิจกรรมหน้าเสาธงนักเรียนแต่ละห้องเมื่อถึงห้องจะสวดมนต์ นั่งสมาธิหน้าชั้นเรียน โดยบริเวณหน้าห้องเรียนทุกห้องมีโต๊ะหมู่บูชานักเรียนปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเอง โดยระดับชั้นมัธยมไม่ได้หนังสือสวดมนต์ แต่ในระดับประถมศึกษา ยังมีการใช้หนังสือสวดมนต์ที่นักเรียนแต่ละคนทำด้วยตนเอง ในช่วงพักกลางวันการรับประทานอาหารกลางวัน นักเรียนระดับอนุบาลรับประทานอาหารก่อน นักเรียนระดับประถมและมัธยมรับประทานอาหารในช่วงที่

2 เมื่อมาถึงโรงอาหารนักเรียนปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง คือไปตักน้ำดื่ม เมื่อได้อาหารแล้วผู้นำนักเรียนนำสวดมนต์ก่อนรับประทานอาหารทุกครั้ง เมื่อรับประทานเสร็จนักเรียนทุกคนต้องล้างจานด้วยตนเอง และทำความสะอาดโต๊ะเก็บโต๊ะทุกครั้งหลังจากรับประทานเสร็จ และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครู พบว่านักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมาย มีความซื่อสัตย์ มีความตรงต่อเวลาเป็นอย่างยิ่ง สามารถปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และครู มีรายละเอียดดังนี้

“วันนั้น อ.นิด ทำจีที่ห้อยที่สร้อยตก จีทองด้วยนะ เด็กมันเก็บมันรับมาบอกเลย หรือเวลาเก็บของอื่นได้ก็รับมาส่งให้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 29 ธ.ค.49)

“เขตบริการไว้ใจได้ ถึงเรามาสายเค้าจะทำกันเองไม่ต้องบอก”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 2 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 29 ธ.ค.49)

“ห้องพี่รทน้อยนะ เกียงงานเยอะ ผลงานนักเรียนด้วย เวลาเค้าจะทำโครงการอะไรก็มานั่งทำกันที่นี่ งานที่ให้ทำออกมาก็ดึ้นะรับผิดชอบ แบ่งงานกันทำได้ หัวหน้าห้องเป็นคนรวบรวมมาส่งให้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 29 ธ.ค.49)

3. การพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต นักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยในระดับอนุบาลและประถมศึกษาสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง และสามารถหาเงินด้วยความสุจริตได้จากการเข้าร่วมโครงการกับทางโรงเรียนทำให้มีรายได้เป็นของตนเอง ดังรายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตนักเรียนระดับอนุบาล นักเรียนสามารถทานข้าวได้ด้วยตนเอง หลังจากรับประทานอาหารแล้วนักเรียนจะไปแปรงฟันซึ่งสามารถทำได้ทุกคน แต่มีความเลอะเทอะเปื้อนเสื้อผ้า และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียน พบว่า นักเรียนสามารถหาเงินด้วยความสุจริตได้จากการเข้าร่วมโครงการกับทางโรงเรียนทำให้มีรายได้เป็นของตนเอง รายละเอียดมีดังนี้

“นี่ที่โรงเรียนมีกลุ่มรักในหลวงห้วงสิ่งแวดล้อมด้วยนะ เพิ่งทำโครงการขายขายรายได้มี อดอง 60ปี พระเจ้าอยู่หัวไป เด็กให้ความสนใจเยอะเลย เอาขยะมาขายและมีสมุดบันทึกของตัวเองด้วยว่าได้เงินเท่าไรแล้ว”

(ครูครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

“เด็กที่นี้ต้องทำอะไรด้วยตนเองเป็นตั้งแต่เด็ก ที่บ้านไม่มีเวลามาดูแลหรือไม่ต้องทำงานหาเงินกันทั้งนั้น พวกนี้มันเลยแข็งแรงกว่าเด็กในเมือง”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 5 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

“แต่งตัวเองคะ ใส่เสื้อเองด้วย แปรงฟัน อาบน้ำด้วย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 29 ธ.ค.49)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 4 ข้อ พบว่า ผู้เรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น มีความตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนในการเรียน การทำงาน และมีสุขภาพจิตดี เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพเป็นรายข้อ พบว่า

1. ความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ นักเรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู โดยแสดงออกมาจากพฤติกรรม การแสดงความเคารพ และการช่วยเหลืองานของพ่อแม่ผู้ปกครอง และครู รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในช่วงก่อนกิจกรรมหน้าเสาธง นักเรียนแสดงความเคารพครู และผู้ปกครองที่มาส่งและมารับ หรือในขณะที่เดินสวนครูนักเรียนจะหยุดและยกมือไหว้ เวลาเดินผ่านครูมีการก้มตัวแสดงความเคารพ และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครู และนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู โดยแสดงออกมาจากพฤติกรรม การแสดงความเคารพ และการช่วยเหลืองานของพ่อแม่ผู้ปกครอง และครู รายละเอียดข้อมูลมีดังนี้

“โรงเรียนเรามีกิจกรรมปลูกฝังให้รู้จักการแสดงความรักต่อกัน อย่างเช่นมีกิจกรรมน้องไหว้พี่ก่อนที่จะเดินขึ้นชั้นเรียน หรือการกล่าวคำพิจารณาอาหาร การรับประทานอาหารอย่างมีสติ การขอบคุณหลังรับประทานอาหารเราต้องการให้เด็กได้รู้จักบุญคุณของสิ่งที่กิน”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 6 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 26 ธ.ค.49)

“จริง ๆ แล้วจะให้เด็กดี ครูต้องทำเป็นแบบอย่าง ที่โรงเรียนครูทุกคนต้องไหว้กัน นักเรียนเห็นก็ทำตามหรือบางที่มีคนแปลกหน้ามาโรงเรียนเค้าก็ไหว้หมดไม่ได้ไปบอกนะ แต่เค้าทำกันเอง ”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 2 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

“บางที่เวลาเจอผู้ปกครอง เราต้องสอบถามว่าเวลาอยู่บ้านเป็นไง ส่วนใหญ่ก็มีดี้อบ้าง แต่ก็ช่วยทำงานบ้าน พุดจาเพราะ แต่บางครั้งอาจมีเถียงบ้าง”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 5 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

“โรงเรียนมีการไปเยี่ยมบ้านเด็ก แต่ไม่ได้บอกไว้ล่วงหน้า ไปถึงเด็กเค้าก็ช่วยทำงานบ้าน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

“ถึงบ้านหนูก็อาบน้ำ ช่วยยายทำงานบ้านด้วย”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 29 ธ.ค.49)

2. จิตใจเมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน)ต่อกัน นักเรียนมีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นมีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ รวมถึงแบ่งปันความรู้ให้กับเพื่อน รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกต พบว่า นักเรียนมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นทั้งครูและเพื่อน และมีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

จากการสังเกตในช่วงก่อนกิจกรรมหน้าเสาธง เมื่อครูมาถึงโรงเรียนในช่วงเช้า เด็กมารอรับที่โรงจอดรถเพื่อช่วยครูถือของทุกเช้า และจากการสังเกตในช่วงพักกลางวัน นักเรียนซื้อขนมและรับประทานร่วมกัน เนื่องจากบางคนไม่มีเงินมาโรงเรียน และการวิเคราะห์เอกสารผลงานของนักเรียนในเรื่องวันมาฆบูชา นักเรียนได้เขียนถึงความสำคัญของวันนี้ รวมถึงสิ่งที่นักเรียนได้ไปทำมา อาทิเช่น การปล่อยปลา สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครู และครูผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่า นักเรียนมีน้ำใจกับครู และเพื่อน มีรายละเอียดดังนี้

“เด็กแถวนี้จะว่าร้าย แต่มีน้ำใจนะ วันก่อนยังเอาปลาเค็มมาฝากเลย ”

(ครูวิชาดนตรี กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

“นักเรียนที่นี้เค้าช่วยเหลือกันดี แต่อาจช่วยกันในกลุ่มเรื่องเรียนก็ช่วยสอนกันบ้าง คนที่พอรู้เรื่องก็ช่วยเพื่อน”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 29 ธ.ค.49)

3. การทำงานและเรียนรู้ อย่างตั้งใจ อุตุน ขยันหมั่นเพียร นักเรียนมีความตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียร และมีความอุตุนในการเรียน ในการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างตั้งใจ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตในช่วงก่อนกิจกรรมหน้าเสาธง ตอนเช้านักเรียนที่เป็นเวรทำความสะอาดห้องเรียนของตนเองและเมื่อทำเสร็จได้ลงมาช่วยเพื่อนทำเขตบริการ และระหว่างการเรียนการสอนนักเรียนมีความสนใจในการเรียน และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง บางห้องครูมอบหมายงานให้นักเรียนทำและท้ายคาบให้ส่งเนื่องจากครุติตฐะ เด็กสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายและหัวหน้ารวบรวมส่ง และไม่มีเสียงรบกวนเพื่อนข้างห้อง และจากการสัมภาษณ์ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียน พบว่านักเรียนมีความตั้งใจ ขยันหมั่นเพียร และมีความอดทนในการเรียน ในการทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างตั้งใจ รายละเอียดดังต่อไปนี้

“ช่วงนี้สอนไม่ทันเพราะเปิดช้า น้ำท่วมโรงเรียน เลยต้องสอนเสริมช่วงเย็นเลิกสี่โมงเย็นและสอนเสริมในวันเสาร์ วันอาทิตย์สอนธรรมะตามปกติ เด็กมาทุกวันมาเรียนทุกวันช่วงนี้หนักหน่อยแต่เค้าก็มาทันนะ ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

“บางที่มีประกวดอะไรเด็กก็อยากไปร่วมด้วย เค้าสนใจเราก็ช่วยแนะนำบางที่เค้าหาข้อมูลกันเองพวกเด็กที่โตหน่อยเค้าจะหาข้อมูลกันเองบางที่เค้าก็ต้องนั่งรถไปที่ห้องสมุดที่ ว.ค.กันเอง”

(ครูครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

“ผมจะไปเรียนต่อ อยากเข้า อ.ย.ว ช่วงนี้พยายามอ่านหนังสือ(หัวเราะ)”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 4 ม.ค.50)

4. สุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน นักเรียนมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส และมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนมีความร่าเริง และอารมณ์ดีอยู่เสมอ เล่นกันอย่างสนุกสนาน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์รายละเอียดดังนี้

“ถึงมาเรียนทุกวัน ก็สนุกดีไม่เบื่อเจอเพื่อนทุกวัน ”

(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 9 ม.ค.50)

“เด็กที่นี่มีสุขภาพจิตดี สภาพแวดล้อมในโรงเรียนน่าอยู่รอบโรงเรียนก็เป็นทุ่งนา เด็กสุขภาพจิตดีก็ดี จากที่พี่สังเกตเด็กร่าเริง แจ่มใสกันดี”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 3 ม.ค.50)

คุณลักษณะของผู้เรียนด้านปัญญา

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนด้านปัญญา ตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้ง 4 ข้อ พบว่า ผู้เรียนศรัทธา มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัยเข้าใจ ถึงการกระทำ และผลของการกระทำ อย่างไรก็ตามเป็นบุญ อย่างไรก็ตามเป็นบาป ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหาความรู้ มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการพัฒนาชิ้นงาน และสามารถแก้ไขปัญหาค้นหาได้ เมื่อพิจารณาตามข้อบ่งชี้คุณภาพ เป็นรายข้อ พบว่า

1. ความศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย โรงเรียนมีความตระหนักและให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนมีศรัทธาในพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย หลังจากการทำกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้น รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการวิเคราะห์เอกสารโครงการ พบว่ามีโครงการหลากหลายที่โรงเรียนจัดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ค่ายพุทธบุตร บรรพชา สามเณรฤดูร้อน ทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ และการวิเคราะห์เอกสารผลงานของนักเรียนในเรื่อง วันมาฆบูชา นักเรียนได้เขียนถึงความสำคัญของวันนี้เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นในวันนี้ หน้าที่ชาวพุทธวิธินาบุญกุศล รวมถึงสิ่งที่นักเรียนได้ไปทำมา อาทิเช่น การปล่อยปลา เช่นเดียวกับ ข้อมูลการสัมภาษณ์

“ที่เคยคุยกับเด็กนะ เด็กเค้าบอกครูว่า ตั้งแต่เกิดมาหนูยังไม่เคยทำ เด็กทำไม่เป็นไม่รู้ว่าจะตักบาตรยังไงเพราะเด็กเคยแต่เห็น สอนว่าเวลาการพูดกับพระต้องพนมมือ ”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 2 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 8 ม.ค.50)

2. รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ นักเรียนรู้เข้าใจ ถึงการกระทำ และผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้นว่าการกระทำอย่างไรเป็นบุญ อย่างเป็นบาป เป็นคุณ หรือเป็นโทษ จากการปลูกฝังผ่านโครงการต่าง ๆ ของทางโรงเรียน รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

จากการวิเคราะห์เอกสารผลงานของนักเรียนในเรื่องหลักธรรมประจำใจนักเรียนเขียนหลักธรรมที่ตนสนใจ วิธีปฏิบัติและประโยชน์ที่ได้จากการปฏิบัติ เช่นหลักธรรม ไม่ฆ่าสัตว์ วิธีปฏิบัติ ให้ความสงสาร ดูแลให้ข้าวกิน ประโยชน์ที่ได้จากการปฏิบัติ นำไปใช้ติดตัวเป็นประจำ หมั่นฝึกให้คุ้นเคย เช่นเดียวกับ ข้อมูลการสัมภาษณ์

“หลังจากที่โรงเรียนเข้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ทำให้โรงเรียนเน้นกิจกรรมที่เน้นคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้น มันส่งผลต่อเด็กจริง ๆ นะ บางทีไปฟังเทศน์ที่วัดมาว่าถ้าทำบาปแล้วจะได้ผลยังไง เด็กจะกลัวไม่กล้าทำในสิ่งไม่ดี”

(ครูประถมศึกษาปีที่ 5 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 25 ธ.ค.49)

3. ความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่เสมอ นักเรียนมีลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหาความรู้ และมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งมีการแสดงความคิดเห็นที่ใช้ในการพัฒนาชิ้นงาน รายละเอียดข้อมูลดังนี้

จากการสังเกตการเรียนการสอน ระหว่างการเรียนการสอนนักเรียนมีความสนใจในการเรียน และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง บางห้องครูมอบหมายงานให้นักเรียนทำและทำยากคาบให้ส่งเนื่องจากครูดุดูระ เด็กสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายและหัวหน้ารวบรวมส่ง และไม่มีเสียงรบกวนเพื่อนข้างห้อง เช่นเดียวกับข้อมูลการสัมภาษณ์ รายละเอียดดังนี้

“ช่วงนี้สอนไม่ทันเพราะเปิดช้า น้ำท่วมโรงเรียน เลยต้องสอนเสริมช่วงเย็นเลิกสี่โมงเย็นและสอนเสริมในวันเสาร์ วันอาทิตย์สอนธรรมชาติตามปกติ เด็กมาทุกวันมาเรียนทุกวันช่วงนี้หนักหน่อยแต่เค้าก็มากันนะ ”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 27 ธ.ค.49)

“บางที่มีประกวดอะไรเด็กก็อยากไปร่วมด้วย เค้าสนใจเราก็ช่วยแนะนำบางที่เค้าหาข้อมูลกันเองพวกเด็กที่โตหน่อยเค้าจะหาข้อมูลกันเองบางที่เค้าก็ต้องนั่งรถไปที่ห้องสมุดที่ ว.ค.กันเอง”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

“โครงการที่เห็นหรือที่ได้รางวัลมานี้ฝีมือเด็กนะ...พี่ก็ช่วยบ้างบางที่ความคิดเค้ายังมีบางอย่างใช้ไม่ได้ ต้องคอยแนะ แต่บางเรื่องก็เสนอเอง เดี่ยวนี้มันมีสื่อเยอะทำให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้มากขึ้น”

(ครูคณิตศาสตร์ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

4. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา นักเรียนสามารถ แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้มีการปรึกษา ครูและเพื่อน โดยเฉพาะนักเรียนระดับประถมศึกษา รายละเอียดของข้อมูลดังนี้

“นักเรียนยังใจร้อนมีเรื่องทะเลาะวิวาทกันก็ยังมีอยู่บ้าง แต่เรียกมาคุยถามว่าทะเลาะทำไม ค่อย ๆ สอนไป จะดีหมดคงเป็นไปไม่ได้”

(ครูผู้รับผิดชอบโครงการ กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 26 ธ.ค.49)

“อ.อีกห้องเค้ามาบอกว่าเด็กคนนี้มีปัญหา พี่ก็ยั้งง ๆ อยู่ว่าจะเป็นไปได้ไงตอนทีเค้าเรียนชั้นที่เค้าเรียบร้อย ตั้งใจเรียนดี พี่เลยเรียกมาคุย ตอนแรกก็ไม่บอกเท่าไร แต่หลัง ๆ ไว้ใจเรา ก็แก้ได้ตอนนี้ดีขึ้นเยอะแล้ว”

(ครูประถมศึกษาปีที่3 กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 26 ธ.ค.49)

“ปัญหาที่พบมีบ่อยก็มีเรื่องเรียน ส่วนใหญ่จะมาคุยปรึกษากับเพื่อนไม่กี่ อ.อุทิศ”
(นักเรียน กรณีศึกษาที่ 4: สัมภาษณ์/ 28 ธ.ค.49)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกตามรายละเอียดของการวิเคราะห์

จากผลการวิเคราะห์รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ กรณีศึกษา 4 แห่ง วิเคราะห์เปรียบเทียบแยกแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ ปรัชญา/หลักการ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผลที่ใช้ในรูปแบบการเรียนการสอน โดยนำเสนอในรูปแบบของตาราง มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8 ปรัชญา/หลักการ

กรณีศึกษา	ปรัชญา/หลักการ
กรณีศึกษาที่ 1	การอบรมสั่งสอน หรือการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนนั้นไม่ได้คาดหวังให้ผู้เรียนของโรงเรียนทั้งหมดมีคุณลักษณะที่ดีเหมือนกันทุกคน แต่หวังเพียงว่าผู้เรียนที่เคยมีความประพฤติไม่ดี สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้ และผู้เรียนที่เคยประพฤติปฏิบัติดีอยู่แล้ว ยังคงรักษาความดีและกระทำความดีมากยิ่งขึ้น
กรณีศึกษาที่ 2	การให้ผู้เรียนเป็นคนดี ต้องอาศัยการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ พยายามสอดแทรกทุกครั้งที่มีโอกาส ยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของบุคคลที่เป็นที่รู้จักของผู้เรียน และมีการเสริมแรงเพื่อให้ผู้เรียนกระทำความดีมากขึ้น
กรณีศึกษาที่ 3	การให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้อง มากกว่าการสอนหรืออธิบายว่าต้องทำอะไรเพียงอย่างเดียว
กรณีศึกษาที่ 4	การพูดให้นักเรียนฟังทุกครั้งที่มีโอกาสทำให้นักเรียนได้ซึมซับในสิ่งที่ดี และการมีแบบอย่างที่ดีจะทำให้เด็กได้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกต้อง นอกจากนี้โรงเรียนไม่ใช่สถาบันเดียวที่จะทำให้เด็กเป็นคนดีได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากสังคม ชุมชน และต้องมีการส่งเสริมทั้งกิจกรรมในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน และการให้กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เด็กมีกำลังใจในการปฏิบัติดี

จากตารางจะเห็นได้ว่าแต่ละกรณีศึกษามีปรัชญา/หลักการ ที่แตกต่างกัน แต่มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ อย่างเช่นกรณีศึกษาที่ 1 ต้องการให้ผู้เรียนที่เคยมีความประพฤติที่ไม่ดีเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น กรณีศึกษาที่ 2 ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดีโดยการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ กรณีศึกษาที่ 3 ต้องการให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง และกรณีศึกษาที่ 4 ปลูกฝังสิ่งที่ดีทั้งในและนอกชั้นเรียน รวมทั้งการมีแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ปฏิบัติตาม

เมื่อวิเคราะห์ปรัชญา/หลักการ แยกตามบริบท พบว่า

1. โรงเรียนวิถียุทธในกรุงเทพมหานคร มีแนวคิดว่าการอบรมสั่งสอน หรือการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนนั้นไม่ได้คาดหวังให้ผู้เรียนของโรงเรียนทั้งหมดมีคุณลักษณะที่ดีเหมือนกันทุกคน แต่หวังเพียงว่าผู้เรียนที่เคยมีความประพฤติไม่ดี สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้ โดยอาศัยการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ พยายามสอดแทรกทุกครั้งที่มีโอกาส ยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของบุคคลที่เป็นที่รู้จักของผู้เรียน และมีการเสริมแรงเพื่อให้ผู้เรียนกระทำความดีมากขึ้น

2. โรงเรียนในภูมิภาคมีแนวคิดว่าการปลูกฝังสิ่งที่ดีทั้งในและนอกชั้นเรียนทุกครั้งที่มีโอกาส มีการให้กำลังใจกับผู้ประพฤติดี การมีแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ปฏิบัติตาม และให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งในทางวิชาการและวิธีปฏิบัติในฐานะพุทธศาสนิกชน แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากโรงเรียน ชุมชน และสังคม

ตารางที่ 9 วัตถุประสงค์

กรณีศึกษา	วัตถุประสงค์
กรณีศึกษาที่ 1	1. ผู้เรียนเป็นคนดี 2. ผู้เรียนมีความรู้ 3. ผู้เรียนมีคุณธรรม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน คือ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ กตัญญู(ศีล) เป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทยและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (ศีล) เป็นผู้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีสัมมาคารวะ (สมาธิ) เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ มีผลการเรียนผ่านเกณฑ์ศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ตามความถนัดและความสนใจ (ปัญญา) และมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ตามเกณฑ์มาตรฐาน (ปัญญา)
กรณีศึกษาที่ 2	1. ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม 2. ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี 3. ผู้เรียนมีสมาธิในการเรียน

ตารางที่ 9 (ต่อ)

กรณีศึกษา	วัตถุประสงค์
กรณีศึกษาที่ 3	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เรียนได้รับความรู้ทางด้านวิชาการฝึกทักษะกระบวนการกลุ่ม 2. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข 3. ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน ผู้เรียน กิน อยู่ ดู ฟัง เป็นตามหลักไตรสิกขา
กรณีศึกษาที่ 4	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เรียนเป็นคนดีของสังคม 2. ผู้เรียนมีความรู้ ทางวิชาการครบถ้วน มีทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม มีทักษะกระบวนการคิด มีสมาธิในการเรียน 3. เด็กเป็นคนดี กินอยู่ดูฟังเป็น ตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ และได้เนื้อหาสาระ 4. ผู้เรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

จากตารางจะเห็นได้ว่าแต่ละกรณีศึกษามีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี แต่มีรายละเอียดต่างกัน ในกรณีศึกษาที่ 1 ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ มีคุณธรรม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน กรณีศึกษาที่ 2 ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และมีสมาธิในการเรียน กรณีศึกษาที่ 3 ต้องการให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทางด้านวิชาการ ฝึกทักษะกระบวนการกลุ่ม และต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน และผู้เรียน กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ตามหลักไตรสิกขา และกรณีศึกษาที่ 4 ต้องการให้เด็กเป็นคนดีของสังคม กินอยู่ดูฟังเป็น ตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ และได้เนื้อหาสาระทางวิชาการครบถ้วน มีทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม มีทักษะกระบวนการคิด มีสมาธิในการเรียน และต้องการให้ผู้เรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

เมื่อพิจารณาตามบริบทของโรงเรียน พบว่า

1. โรงเรียนวิถีพุทธในกรุงเทพมหานคร ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ มีคุณธรรม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของทางโรงเรียน และปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี
2. โรงเรียนวิถีพุทธในภูมิภาคต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี และกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

ตารางที่ 10 ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กรณีศึกษา	ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
กรณีศึกษาที่ 1	<p>ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการมี 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ช้่นนำเข้าสู่บทเรียน ใช้การซักถามและเกริ่นนำในเรื่องที่จะเรียน 2) ช้่นสอน ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยกระบวนการกลุ่ม ฝึกให้นักเรียนใช้กระบวนการคิด และแสดงความคิดเห็น ระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง และมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 3) ช้่นสรุปและประเมินผล ครูสรุปเนื้อหาที่เรียน และให้นักเรียนอ่านบทเรียนล่วงหน้า นอกจากนี้มีการเสริมเนื้อหา นอกเหนือบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การใช้กระบวนการกลุ่ม 2. ฝึกให้นักเรียนใช้กระบวนการคิด แสดงความคิดเห็น 3. ในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง และทุกครั้งครูผู้รับผิดชอบโครงการมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวันในเนื้อหาวิชาที่นำมาสอน และมีการสอนถึงเรื่องบาป บุญคุณโทษ 4. นอกจากนี้ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต แต่กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน คือ สวดมนต์ ไหว้พระ แผ่เมตตาหน้าแถว และนั่งสมาธิในช่วงเช้า และกิจกรรมที่นักเรียนบางส่วนได้ปฏิบัติ คือ การถวายภัตตาหารเพล
กรณีศึกษาที่ 2	<p>ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการมี 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ช้่นนำเข้าสู่บทเรียน ก่อนทำการเรียนการสอนครูผู้รับผิดชอบโครงการให้นักเรียนสวดมนต์ เมื่อผู้เรียนไม่มีสมาธิในการเรียน มีการพูดคุยซักถามในเรื่องที่จะเรียน 2) ช้่นสอน มีการอธิบาย และส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น มีการยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของครูผู้รับผิดชอบโครงการ ในระหว่างเนินการสอนมีการเสริมแรงให้กับนักเรียนที่ประพฤติดี และมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 3) ช้่นสรุปและประเมินผล ผู้เรียนทำใบงานเพื่อเป็นการสรุปเนื้อหาที่ได้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การให้ผู้เรียนฝึกทักษะการคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น 2. การยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของครูผู้รับผิดชอบโครงการ 3. ผู้เรียนทำใบงานเพื่อเป็นการสรุปเนื้อหาที่ได้เรียน 4. ระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง 5. การสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น มารยาททางสังคมส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี หมั่นทำบุญ เข้าวัด 6. การจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต แต่กิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัติเป็นประจำ คือ สวดมนต์ ไหว้พระ แผ่เมตตาในช่วงกิจกรรมหน้าเสาธง

ตารางที่ 10 (ต่อ)

กรณีศึกษา	ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอน
กรณีศึกษาที่ 3	<p>ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการมี 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ใช้การซักถามและเกริ่นนำในเรื่องที่จะเรียน 2) ชี้นสอน ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มค้นหาความรู้ด้วยตนเอง และนำเสนอหน้าชั้นเรียน ในระหว่างดำเนินการสอนมีการสอดแทรกคุณธรรม 3) ชี้นสรุปและประเมินผล ครูสรุปเนื้อหาที่เรียนโดยมีการสรุปเชื่อมโยงไปถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และซักถามนักเรียนถึงข้อสงสัย กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การใช้กระบวนการกลุ่ม 2. นักเรียนปฏิบัติด้วยตนเอง 3. มีการเสริมแรง ในระหว่างดำเนินการสอน 4. มีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เช่น ความสามัคคี ความเสียสละ รวมถึงเนื้อหาวิชาที่นำมาประกอบการเรียนการสอนนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมในการไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นกาลามสูตร 5. ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เน้นกิจกรรมหน้าเสาธง ให้นักเรียนได้ปฏิบัติในการนั่งสมาธิ สวดมนต์ และได้รับการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม ก่อนเข้าเรียนทุกวัน และในทุกวันพระมีนักเรียนบางส่วนได้เข้าร่วมกับชุมชนในการทำบุญที่วัด
กรณีศึกษาที่ 4	<p>ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้รับผิดชอบโครงการมี 3 ขั้นตอนหลัก คือ 1) ชี้นำเข้าสู่บทเรียน นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนเป็นเวลา 1 นาที ใช้การซักถามและเกริ่นนำในเรื่องที่จะเรียน 2) ชี้นสอน ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการใช้กระบวนการกลุ่ม ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง และมีการลงโทษผู้เรียนที่กระทำผิดโดยให้นักเรียนตัดบทสวดมนต์ และมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ในเนื้อหาวิชา และสถานการณ์ปัจจุบัน อาทิเช่น ความกตัญญู ความมีน้ำใจ การไม่เอาเปรียบผู้อื่น ผลร้ายของการต้องการเอาชนะผู้อื่น และส่งเสริมให้นักเรียนไปทำบุญ รวมทั้งมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) ชี้นสรุปและประเมินผล ครูสรุปเนื้อหาที่เรียนและซักถามนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น และเสริมเนื้อหานอกเหนือบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ คือ</p>

ตารางที่ 10 (ต่อ)

กรณีศึกษา	ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอน
กรณีศึกษาที่ 4	<p>1. การใช้กระบวนการกลุ่ม</p> <p>2. ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง</p> <p>3. ในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง และทุกครั้งครูผู้รับผิดชอบโครงการมีการสอดแทรกคุณธรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวันจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ในเนื้อหาวิชา และสถานการณ์ปัจจุบัน อาทิเช่น ความกตัญญู ความมีน้ำใจ การไม่เอาเปรียบผู้อื่น ผลร้ายของการต้องการเอาชนะผู้อื่น และส่งเสริมให้นักเรียนไปทำบุญ รวมทั้งมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม</p> <p>4. นอกจากนี้ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ที่ส่งเสริมคุณลักษณะของผู้เรียนอีกหลากหลายรูปแบบ แต่ที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติเป็นประจำ คือ 1) กิจกรรมหน้าเสาธง ประกอบด้วย กิจกรรมรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ก่อนเคารพธงชาติ กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ การพูดอบรมของครูเวรประจำวัน กิจกรรมที่ไหว้ห้อง และการเดินอย่างมีสติขึ้นชั้นเรียน 2) กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน ประกอบด้วย การสวดมนต์ นั่งสมาธิเมื่อเข้าชั้นเรียนหลังจากกิจกรรมหน้าเสาธง นั่งสมาธิก่อนเรียน 1 นาที การกล่าวคำพิจารณาอาหาร การรับประทานอย่างมีสติ และการขอบคุณหลังรับประทานอาหาร 3) กิจกรรมก่อนเลิกเรียน นักเรียนเข้าแถว ครูเวรอบรมก่อนกลับบ้าน และ 4) กิจกรรมประจำสัปดาห์ ประกอบด้วย สวดมนต์ สรรภัญญะประจำสัปดาห์ ทำบุญ ตักบาตรที่วัด และเรียนธรรมะวันอาทิตย์</p>

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ในภาพรวมมีความคล้ายคลึงกัน คือ มีการจัดกิจกรรมภายในชั้นเรียนที่มีการสอดแทรกคุณธรรม และการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต 4 ลักษณะ คือ กิจกรรมเสริมสร้างเนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ โดยขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุปและประเมินผล แต่กรณีศึกษาที่ 4 ในขั้นนำเข้าสู่บทเรียนมีความแตกต่างจากกรณีศึกษาอื่น ๆ คือ มีการนั่งสมาธิทุกครั้งก่อนการเรียน อย่างน้อยเป็นเวลา 1 นาที ส่วนกรณีศึกษาที่ 2 ให้ผู้เรียนสวดมนต์เมื่อผู้เรียนไม่มีสมาธิในการเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนที่กรณีศึกษาต่าง ๆ ได้นำมาใช้ คือ การใช้กระบวนการกลุ่ม ฝึกให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิด แสดงความคิดเห็นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรง เมื่อพิจารณาตามบริบท พบว่า

1. โรงเรียนวิถีสอนในกรุงเทพมหานคร ผู้เรียนขาดการปฏิบัติอย่างเป็นประจำ ได้ปฏิบัติเพียงกิจกรรมหน้าเสาธง คือ การสวดมนต์ไหว้พระ แผ่เมตตา

2. โรงเรียนวิถิปุทธในภูมิภาค ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตเป็นประจำ โดยกรณีศึกษาที่ 3 ทางโรงเรียนเน้นกิจกรรมหน้าเสาธง ที่ให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประกอบด้วยกิจกรรมธรรมะสวัสดิ์ เพื่อนไหว้เพื่อน น้องไหว้พี่ พี่รับไหว้น้อง สวดมนต์ บูชาพระคุณห้า ฝึกสมาธิ ปลงสังขาร ครอบบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม แม่เมตตา ขยับกายสบายชีวีตามแนววิถิปุทธ และเดินเข้าชั้นเรียนอย่างมีสติก่อนเข้าเรียนทุกวัน และในทุกวันพระมีผู้เรียนบางส่วนได้เข้าร่วมกับชุมชนในการทำบุญที่วัด ส่วนกรณีศึกษาที่ 4 ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตเป็นประจำ คือ กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน กิจกรรมก่อนเลิกเรียน และ กิจกรรมประจำสัปดาห์

ตารางที่ 11 วิธีการวัดและประเมินผล

กรณีศึกษา	วิธีการวัดและประเมินผล
กรณีศึกษาที่ 1	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้ 2. วัดและประเมินผลตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสาระการเรียนรู้ 3. วัดและประเมินผล ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน <p>นอกจากนี้ทางโรงเรียนจัดให้มีการประเมินตามมาตรฐานและตัวชี้วัดด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ แบ่งเป็นการประเมิน 3 แบบ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. ประเมินคุณธรรมที่กำหนดเป้าหมายโรงเรียน 5. ประเมินคุณภาพนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ 6. ประเมินตนเองโครงการโรงเรียนวิถิปุทธ
กรณีศึกษาที่ 2	วัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังตามหลักสูตร ใช้วิธีการสอบ การเก็บคะแนนจากผลงาน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การประเมินตามสภาพจริง เก็บคะแนนจากพฤติกรรมภายในชั้นเรียน เช่น การทำงานกลุ่ม การส่งงานตรงต่อเวลา
กรณีศึกษาที่ 3	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้ 2. วัดและประเมินผล ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน <p>โดยใช้วิธีการการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่น การสอบทั้งการสอบข้อเขียนและสอบภาคปฏิบัติ การเก็บคะแนนจากผลงาน เก็บคะแนนจากพฤติกรรมภายในชั้นเรียน อาทิเช่น การทำงานกลุ่ม การตอบคำถาม และการอภิปราย</p>
กรณีศึกษาที่ 4	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้ 2. วัดและประเมินผล ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน 3. วัดและประเมินผลการศึกษาปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในฐานะพุทธศาสนิกชน โดยแบบสำรวจนั้นนักเรียนแต่ละห้องออกแบบด้วยตนเอง จึงทำให้รูปแบบของแต่ละห้องมีความแตกต่างกัน และใช้วิธีการการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่นการสอบข้อเขียนภาคปฏิบัติ การเก็บคะแนนจากผลงาน สังเกตพฤติกรรม คะแนนจิตพิสัย การส่งงานตรงต่อเวลา การเข้าชั้นเรียน คะแนนจิตพิสัย

จากตารางวิธีการวัดและประเมินผลของโรงเรียนวิถีพุทธในกรุงเทพมหานครและภูมิภาคมีความคล้ายคลึงกันทั้ง 4 แห่ง คือ วัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้ และตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย อาทิเช่น การสังเกต พฤติกรรมผู้เรียนภายในชั้นเรียน การสังเกตและประเมินการทำงานทั้งแบบเดี่ยวและแบบรายกลุ่ม การประเมินจากผลงาน การประเมินจากการทดสอบ โดยวิธีการวัดและประเมินผลนั้นมีความสอดคล้องกับการวัดและประเมินผลตามตัวชี้วัดการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธด้านผลผลิตในด้านศีล (สังคม) คือ การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในด้านความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ความตรงต่อเวลา ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) คือ ความขยันอดทน เรียนรู้อย่างตั้งใจ ขยันหมั่นเพียร มีน้ำใจ เสียสละเพื่อส่วนรวม ด้านปัญญา คือ การประเมินจากผลงาน การประเมินจากการทดสอบ เพราะเป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีความคิด ความรู้ที่ถูกต้อง แต่เมื่อพิจารณาตามบริบท พบว่า

1. โรงเรียนวิถีพุทธในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาที่ 1 มีการแบ่งเป็นการประเมิน 3 แบบ คือ ประเมินคุณธรรมที่กำหนดเป้าหมายโรงเรียน ประเมินคุณภาพนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ และประเมินตนเองโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

2. โรงเรียนวิถีพุทธในภูมิภาค กรณีศึกษาที่ 4 ผู้เรียนทุกห้องมีแบบสำรวจการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธกรณีศึกษา 4 แห่ง วิเคราะห์เปรียบเทียบแยกแต่ละด้านของคุณลักษณะ ประกอบด้วย คุณลักษณะด้านกาย (กายภาพ) คุณลักษณะด้านศีล (สังคม) คุณลักษณะด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) และคุณลักษณะด้านปัญญา โดยนำเสนอในรูปแบบของตารางที่ 11 มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 12 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ

กรณีศึกษา	คุณลักษณะของผู้เรียน			
	ด้านกาย (กายภาพ)	ด้านศีล (สังคัม)	ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)	ด้านปัญญา
1	ผู้เรียนเลือกอุปโภค บริโภคสิ่งของให้เกิดประโยชน์ และเหมาะสมกับกาลเทศะ แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ตามกาลเทศะแต่บางส่วนทำผิดกฎระเบียบโรงเรียน ผู้เรียนร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่า และให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมสิ่งแวดล้อม	ผู้เรียนปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ไม่ทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ฟังตนเองได้ แต่ผู้เรียนบางส่วนไม่สามารถปฏิบัติตนให้อยู่ใน ศีล 5 พุดจาหยาบคาย และขาดความรับผิดชอบ	ผู้เรียนมีความกตัญญูตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ มีจิตใจเมตตา กรุณา เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น มีความตั้งใจ ขยันหมั่นเพียร และอดทนในการเรียน การทำงาน สุขภาพจิตดี แต่ผู้เรียนบางส่วนละเลยการตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ และมีความกังวลในเรื่องการเรียน	ผู้เรียนศรัทธาพระพุทธศาสนา รู้เข้าใจว่าสิ่งใดดีไม่ดี มีประโยชน์ หรือไม่มี แต่ปฏิบัติในสิ่งที่ได้ไม่ ได้รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหาความรู้ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล ความรู้ และมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลงาน และเมื่อพบปัญหา ทางออกคือ การรับคำปรึกษา
2	มีผู้เรียนบางกลุ่มมีพฤติกรรมในการเลือกอุปโภค บริโภค ที่ยังยึดติดกับค่านิยม และแฟชั่น ผู้เรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ถูกต้องตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน แต่มีบางส่วนที่ทำผิดระเบียบ ผู้เรียนมีสุขภาพ ร่างกายแข็งแรง และให้ความร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด คุ้มค่า	ผู้เรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียนปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ไม่ทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น แต่มีบางส่วนที่ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ ในเรื่องของการพุดจา พุดหยาบคาย ผู้เรียนจำนวนหนึ่งมีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองได้ แต่มีอีกจำนวนที่ขาดวินัย ความรับผิดชอบ และขาดความซื่อสัตย์	ส่วนใหญ่มีความกตัญญูตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ จากพฤติกรรมการแสดงความเคารพ ช่วยเหลืองาน มีน้ำใจ แต่บางส่วนละเลย การแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณ ผู้เรียนมีจิตใจเมตตา กรุณา เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา มีความสนใจตั้งใจ ขยันหมั่นเพียร อดทนในการเรียน การทำงาน แต่ผู้เรียนส่วนหนึ่งไม่สนใจเรียน มีสุขภาพจิตดี ร่าเริงแจ่มใส อารมณ์ดี แต่ผู้เรียน 6 บางส่วนมีความเครียดและความวิตกกังวลในเรื่องการศึกษาต่อ	ผู้เรียน ศรัทธา เรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากขึ้น รู้เข้าใจ ว่าสิ่งใดดีไม่ดี มีประโยชน์ หรือไม่มี แต่ขาดการนำมาปฏิบัติ ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหาความรู้ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล แต่ผู้เรียนบางส่วนไม่ให้ความสนใจในการเรียน ขาดเรียน ขาดสอบ ไม่ทำงานที่ได้รับมอบหมาย ในเรื่องการแก้ปัญหาเมื่อผู้เรียนหาทางออกของปัญหาด้วยตนเองไม่ได้ วิธีการที่นักเรียนใช้คือการปรึกษา

ตารางที่ 12 (ต่อ)

กรณีศึกษา	คุณลักษณะของผู้เรียน			
	ด้านกาย (กายภาพ)	ด้านศีล (สังคม)	ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)	ด้านปัญญา
3	<p>ผู้เรียนบริโภคในสิ่งที่ไม่เหมาะสม <u>ขาดคุณภาพ</u> การแต่งกายผู้เรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ถูกต้องตามกาลเทศะ แต่มีผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาบางส่วนตัดผมผิดระเบียบ ใส่เครื่องประดับ แต่งหน้า และผู้เรียนส่วนใหญ่ร่วมมือรักษาสິงแวดล้อมในโรงเรียน</p>	<p>ผู้เรียนปฏิบัติศีล 5 เป็นปกติของชีวิต มีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมาย มีความซื่อสัตย์ และสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง ทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต แต่ผู้เรียนบางส่วนไม่สามารถปฏิบัติให้อยู่ในศีล 5 ในเรื่องของการพูดปด พูดคุยหยาบคาย ไม่ตรงต่อเวลา และขาดวินัยไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน</p>	<p>ผู้เรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ โดยการแสดงความเคารพช่วยเหลืองาน มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น และมีสุขภาพจิตดี มีความร่าเริงแจ่มใส มีความขยัน และความอดทนในการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ แต่ขาดความตั้งใจ และความขยันหมั่นเพียรในการเรียน</p>	<p>ผู้เรียนมีศรัทธา มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัยเข้าใจถึงการกระทำ และผลของการกระทำว่าสิ่งใดเป็นบุญ หรือบาป และสามารถแก้ไขปัญหามาจากการรับคำปรึกษา แต่ขาดความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ขาด <u>ความกระตือรือร้นค้นหาความรู้</u></p>
4	<p>ผู้เรียนเลือกบริโภคสิ่งที่มีคุณภาพ แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ตามกาลเทศะ ถูกต้องตามกฎระเบียบโรงเรียน และมีสุขภาพดี ผู้เรียนร่วมมือรักษาสິงแวดล้อมในโรงเรียน และเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสิ่งแวดลอม</p>	<p>ผู้เรียนปฏิบัติศีล 5 เป็นปกติของชีวิต พุดจาไพเราะ มีความซื่อสัตย์ ไม่ประพฤติตนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีความรับผิดชอบตรงต่อเวลา และสามารถพึ่งตนเองได้</p>	<p>ผู้เรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น มีความตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนในการเรียน การทำงาน และมีสุขภาพจิตดี</p>	<p>ผู้เรียนศรัทธา มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัยเข้าใจ ถึงการกระทำ และผลของการกระทำอย่างไรเป็นบุญ อย่งไรเป็นบาป ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหา <u>ความรู้</u> มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการพัฒนาชิ้นงาน และสามารถแก้ไขปัญหามาได้</p>

จากตารางคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ เมื่อพิจารณาตามคุณลักษณะของผู้เรียนพบว่า

คุณลักษณะด้านกาย (กายภาพ) ของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนด้วยส่วนใหญ่ร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่า ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมสิ่งแวดล้อม และผู้เรียนมีสุขภาพ ร่างกายแข็งแรง แต่มีผู้เรียนบางส่วนทำผิดกฎระเบียบโรงเรียน และอุปโภคบริโภคในสิ่งที่ไม่เหมาะสม โดยผู้เรียนกรณีศึกษาที่ 1 2 และ 3 ทำผิดกฎระเบียบของทางโรงเรียน และกรณีศึกษาที่ 2 มีผู้เรียนบางกลุ่มมีพฤติกรรมในการเลือกอุปโภค บริโภค ที่ยังยึดติดกับค่านิยม และแฟชั่น กรณีศึกษาที่ 3 ผู้เรียนบริโภคในสิ่งที่ไม่เหมาะสม ขาดคุณภาพ แต่กรณีศึกษาที่ 4 ผู้เรียนเลือกบริโภคสิ่งที่มีคุณภาพ แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ตามกาลเทศะ ถูกต้องตามกฎระเบียบโรงเรียน มีสุขภาพดี และร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาตามบริบท พบว่า

1. โรงเรียนวิถีพุทธในกรุงเทพมหานคร มีผู้เรียนบางกลุ่มยังมีพฤติกรรมในการเลือกอุปโภค บริโภค ที่ยังยึดติดกับค่านิยม แฟชั่น และมีผู้เรียนทำผิดกฎระเบียบของทางโรงเรียน แต่ผู้เรียนให้ความร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่า และผู้เรียนมีสุขภาพ ร่างกายแข็งแรง

2. โรงเรียนวิถีพุทธในภูมิภาค ผู้เรียนเลือกบริโภคสิ่งที่มีคุณภาพ แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ตามกาลเทศะ ถูกต้องตามกฎระเบียบโรงเรียน และมีสุขภาพดี ผู้เรียนร่วมมือรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม แต่มีผู้เรียนบางส่วนเลือกบริโภคในสิ่งที่ไม่เหมาะสม ขาดคุณภาพ และผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาบางส่วนติดมติดระเบียบ ใส่เครื่องประดับ และแต่งหน้า

คุณลักษณะด้านศีล (สังคม) พบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถปฏิบัติตนให้อยู่ในศีล 5 ได้ เนื่องจากผู้เรียนพูดปด และพูดจาหยาบคาย โดยผู้เรียนกรณีศึกษาที่ 1 บางส่วนขาดความรับผิดชอบ กรณีศึกษาที่ 2 ผู้เรียนขาดวินัย ขาดความรับผิดชอบ และขาดความซื่อสัตย์ ส่วนกรณีศึกษาที่ 3 ผู้เรียนไม่ตรงต่อเวลา และขาดวินัยไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน แต่มีความซื่อสัตย์ และสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง ฟังพาดตนเอง ทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต และกรณีศึกษาที่ 4 ผู้เรียนปฏิบัติศีล 5 เป็นปกติของชีวิต พูดจาไพเราะ มีความซื่อสัตย์ ไม่ประพฤติตนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา และสามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อพิจารณาตามบริบทของโรงเรียนพบว่า

1. โรงเรียนวิถีพุทธในกรุงเทพมหานคร ผู้เรียนบางส่วนยังไม่สามารถปฏิบัติตนให้อยู่ในศีล 5 ได้ในเรื่องของการพูดปด พูดหยาบคาย และผู้เรียนไม่มีวินัย ขาดความรับผิดชอบ และขาดความซื่อสัตย์

2. โรงเรียนวิถีพุทธในภูมิภาค พบว่าผู้เรียนในกรณีศึกษาที่ 4 ปฏิบัติศีล 5 เป็นปกติของชีวิต พูดจาไพเราะ มีความซื่อสัตย์ ไม่ประพฤติตนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา และสามารถพึ่งตนเองได้ แต่พบผู้เรียนในกรณีศึกษาที่ 3 บางส่วนมีพฤติกรรมพูดปด พูดคุยหยาบคาย ไม่ตรงต่อเวลา และขาดวินัยไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของทางโรงเรียน แต่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง และทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต

คุณลักษณะด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ผู้เรียนทุกกรณีศึกษามีสุขภาพจิตที่ดี ร่าเริงแจ่มใส แต่มีความวิตกกังวลในเรื่องการเรียนเล็กน้อย ในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ ผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาที่ 1 และ 2 ละเลยการตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ ไม่แสดงความเคารพครูทุกครั้งที่พบ และกรณีศึกษาที่ 2 และ 3 ผู้เรียนขาดความสนใจ ขาดความตั้งใจ และขาดความขยันหมั่นเพียรในการเรียน แต่ในโรงเรียนวิถีพุทธในภูมิภาค กรณีศึกษาที่ 4 ผู้เรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น มีความตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียร มีความอดทนในการเรียน การทำงาน เมื่อพิจารณาตามบริบท พบว่า

1. โรงเรียนวิถีพุทธในกรุงเทพมหานคร ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดี ร่าเริงแจ่มใส อารมณ์ดี แต่ผู้เรียนบางส่วนละเลยการตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ ไม่สนใจเรียน และมีความกังวลในเรื่องการเรียน

2. โรงเรียนวิถีพุทธในภูมิภาค ผู้เรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น มีความตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนในการเรียน การทำงาน และมีสุขภาพจิตดี แต่พบผู้เรียนในกรณีศึกษาที่ 3 ขาดความตั้งใจ และความขยันหมั่นเพียรในการเรียนแต่มีความอดทนในการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ

คุณลักษณะด้านปัญญา พบว่าผู้เรียนโรงเรียนวิถีพุทธในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาที่ 1 2 และโรงเรียนวิถีพุทธในภูมิภาคกรณีศึกษาที่ 3 รู้และเข้าใจ ว่าสิ่งใดดีไม่ดี มีประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์ แต่ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี และกรณีศึกษาที่ 2 และ 3 ผู้เรียนขาดความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ขาดความกระตือรือร้นค้นหาคำความรู้ และไม่มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย แต่ในโรงเรียนวิถีพุทธในภูมิภาคกรณีศึกษาที่ 4 ผู้เรียนศรัทธาพระพุทธศาสนา มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัยเข้าใจ ถึงการกระทำ และผลของการกระทำอย่างไรเป็นบุญ อย่างไรเป็นบาป ใฝ่รู้ ใฝ่

ศึกษา กระตือรือร้นค้นหาความรู้ มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการพัฒนาชิ้นงาน และสามารถแก้ไขปัญหาได้ เมื่อพิจารณาตามบริบท พบว่า

1. โรงเรียนวิถียุทธในกรุงเทพมหานคร ผู้เรียนศรัทธาพระพุทธศาสนา รู้เข้าใจ ว่าสิ่งใดดีไม่ดี มีประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์ แต่ปฏิบัติในสิ่งที่ดีไม่ได้ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหาความรู้ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล ความรู้ และมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลงาน และเมื่อพบปัญหาทางออกคือ การรับคำปรึกษา แต่พบผู้เรียนบางส่วนของกรณีศึกษาที่ 2 ไม่ให้ความสนใจในการเรียน ขาดเรียน ขาดสอบ ไม่ทำงานที่ได้รับมอบหมาย

2. โรงเรียนวิถียุทธในภูมิภาค พบว่าผู้เรียนศรัทธา มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย เข้าใจ ถึงการกระทำ และผลของการกระทำอย่างไรเป็นบุญ อย่างไรเป็นบาป ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นค้นหาความรู้ มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการพัฒนาชิ้นงาน และสามารถแก้ไขปัญหาได้ แต่พบผู้เรียนในกรณีศึกษาที่ 3 ขาดความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ขาดความกระตือรือร้นค้นหาความรู้